

tv-15 naš TOVARIS

Št. 36
11. septembra 1986
Leto XXIV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Doprski kipi trem poveljnikom

Ob Kidričevi ulici v Novi Gorici so odkrili doprsne kipe poveljnikom prvega primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič: Jožetu Lemutu-Saši, Miletu Spacapanu-Igorju in Martinu Greifu-Rudiju. Zbranim, med njimi sta bila tudi Lidija Sentjurs in Sergej Kraigher, je spregovoril predsednik občinskega odbora ZZZB NOV Nova Gorica Alojs Krpan, slavnostni govornik pa je bil predsednik republiškega odbora ZZZB NOV Slovenije Božidar Gorjan-Bogo. Doprski kipi so odkrili sorodniki Saše, Igorja in Rudija, zatem pa jih predali v varstvo mladini.

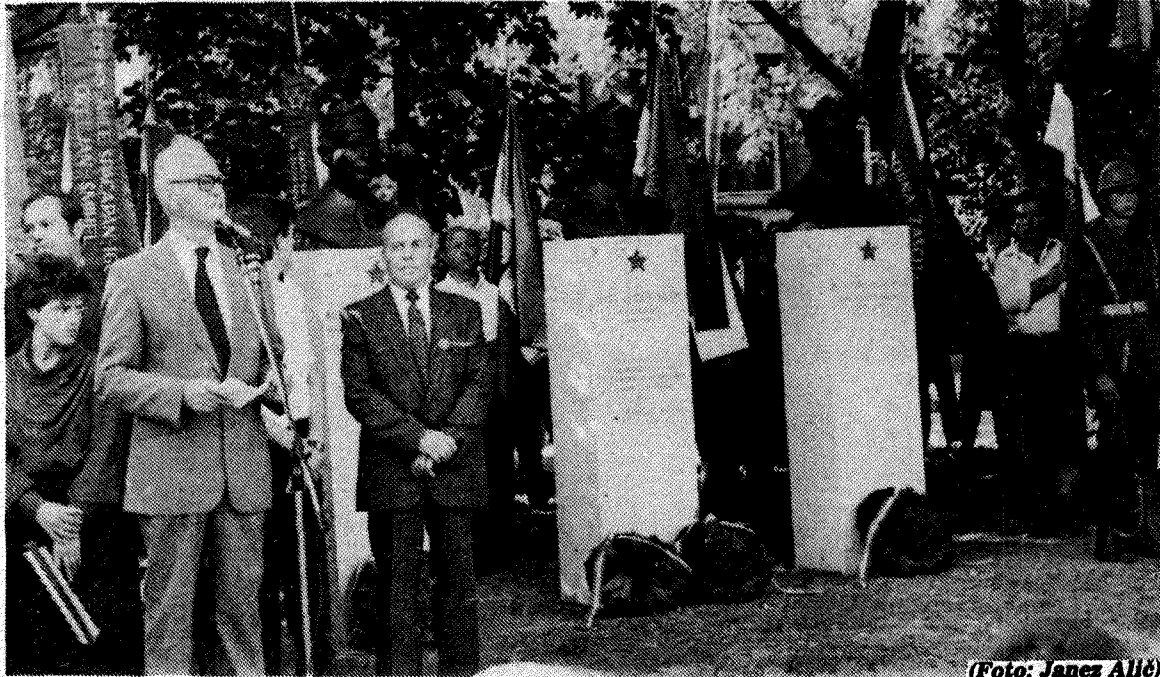
Božidar Gorjan ob odkritju

Predlog skupnosti borcev Prvega primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič je bil, da postavimo doprsne kipe v trajen spomin trem slovenskim junakom in rojakom, predvojnemu revolucionarjem, prvoborcem in poveljnikom prvih partizanskih čet ter bataljona Simon Gregorčič. Njihova imena Jože Lemut-Saša, Mile Spacapan-Igor, Martin Greif-Rudi so že v času vojne in v povojni graditvi naše družbe predstavljala številnim borcem in aktivistom primer hrabrosti v borbi, zavzetosti za uresničevanje programa OF, predanosti hoteljem delavskega razreda. Jože Lemut in Mile Spacapan sta že v

čani, ki so to zamisel uresničili. V tako prisotnem sporočilu je vrednost teh spomenikov. Govorijo naj vsem rodovom o tem, da je naša svoboda velika predvsem zato, ker je bila težko priborjena. Ostala bo velika in trajna le, če jo bomo skrbno negovali in vztrajno ter neprestano razvijali. Kajti samo v neprestanem razvoju njenih številnih vrednot in manifestacij je to še vedno svoboda, tista, za katero smo se tako zavzeto borili v pretekli vojni v teh primorskih krajih še dolgo časa potem, ko so drugi narodi Evrope že uživali v miru.

Našo misel o svobodi smo uresničili in jo že doslej razvijali v

smo jo v naši samoupravni družbeni ureditvi, v kateri s težavami, vendar uporno uveljavljamo pravico do odločanja delavcev o razpolaganju z dosežki lastnega dela; pod našo partizansko vizijo svobode mislimo tudi na pravico uveljavljanja različnih pristopov k skupnemu cilju po vse večji in boljši svobodi, vendar takih, ki so v korist vseh delovnih ljudi, ki vse močnejše uveljavljajo pravice in dolžnosti vsakega delavca, ki krepijo našo ožjo in širšo domovino, našo neodvisnost in bogatijo naše odnose s svetom. Na tej poti smo že veliko dosegli. Vendar z dosežki ne smemo biti nikoli povsem zadovoljni, kajti tudi naše

(Foto: Janez Alič)

drugem letu naše borbe žrtvovala svoji življenji, samo Martin Greif je dočkal svobodo. Skupnost borcev prvega primorskega bataljona nalaga v spomin na tovarise, ki so dali življenja v borbi ali kot žrtve fašističnega nasilja, še posebno nalogo: to je, da vedno znova vrednotimo tisto misel, za katero uresničenje je bilo vredno veliko trpljenja našega naroda in so bila dana preštevila dragocena življenja. To je bila misel o svobodi, hotenje po boljšem in pravičnejšem življenju.

Svoboda, kakršno smo si postavili za cilj že v času borbe, je tako vseobsegajoča, zahtevna, velika, da je bila lahko samo priborjena. Nihče nam je ne bi mogel prinesiti ali podariti. Niti še tako velike in zmagovite tuje armade. Ne v času vojne proti nacifašizmu, še manj danes, ko sicer živimo tako kot v mirnodopskem času, ki pa je poln zarot, nasprotovanja, zavisti, maščevalnosti in velikega, čeprav prijetnega in grozečega nemira.

Da bi se te resnice o veliki vrednosti naše svobode neprestano zavedali, so preživeli borci bataljona Simon Gregorčič predlagali postavitev spomenikov tem trem možem.

Da z njimi enako čutijo in mislijo, so dokazali naši delavci in ob-

izredno težkih pogojih. Živimo v svobodni Sloveniji, združeni v bratstvu in enotnosti z drugimi narodi in narodnostmi Jugoslavije; to misel o svobodi smo uresničili skupno z demokratičnimi Italijani tudi za tiste Slovence, ki so ostali izven republike Slovenije. Tako, da se lahko svobodno opredeljujemo kot Slovenci in da se kot taki tudi razvijamo; uresničili

predstave o svobodi se neprestano širijo.

Trije organizatorji partizanstva na Goriškem, Vipavskem, Tolminskem, v Brdih in v Slovenski Benečiji so postali tudi prvi vojaški in politični voditelji bataljona, ki je bil 10. avgusta 1942 poimenovan po Simonu Gregorčiču. Tako

Nadaljevanje na 2. str.

Doma v Beli krajini

V Črnomlju so se zbrali borci domicilnih enot, ki so »doma« v obeh belokranjskih občinah. Za človeka ni lepšega, kot je snidenje s tovarišem in prijateljem, s katerim sta si bila v težkih trenutkih življenja v oporo in sta živel za isti cilj.

Prav zato je Bela krajina svoje borce sprejela odprtih src. Spet so bili zbrani borci 15. divizije, Cankarjeve brigade, 15. brigade, Belokranjskega odreda, 2. bataljona 1. brigade Vojske državne varnosti, nekdanji udeleženci oficirskih in podoficirskih šol, partizanski pevski zbor, aktivisti OF belokranjskega okrožja in borci 1. slovenske artilerijske brigade. Spet so bili med svojimi Belokranjci. Srečanja s partizanskimi borci, ki imajo domicil v občinah Črnomelj in Metlika, so postala že tradicionalna. Zbranim je spregovoril Lojze Šterk, sekretar občinskega komiteja ZKJ Črnomelj. Delegacija borcev je položila venec k spomeniku padlih na Gričku v Črnomlju.

Ob koncu so pionirji izvedli kulturni spored, partizanski invalidski pevski zbor pa je zapel več borbenih pesmi. Eden od vrhuncev proslave je bila podelitev visokega priznanja 15. divizije občini Črnomelj iz rok Albina Štoke.

Zal po končanem programu borci niso bili deležni preveč bogate izbire jedil, pa še cene so bile primerno zasojene, višje od gostinskih. Tako so

Koča na Ermanovcu

Ljubitelji gora bodo prav gotovo veseli nove koče na Ermanovcu, Domu Triglavske 31. divizije, ki ga je v nedeljo ob prisotnosti številnih planincev in nekdanjih borcev odprl Tomaž Banovec, predsednik Planinske zveze Slovenije, medtem ko je Ivan Franko-Iztok, predsednik skupnosti borcev Triglavske 31. divizije, na pročelju doma odkril spominsko obeležje tej diviziji, delo Toneta Svetine.

Člani planinskega društva Sovodenj so že od ustanovitve društva sem razmišljali o gradnji zavetišča na območju Blegoša do Sivke. Tod mimo so speljane Slovenska planinska transversala, Loška planinska pot in Transverzala kurirjev in vezistov.

V izgradnjo, ki se je začela konec leta 1976, so vložili veliko prostovoljnega dela in sredstev, kar je bilo za Sovodenj, majhno krajevno skupnost s približno 600 krajani, in za obe društvi (planinsko in turistično) kar krepak zalogaj.

Ermanovec in Vrhovec vrh sta doživljala burne čase. Komaj kilometer zahodno od koče je državna meja med Italijo in Jugoslavijo. Na Ermanovcu se zevajo bunkerji Rupnikove linije, ki jih je dodobra zaraslo grmovje. Na Vrhovcem vrhu pa italijanske utrdbe. Tu je bilo pravo tekmovanje, kdo bo močnejši. Vendar niso nikomur služili. Sicer pa so na Vrhovcem vrhu še vidni tudi starejši okopi, ki jih pripisujejo rimljanski postojanki, saj je prav tu čez tekla nekdanja rimljanska tovarna pot s Tolminskega v Poljansko dolino in naprej proti vzhodu.

Ko je Italija zasedla te kraje, je bila pot med tema dvema vrhovoma popolnoma prekinjena. Sosedje z obeh strani meje niso imeli več stikov. Betonski mejniki so nemo stražili prehode. Ko so nemške enote okupirale Jugoslavijo, niso več zadostovali mejni kamni. Nemci so mejo zaprli z bodečo žico in minskimi ovirami. Vendar tudi to ni zadržalo partizanske vojske. Prav čez ta vrh so hodile brigade, ki so napadle sovražne postojanke v Poljanski dolini. Na teh dveh vrhovih so se večkrat odvijale tudi bitke med partizanskimi in nemškimi enotami. Bližnja Vrhovcova domačija pa je bila dvakrat požgana. Vsa poslopja te domačije so pred nekaj leti zopet pogorela; tokrat jih je zažgala zla roka.

Tik nad današnjo planinsko kočo je bila pred vojno graničarska karavla. Ob napadu na Jugoslavijo so italijanske enote napadle to postojanko. Vendar je niso mogle zavzeti, ker so graničarji nudili močan odpor; še isti dan so se graničarji umaknili, ker je propadla stara Jugoslavija.

Janez Jeram

Ob tej priložnosti omenimo delovne organizacije in društva, ki so dali pomoč, bodisi v materialu ali v denarju. Izkazale so se: skupščina občine Škofja Loka (oddelek za ljudsko obrambo), občinski sindikalni svet, gasilsko in turistično društvo iz Sovodenj, delovna organizacija Termopol, krajevna skupnost Sovodenj pa še Jelovica, Marmor iz Hotavelj in Termika iz Škofje Loke. Omenjamo jih zato, ker se delovne organizacije, društva in družbenopolitične strukture marsikje otepaajo tovrstnih akcij, njihovi člani pa radi zahajajo v planinske koče.

Otvoritev Doma Triglavske 31. divizije in odkritja spominskega obeležja je potekala v znamenju bogatega kulturnega programa, ki so ga pripravili recitatorji in folkloristi iz Sovodenj, pihalna godba iz Cerknega ter moški pevski zbor iz Gorenje vasi. Med gosti so bili med drugimi Viktor Avbelj, Miha Potočnik in Jože Dobnik. Po odkritju spominskega obeležja in ogledu doma je sledilo veselo tovariško srečanje.

Jože Čurin

nekateri odšli iz Bele krajine celo lačni, tako kot v partizanskih dneh, ko ni bilo dovolj hrane za vse. Škoda, kajti lani je bilo v sosednjem Gradcu glede tega precej bolje.

Franci Žvipelj

Nadaljevanje s 1. str.

je bataljon partizanskih borcev, sestavljen iz Primorskih Slovencev, predstavnikov tistega dela našega naroda, ki je 25 let trpel pod fašizmom, bil preganjan in zapostavljen – fašistični vodja Mussolini je Slovencev nekaj dni pred njegovo ustanovitvijo na obisku v Gorici grozil s popolnim uničenjem – ta bataljon je prevzel ime po milem, plemenitem človeku, duhovniku, pesniku, ki je še najbolj poznan po tožbah nad nemilo usodo, po hrepenejih, predvsem pa po veliki ljubezni do tega prelepega dela slovenske zemlje. Odločitev slovenskih partizanov o poimenovanju bataljona po tem preroškem pesniku je bila značilna. Z orožjem so šli v odločno borbo za svobodo, vendar tudi s kulturo, z imeni in mislijo Simona Gregorčiča, Cankarja, Prešerna, Levstika. Gregorčičev bataljon je postal prava šola za številne partizanske kadre na Primorskem. Poleg Lemuta, Špacapana in Greifa je dal še številne ugledne partizanske organizatorje, narodne heroje, kasneje celo brigado številnih borcev, ki so ponosno nosili ime pesnika, goriškega slavca Simona Gregorčiča. Zato se tudi vsi udeleženci NOB v tem letu dejavno vključu-

jemo v spominjanje 80-letnice njegove smrti.

Z močno prisotnostjo kulturnega izročila našega naroda v težki borbi za svobodo smo tudi pokazali, da temeljno gibalno praviloma nikoli ni bilo sovraštvo, čeprav bi tudi to bilo razumljivo po strašnem trpljenju in poniževanju našega ljudstva pod fašizmom. Osnovno gibalno nam je vedno bila predvsem naša velika ljubezen do naroda, naša narodna pripadnost in hotenje po svobodi.

Samo tako, ker v nas ni bilo sovraštva do ljudi, ampak le odločna in jasna opredeljenost proti nacifašizmu, proti izdajstvu, proti razredno, izkoriščevalsko in sovniščno motiviranemu sovraštvu, ki nas je hotel z vsi sredstvi uničiti, samo zaradi tega smo lahko vzdržali štiri leta težke borbe, se neprestano razvijali in rasli kot narodnoosvobodilno in revolucionarno gibanje, smo lahko od samega začetka naše borbe imeli stike in sodelovali s protifašistično razpoloženimi Italijani, Avstrijci in s pripadniki vseh drugih narodnosti, ki so se zatekli k nam.

Velika zasluga komunistov je bila, da so v naše osvobodilno gibanje vnesli tudi njegov revolucionarni razredni značaj. Le tako

smo bili sposobni prevladati v nas nevarnost nacionalizma, sovraštva, nezaupanja do sosednjih narodov. V tem smo uspevali kljub temu, da smo bili v zgodovini neusmiljeno preganjeni in zatirani zaradi kar prevečkrat prevladujočih nacionalističnih teženj pri njih.

Vsi trije organizatorji partizanstva, katerim danes odkrivamo doprsne kipe, so bili komunisti; in čeprav sta dva od njih na svoji koži kot ubežnika s Primorske občutila fašistični teror, so vsi trije vnesli v naše gibanje tisto širino, ki je omogočala pošteno sodelovanje vseh ljudi ne glede na vero, ideologijo ali narodno pripadnost. Kako uspešni so bili komunisti, tako slovenski, hrvaški kot italijanski v premagovanju nacionalizmov, je bilo pokazano in dokazano ravno v prostoru, kjer skupno živimo Italijani, Slovenci in Hrvati: Z izredno razvito in uspešno skupno borbo proti nacifašizmu, z ustvarjanjem pogojev tudi za današnjo prijateljsko sodelovanje med državama.

Končno ne smemo pozabiti, da so bili ti trije organizatorji primorskega partizanstva poslani v te kraje po odločitvi osrednjega vodstva slovenskega odpora. Ta-

ko je bila od prvega dne jasno pokazana odločnost našega vodstva, da se v osvobodilnem boju združijo vsi Slovenci in da ne priznamo nobenih mej, že prej in med zasedbo zarezanih v narodovo telo. Taki odločni in jasni usmeritvi lahko pripišemo, da je Nova Gorica z Istro in s številnimi primorskimi kraji danes del Jugoslavije, da je slovenski narod edini narod v Evropi, ki je sam s svojo borbo odločilno prispeval k temu, da je povečal svoje svobodno matično ozemlje in premaknil državno mejo na zahod. Tisti Slovenci pa, ki so ostali v Italiji, so se lahko močno uveljavili kot graditelji prijateljskih odnosov med državama ravno po zaslugi njihove množične udeležbe v zavezniškem boju proti nacifašizmu.

V zadnjem času smo prizadeti zaradi nekaterih temu prijateljstvu povsem odtujenih manifestacij v našem sosedstvu. Nekatere politične sile in tudi predstavniki oblasti s odkrivanjem spomenikov pripisujejo nacionalne zasluge mrtvim fašistom, nacistom, izdajalcem, poznanim požigalcem naših domov in ubijalcem italijanskih in slovenskih domoljubov. Z vso resnostjo opozarjamo na take poskuse politizacije

pietete do mrtvih fašistov in izdajalcev. To si lahko razlagamo le kot poskus ponovnega uveljavljanja njihovih idej, ciljev in kot opravičevanje njihovih zločinov. Take manifestacije bi lahko pomenile, da v naš zamejski prostor vnašamo politiko načrtnega zaostrovanja odnosov, ki je žal že prisotna v nekaterih delih Evrope in sveta. To bi pomenilo, da uvajamo novo politiko delitve, in sicer na ideoloških razločkih, utemeljenih predvsem z borbo proti komunizmu. Uveljavljanje take politike v našem sosedstvu bi pomenilo odkrito nasprotovanje razvoju sožitja med našimi narodi, katerega temelje smo postavili med NOB. Take manifestacije so skrajno žaljive za desetstisoče žrtv med Slovenci in Italijani, za stotisoče demokratov, ki ob meji pošteno delajo na razvoju prijateljstva med narodi.

Ko danes odkrivamo spomenike trem partizanskim junakom, se vsi zavedamo, da nas tudi ti novi pomniki zavezujejo nadaljevati z uresničevanjem politike prijateljskega sodelovanja z našimi sosedi. Takò naj tudi naša današnja manifestacija samo pomeni, da hitreje razvijati razumevanje, strpnost in prijateljstvo z našimi sosedi.

Naš tokratni sobesednik: Franci Pivec, predsednik republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje

Pot do boljše šole je strma

– Ne bi kazalo govoriti o tem, da je začetek letošnjega šolskega leta posebej razburljiv. Več vzmetenja je bilo v zraku spomladi, ob iztekanju minulega šolskega leta. Skrbi v zvezi z našo šolo, z njenimi možnostmi in perspektivami, z njeno kvaliteto in vsem drugim, kar sodi zraven, pa seveda ostajajo.

Ali smo se vendarle podali na pot do boljše šole?

PIVEC: Razcep med Slovenci o tem, kakšna naj bi bila naša šola, že nekaj časa navdaja s skrbjo in narekuje preverjanje tako izhodišč kot tudi izvedbenih poti naše preobrazbe vzgoje in izobraževanja, kot smo jo zastavili pred dobrimi desetimi leti. Poznavalci zgodovine šolstva vedo sicer povedati, da pri nas še nobena šolska reforma ni bila sprejeta brez ostrih odporov, kar bi seveda lahko tudi pomenilo, da nikoli nismo imeli prav domiselnih reformatorjev. To bi bila enostavnejša in ničla pojasnila, a ponuja se tudi nekoliko bolj zapletena razlaga: da v naši deželi izobrazba nima prave veljave in zato se hitro povežejo vsi nazori, ki dokazujejo njeno zgrešenost. Kritika reforme bi bila v takem primeru bolj pretežka kot pa izraz iskrene skrbi za napredek.

Kaj so pglavitni problemi našega šolanja in kaj jih povzroča?

PIVEC: Stagnacija ali absolutno upadanje fantovske populacije med šolajočimi, padanje vpisa na višje stopnje izobraževanja v razvitejših sredinah, dramatično zmanjšanje vseh oblik izobraževanja ob delu so trendi, ki jih ni povzročilo usmerjeno izobraževanje, ampak imajo precej drugačen izvor. Povzročila jih nekonkurenčnost izobrazbe pri gmojni in družbeni uveljavitvi posameznika v primerjavi s pravčasno izbiro konjunkturnega zaposlovanja, z osvojitvijo ustreznega položaja v notranji organizaciji dela, s pomenom trajanja zaposlitve v pravilnikih o delitvi OD itd. ... Študij ob delu je padel, ko je zakon o delovnih razmerjih pred nekaj leti odprl široko uporabo t. i. »priznane izobrazbe«. Danes so tudi velike delovne organizacije, v katerih do 40% strokovnih del in nalog opravljajo kadri na podlagi z delom pridobljenih izkušenj. Seveda

seznam teh organizacij precej spominja na seznam zgubašev. Dolgotrajno spremljanje izobrazbevalne in poklicne poti slovenskih generacij kaže, da polovica izšolanih na delovnem mestu ne more uveljaviti svojega znanja, da pa tretjino mest zasedajo kadri s prenizko izobrazbo. Glede na to sploh ni treba čakati, da bi se šele pokazalo, kdo jemlje parole o nujni uveljavitvi znanja čisto zares, ampak lahko v vsaki delovni organizaciji in službi takoj ugotovimo, kako uporabljajo nakopičeno izobrazbo, ki je že na voljo.

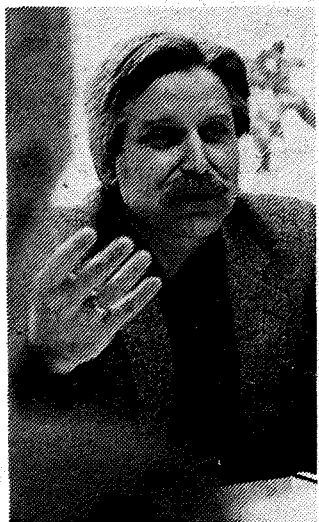
Šolstvo je danes vseobsegajoč sistem, v katerem se izdatno odlikavajo značilnosti globalnega družbenega razvoja, zato je kazanje s prstom na enega ali dva posameznika, ki da sta zapeljala celotno družbeno podjetje v napačno smer, huda preproščina, tako značilna za vsako preganjanje čarovnic.

– Pglavitni vzrok je torej v družbeni računici?

PIVEC: Napaka je bila nedvomno storjena, ko ob nastopu gospodarske krize 1981 niso bili revidirani ekonomski računi, ki so bili podlaga reforme. Taki računi so obstajali in ve se, da je usmerjeno izobraževanje v letih 1981–85 dobilo le 60% načrtovanih sredstev. Verjamem, da je velika javna vnaša za reformo in tudi uradno zapisana prioriteta vzgoje in izobraževanja med družbenimi porabniki lahko vzbujala upanje, da končna bilanca ne bo tako mršava. Zgodilo pa se je, da novi obetajoči programi potekajo v skromnejših pogojih kot stari in da so z novostmi obremenjeni učitelji sedaj slabše plačani, kot so bili prej. Oboje seveda negativno vpliva na kvaliteto pedagoškega procesa, na podlagi katerega učenci in starši oblikujejo svoj odnos do reforme.

Kdo pa je sploh prikrnil šolsko blagajno? Sistem svobodne menjave dela vendar sploh ni predvidel možnosti, da programi, ki jih uporabniki sprejmejo, ne bi bili tudi plačani. In so tudi bili plačani, le da po globoko znižanih cenah, pri kakršnih bi v gospodarstvu že zdavnaj zagorela rdeča luč rentabilnosti in bi začeli posamezne proizvodne programe neizprosno opuščati. Opuščanje programov bi morali takoj na-

povedati tudi v šolstvu, kar pa se ni zgodilo. Prvič je stanje ekonomike izobraževanja tako borbno, da so izračuni o tem vse prej kot pravočasni. Drugič je zavladal strah pred zmanjševanjem števila učiteljskih mest. Tretjič pa se mnogim zdi, da takšnele ekonomiziranje ni vredno vzvišenega pedagoške-

– Eden prvih ciljev naše šole bi naj postala neposredna usposobljenost za vstop na delo. Kako je s tem?

PIVEC: Še pogostejše omenjani cilj preobrazbe je vzpostavitev vsestranske funkcionalne povezanosti dela in izobraževanja. Nekaj časa je bilo govora o sistemu, po katerem bi vsako izobraževanje po osnovni šoli teklo skozi tovarno: najprej zaposlitev, potem pa po skladno s potrebami dela usmeritev v ustrezen izobraževalni program. Kakor bi to v načelu lahko revolucioniralo tako šolo kot tovarno, bi bil preobrat tako hud, da ne bi imel izgledov za uspeh. Vendar je naloga smotnejše in predvsem perspektivnejše povezave sveta dela in sveta izobraževanja ostala, ostalo pa je tudi zelo veliko točk, v katerih se stikata šola in tovarna in ki bi jih bilo treba bolj artikulirati. Ko je bila kot hude sanje pozabljena radikalna (ne čisto upravičeno ji rečejo Šuvarjeva) verzija integracije šole in tovarne, so začele neosnovano zgubljati pomen tudi vsa tista stičišča, preko katerih bi se lahko medsebojno oplajale perspektivne zamisli iz delovnega in izobraževalnega procesa. Na zelo skromni ravni je ostalo skupno načrtovanje razvoja. Uporabniki niso realizirali skoraj nobenega vpliva na vsebine vzgojnoizobraževalnih programov, še posebej ne v smeri zagotavljanja njihove naravnosti k prioritarnim razvojnim ciljem. Čeprav je nekakšni dodatni zmoti, ko bi razpoložljiva sredstva lahko tudi smotneje razporedili, če bi oddaljili od linearnega ukrepanja.

Tudi če to neradi priznamo, je reforma zaradi opisanih neugodnih gmojnih okoliščin upočasnila korak k zastavljenim ciljem.

– Med napovedmi in njihovo uresničitvijo je potemtakem vrzel.

PIVEC: Napovedana je bila dosledna uresničitev načela permanentnosti izobraževanja – nenehnega vračanja iz delovnega v izobraževalni proces

– zaradi česar bi se naj bistveno spremenil značaj klasične šole. Ta bi se otrešla neuresničljive naloge, da enkrat za vselej pripravi mladega človeka za vse življenjske in še posebej poklicne funkcije. Na tej podlagi bi moral biti šolska torba lažja, učbeniki tanjši, pouk pa bolj osredotočen na manjše število temeljnih predmetov. Vendar niti sama stroka še ne verjame v permanentnost izobraževanja in v teoriji programiranja izobraževanja ni izdelanih napotkov o tem, česa ni treba več trpeti v začetno šolanje. Zato je prevladala ambicija mnogostevilnih strok in ožjih strokovnih področij, ki se pod vsako ceno hočejo videti v vzgojnoizobraževalnih programih, ker da je to njihova sveta pravica in neizbrisna potrditev njihovega pomena. Tudi v visokem šolstvu se večina strok z vsem, kar vedo, predstavi že v prenatrpanem dodiplomskem študiju, zaradi česar so podiplomski študij in izpopolnjevalni tečaji, že dolgo znane oblike povratnega izobraževanja, nedopustno ponavljanje snovi.

– Edni prvih ciljev naše šole bi naj postala neposredna usposobljenost za vstop na delo. Kako je s tem?

PIVEC: Še pogostejše omenjani cilj preobrazbe je vzpostavitev vsestranske funkcionalne povezanosti dela in izobraževanja. Nekaj časa je bilo govora o sistemu, po katerem bi vsako izobraževanje po osnovni šoli teklo skozi tovarno: najprej zaposlitev, potem pa po skladno s potrebami dela usmeritev v ustrezen izobraževalni program. Kakor bi to v načelu lahko revolucioniralo tako šolo kot tovarno, bi bil preobrat tako hud, da ne bi imel izgledov za uspeh. Vendar je naloga smotnejše in predvsem perspektivnejše povezave sveta dela in sveta izobraževanja ostala, ostalo pa je tudi zelo veliko točk, v katerih se stikata šola in tovarna in ki bi jih bilo treba bolj artikulirati. Ko je bila kot hude sanje pozabljena radikalna (ne čisto upravičeno ji rečejo Šuvarjeva) verzija integracije šole in tovarne, so začele neosnovano zgubljati pomen tudi vsa tista stičišča, preko katerih bi se lahko medsebojno oplajale perspektivne zamisli iz delovnega in izobraževalnega procesa. Na zelo skromni ravni je ostalo skupno načrtovanje razvoja. Uporabniki niso realizirali skoraj nobenega vpliva na vsebine vzgojnoizobraževalnih programov, še posebej ne v smeri zagotavljanja njihove naravnosti k prioritarnim razvojnim ciljem. Čeprav je nekakšni dodatni zmoti, ko bi razpoložljiva sredstva lahko tudi smotneje razporedili, če bi oddaljili od linearnega ukrepanja.

vplivajo, da je pozornost združenega dela obrnjena drugam, še bolj pa se bojim, da se pri tem potrjuje ugotovitev, s katero smo začeli naš zapis, da preveč delovnih organizacij ne ve, kaj bi počele z znanjem, ki ga že imajo, pa jih še toliko manj zanimata pridobivanje novega. Premiki v tej smeri bodo terjali še ogromno naporov in časa, vzpodbudijo pa jih lahko predvsem objektivnejši ekonomski odnosi, v katerih bi izobrazba hitreje pridobivala pravo ceno.

– Najavili smo tudi poenotenje izobraževalnega sistema – enake možnosti za vse, ki se šolajo. Pa kaže, da nam to ne gre najbolje od rok.

PIVEC: Pri tem smo se obremenili tudi z nekaterimi iluzijami, predvsem da bomo povsem nevtralizirali oz. nadomestili vpliv družinskega okolja na izobraževalno pot mladine. O vlogi družine smo si tudi sicer neenotni, čeprav bi bilo treba le priznati družbene danosti, ki se uveljavljajo, tudi če tega ne želimo. V usmerjenem izobraževanju smo zgradili ekstremno predstavo o enotni srednji šoli, ki se ne ozira več na predznanja, na sposobnosti in na nagnjenja učencev. To je privedlo do silno heterogenih oddelkov, v katerih bi bilo uspešno le dosledno individualizirano pedagoško delo, za kakršnega nimamo ne materialnih in ne kadrovskih pogojev. Frontalni pouk pa v takih pogojih ni mogel voditi drugam kot do znižanja ravni znanja in do »zatiranja« nadpovprečnih. Da bi zavarovale kvaliteto izobraževanja, so zato šole same, ob tihih pristanku nadzornih organov, organizirale homogenejša razrede, kar sedaj vzpodbuja kritike, češ da smo odstopili od enotne šole. Očitno je treba cilj enotne šole postaviti realneje, in sicer v tem smislu, da nobena izbira izobraževalne poti posameznika ne zapečati, ampak vedno ostanemo odprta vrata v drug program, na drugo šolo, v drugo zahtevnostno stopnjo itd.

Nerealne so bile reformne napovedi, kako hitro bomo izenačili možnosti izobraževanja tako glede na racionalno kot tudi glede na regionalno strukturo. Velika vlaganja v pedagoško vzgojo in v izgradnjo ter opremljanje osnovnih šol bi lahko predstavljala podlago za zmerni optimizem. Primerjava izobrazbenih produktov slovenskih občin za obdobje 70–85 res pokaže zaznaven napredek pri vključevanju otrok v zahtevnejše stopnje izobraževanja iz regij, ki so bile v tem pogledu tradicionalno zapostavljene. Če se seštejemo naložbe v srednješolski prostor (dvajset novih centrov zunaj velikih središč), v izgradnjo domov, subvencije za šolske prevoze in dodatke k štipendijam, potem lahko trdimo, da

smo delno izenačitev regionalnih možnosti izobraževanja pošteno plačali. Na žalost pa nam kaj podobnega pri socialni strukturi ni uspelo in čeprav podatki niso najbolj zanesljivi, opozarjajo, da se nam v tem pogledu stvari slabšajo. Težko pa bi za to, da družinsko gmojno stanje določa izbiro izobraževalne poti, okriviti reformo usmerjenega izobraževanja, razen če smo si sami povzročili težave, ker smo brez osnove obljubljeni preveč. Če bi šola res imela to moč, da bi lahko krojila socialno strukturo v družbi, bi bila njena veljava seveda čisto drugačna. Res pa je, da bi v pedagoško poslanstvo sodila tudi večja skrb za nadarjene učence, ki bi jih socialni dejavniki lahko zaustavili v njihovem intelektualnem razvoju, čemur se na pobudo pedagogov vendarle postavimo po robu, saj 55.000 štipendij, kolikor jih podeljujemo, ni tako skromna družbena intervencija.

– V srednjem, še posebej pa v visokem šolstvu, je prekomeren osip eno temeljnih vprašanj izobraževalne politike. Kakšni so vzroki?

PIVEC: Več jih je. Osip je posledica nekoherentne programske zgradbe s pogostimi ponavljanji snovi na eni strani in velikimi prazninami v logični zgradbi snovi na drugi strani; neprimerne usmerjanja v programe in znotraj njih v smeri mimo katalogov znanj, s katerimi bi učenec lahko primerjal svoja nagnjenja in sposobnosti; nezadostne materialne oskrbljenosti šol z izobraževalno tehnologijo in nepravilnostjo učiteljev na nje uporabo; neupoštevanja optimalne kapacitete šol, kar znižuje tudi standarde kvalitete izobraževanja, ter nerazvitost sodobnejših didaktičnih pristopov.

Kar značilno je, da kompletno izobraževalno politiko pri nas po tradiciji gradimo na vpisnih številkah in na učinku izobraževanja skoraj ne zanjamo, jih ne načrtujemo in tudi ne nagrujemo. V tem je ogromna razlika z izobraževalno politiko v šolsko razvitih deželah, kjer je merljivost učinkov predpostavka vsakega ukrepanja in podlaga družbenoekonomskega položaja šole.

V slovenske razvojne načrte smo zapisali močno povečane potrebe po strokovnih kadrih, posebej na tehniških in naravoslovnih področjih, česar pa ne bo mogoče zagotoviti z nadaljnjim naraščanjem vpisa, saj nam je že skoraj zmanjkalo generacije, pač pa le s postopnim izboljšanjem učinkovitosti izobraževanja, kar vključuje tudi njegovo višjo kvaliteto. Kar hitro je to lahko tudi preizkusni kamen šolske reforme, ko je evforija za nami in ko je treba pokazati praktične uspehe.

Neustavljiv tok neuvrščенosti

Ko se je po marsičem že zdaj znamenita osma konferenca neuvrščенih držav v glavnem mestu najmlajše afriške države Zimbabveja Harareju prevesila v zaključno fazo, so nekateri toni z govorniškega odra opozorili, da vse, kar je slišati, le ni samo retorika. Neke vrste blažilec udarca pri tem je bilo spoznanje, da Harare ni prvi kraj, kjer so nacionalne interese prekrivali s plaščem svetovne revolucije in globalnega popravljanja vseh mogočih krivic, ki jih je prepoln ta naš svet.

Libijski voditelj Moamer el Gadafi je govoril iz globokega razočaranja. Lahko bi kar pozabili to farsno podobno zgodbo, zgrajeno na neznanju, medijskem gledališču in manipulacijah, če ne bi imela v sebi tudi anarhističnega naboja. Ta samozvani disident neuvrščенega gibanja verjetno ne najde druge poti, kakor da z govorniškega odra v Harareju svetuje vsemu svetu, naj obrne hrbet svetovnemu miru. Dogodek je bolj motnja kakor značilnost za skupno podobo zborovanja v Harareju. Svoj prvi odgovor je dobila takoj v Mugabejevem komentarju,

ko je dejal, da »mora naš brat Gadafi kljub vsemu priznati, da mu je ravno gibanje neuvrščенosti omogočilo, da se obrača na ZDA«.

Glavnina tistega, kar je bilo mogoče slišati z govorniškega odra v Harareju, je bila daleč od tonov iz Gadafijevega govora, od načina, kako je govoril Hamnei in še kdo iz vrst tako imenovanih mikrofonskih revolucionarjev, ki so prepričani, da bi znali svet bolje ustvariti in urediti. Tudi neuvrščенost, kakršna je zdaj, jim ni po volji; treba jo je spremeniti, pravijo, ker je že postala del utečenega mehanizma, zato je treba v

ogorčenju po ulicah vele-mest odkrivati nove eruptivne sile, zgraditi nekakšno oboroženo neuvrščенost, pa četudi bi, objektivno gledano, služila ameriškim interesom ali pa hranila sovjetske interese na področju, kjer zdaj zmaguje neuvrščенost.

Konferenca v Harareju je dokazala, da dva ali trije govori ne morejo preusmeriti vodovja. Zelo zanimivo pa je odkrivanje neke nove tendence za vsemi takšnimi nastopami. Vsem je uspelo zaznati v teh govorih neko grožnjo: novo polarizacijo sveta, zožitev vseh političnih, gospodarskih in kulturnih možnosti na samo dve poti, na ameriško ali sovjetsko, vendar ne v prihodnost, temveč v preteklost v skladu z ideologizirano in kolonialno razdelitvijo sveta, pot, ki odvzema narodom na svetu vsako pravico do njihove avtentičnosti in samostojnosti. Za večino v Harareju je bi-

la rešitev pred to ribiško mrežo ene in druge ideološke usmeritve le v strjevanju vrst neuvrščенih. Spopad nacionalnih interesov ter skupnih ciljev je bil zaradi tega ena najbolj bolečih točk zasedanja v Harareju. Zaradi tega je tudi nastalo posebno ozačje v zvezi z Iranom, Gadafijem, Sirijo in še nekaterimi vprašanji. Mnogi se tega spopada niti ne zavedajo ali pa nečejo vedeti zanj ter ostajajo ujetniki tistega hudobnega sveta, ki bi ga hoteli čez noč spremeniti, pozablja jo pa, da je nenaden in silovit obračun s staro ureditvijo običajno tudi najbolj zanesljiva pot v diktaturo in samouničenje.

Sredi priprav na naslednjo stopnjo popuščanja med dvema supersilama – če se iz Harareja ozremo še po drugih dogajanjih na svetu – se je zapletla nova sovjetsko-ameriška vohunska afera, za

katero nekateri pravijo, da utegne zadržati novo srečanje med Gorbačovom in Reaganom. Ameriškega novinarja Nicholasa Danilofo, v Parizu rojenega sina ruskega emigranta, so v SZ aretirali, ko se je z nekom seznanil in v nasprotju z nenapisanimi pravili, ki veljajo med tujimi dopisniki v Moskvi, vzel od sogovornika zapečateno kuverto. Zdaj je osrednje vprašanje, ki zanima opazovalce v Moskvi: ali je Danilofo padel v past in če je, komu je to v korist. Opozarjajo na ameriško stališče, da je šestanek na vrhu bolj potreben Gorbačovu kakor ameriškem predsedniku, da je zmanjšanje stroškov za oboroževanje predvsem težava druge, ne pa ameriške strani in podobno. Na splošno pa prevladuje mnenje, da bodo Danilofo zamenjali za Genadija Zaharova, kajti priprave na srečanje na vrhu so menda toliko napredovale, da jih vohunski incident obrobega tipa ne more več ustaviti.

Nekaj besed je vredna tudi drama na letališču v Karači-

ju. Usoda okoli 400 potnikov in članov posadke je bila nekaj ur na kocki, nakar se je položaj razpletel. Že dolgo je veljalo, da je pri ugrabitvah letal osrednja zahteva – zavarovati življenja potnikov

Od tedaj pa do sedanjih vrednot v mednarodnih odnosih se je marsikaj spremenilo. Ugrabitelji letal veljajo za teroriste, osrednja akcija oblasti pa je namenjena obračunu z njimi. Priče smo neki novi obliki vojskovanja v malem. Zoper nekaj teroristov, ki se odločijo za akcijo iz tega ali onega razloga, nastopijo oborožena sila najmočnejših držav na svetu, v akcijo se vključijo najvišji politični predstavniki, na potnike v letalu pa v tem napadnem vzdušju pozabijo. Tudi drama v Karačiju spominja na to. Ugrabitelji so obvladani, 17 potnikov je mrtvih, več kakor sto pa si bo še dolgo zdravilo rane od strelnega orožja in se najverjetneje navadilo na življenje invalidov.

F.L.

Vsakdanji pogled na prizorišče

Vsako nasilno dejanje, v katero je primešan vsaj drobec ideologije, pa naj bosta to najnovejša dogodka: letališče v Karačiju ali judovska molilnica v Carigradu, naj bi imelo svoje korenine v splošnih dogajanjih na Bližnjem vzhodu. Napad teroristov – o akcijah svobodoljubnih borcev skoraj ni več na mestu govoriti, tako zelo se je povečal drugačen vpliv na svetovno javno mnenje – takoj pritegne pozornost javnosti ali pa sredstva za množično obveščanje to zahtevajo od nje, za že 12 let trajajočo vojno v Libanonu pa le še malokdo išče razloge. Še manj zanimanja je za tragedijo tamkajšnjega prebivalstva.

Ta čas je Bejrut postal prah in pepel, življenje v njem pa krmarijo posamezne milice. Center mesta je že dolgo ena sama ruševina, razdejane pa se vsebolj pokaže v oddaljene četrti, kjer tudi že ni več kaj porušiti. Javnega prometa že dolgo ni več. Prebivalci, ki imajo nedolžljiva pota, so sklenili mesečne pogodbe s fatalističnimi taksisti. Ti ljudje odpeljejo moškega na delo, otroke v šolo in ženske po nakupih in jih tudi pripeljejo nazaj. Prostega taksija skoraj ni na cesti. Če že je, potem se ustavi samo pred človekom v uniformi, vendar mora imeti orožje na vidnem mestu, ali pa civilistom, ki se mu pozna, da je tujec in da ima v žepu devize. Vse je plačljivo samo v dolarjih; menjalci le izjemoma sprejmejo zahodnonemške marke ali švicarske franke.

Tarifa je odvisna od nevarnosti vožnje. Za vožnjo okoli nekaj mestnih vogalov je treba plačati 20 dolarjev, kdor pa hoče čez zeleno demarkacijsko črto, torej iz krščanskega vzhodnega Bejruta v zahodni del, kjer imajo »oblast« muslimani in Druzi, mora v mirnih dneh odšteti 100 dolarjev. Če v neki četrti streljajo, se tarifa takoj petkrat poveča. Prej številnih kontrolnih prehodov čez demarkacijsko črto ni več.

Tudi tisti, ki se odloči za daljšo vožnjo, mora seči globoko v žep. Ne le zaradi nevarnosti, temveč predvsem zaradi dragega bencina. Ta je postal zanimivo tihotapsko blago, na katerega je treba plačati še poseben miličniški davek, ki se steka v blagajne falangistov, predsednika Džemajela. Ti ljudje zagotavljajo vsaj domnevno varnost med potjo, sicer pa so »Kataeb«, kakor se po arabsko reče falangistom, prevzeli tudi sanitetno in higiensko službo v tistem delu Libanona, ki ga obvladujejo. Vzpostavili so tudi učinkovito kriminalistično policijo.

Če za vzdrževanje te vojaške sile ne zadostujejo običajne dajatve in »davki«, začnejo akcijo posamezniki izmed 850 miličnikov-izterje-

valcev davkov iz vzhodnega Bejruta. V spremstvu oboroženih kolegov hodijo od hiše do hiše in pobirajo »prispevke za maronitsko občino«. Meščani že od leta 1982 ne prejemajo več računov za električno energijo, plin, vodo in telefon. Kljub temu pa vsaj telefonske zveze v Bejrutu funkcionirajo veliko bolje kot v drugih, podobnih krajih na Bližnjem vzhodu.

Samo 30 km iz Bejruta, severno, na plažah Džunijeha, je čisto drugače. Človek ima vtis, da Libanon živi v najlepšem miru. Modrina zaliva je polna jadrnic, deskarjev in v Libanon namenjenih oskrbovalnih ladij s Cipra. Libanonski playboyi se zibljejo na blazinah, na pesku se igrajo otroci in ližejo sladolede, njihovi očetje in bratje pa ta čas v Bejrutu pobijajo drug drugega. Tudi nočno življenje nekdanjega vele-mesta se je ustalilo v Džunijehu: pivnice, bari, disco klub in javne hiše. Po krvavih dnevniških opravilih se pridejo tja zabavati maronitski vojak. Krščanskega križa, ki jim kot srebrni amulet visi okoli vratu, tudi tedaj ne odložijo. Dekleta po barih so s Taiwana ali s Koreje. Ne gre jih zamenjati z okoli 39000 hišnimi pomočnicami iz Sri Lanke, ki delajo pri družinah v zahodnem Bejrutu. Nobena maronitska ženska, ki »kaj da nase«, ne bo v kuhinji prišla za nobeno delo.

Tretjina vseh Libanoncev je brez dela. V Džunijehu skoraj ni družine, ki ne bi sprejela kakšnega begunca, predvsem znanca ali sorodnika. Marsikatero gospodinjstvo se je zaradi tega povečalo za pet pa tudi za deset članov. V prizadevanju, da bi nekoliko omilila pomanjkanje – cene v Libanonu tudi vrtoglavo skačejo – organizira vlada že od poletja 1983 takojmenovane »poceni razprodaje« za porabno blago vsake vrste. Podobne bi bile jenskim razprodajam po Evropi, če bi bilo kaj, kar bi bilo naprodaj! Tudi te, poceni cene, skačejo, da jih ni mogoče dohajati, kajti spreminjajo se od ure do ure.

Dobre, vendar v današ-

njem Bejrutu že zelo redke stvari je mogoče kupiti le v butikih, toda samo za ameriške dolarje. Na voljo so švicarski siri, italijanska svila in najdražji japonski videorekorderji. Kruha je prav tako malo kakor bencina na primer. Brezposelni čakajo skoraj vso noč pred pekarnami, da bi prišli do štruce kruha. Kos kruha dobi po uradni ceni, večje količine pa je treba plačati tudi osemkrat dražje. Preprodajalci nosijo kruh od vrat do vrat in poskušajo doseči zase najboljšo ceno. Dobro situirani meščani so veseli, če po tej poti pridejo do kruha, saj se jim ni treba izpostavljati zaradi njega življenjski nevarnosti.

Vlada in posamezne libanonske milice že nekaj časa razmišljajo o racioniranju preiskrbi z moko. V predalih so tudi podrobni načrti o uvedbi posebnih nakaznic za kruh. Samo araka, libanonskega žganja je več kot dovolj. Od kod pride, tega res nihče ne ve.

Drugo »pomirjevalo« v takšnih okoliščinah so mamila. Lastnik neke bejrutske lekarne je vodil zapisnik o prodaji teh sredstev po legalni poti in prek prekupčevalcev. Po njegovih podatkih se je povpraševanje po pomirjevalnih sredstvih in pripomočkih za spanje osemkrat povečalo. Hašiš je mogoče dobiti na vsakem uličnem vogalu. Tri grame za tri dolarje! Nobenih težav tudi ni z nakupom takojmenovanih trdih mamil. Še cenejše »sredstvo« so prijateljice noči, ki se zadržujejo po ruševinah ulice Ahmad Shauqi med zeleno linijo in pristaniščem. Njihova tarifa je samo še dolar.

Takšen je v teh nemirnih dneh bejrutski vsakdan. Prebivalci ne vedo veliko o dogajanjih zunaj mesta, samo tisto, kar slišijo po baterijskih sprejemnikih. Živijo izolirano, dva dni stare tuje časopise imajo samo kioski v pristanišču in na letališču. Preprostemu človeku, zaskrbljenemu za današnji, kaj šele jutrišnji dan, res ne hodi na misel, da bi se čez črto smrti odpravil po časopise. Pozabil je že, kako je bilo pred dvanajstimi leti, ko je bil Libanon še Švica Bližnjega vzhoda; izgubil je stik s stvarnostjo druge po svetu, kjer pa dobro vedo za Bližnji vzhod, za njegovo tragedijo in njegov vpliv na vsakodnevna dogajanja.

n-

Od tedna do tedna • Od tedna do tedna • Od tedna do tedna • Od tedna do

Zapisano 1. septembra

Tripolis: Libijski voditelj, polkovnik Gadafi je v govoru pred milijonskim auditorijem dejal, da Libija ne more biti odgovorna za dejanja, ki jih ni storila. Še enkrat je zahteval od ameriškega predsednika Ronald Reagana, naj predloži vsemu svetu dokaze o domnevni libijski povezanosti z mednarodnim terorizmom.

Johannesburg: Južnoafriška vlada porabi vsako leto za ohranjanje režima apartheida 2,2 milijarde dolarjev. Realna cena te politike je še veliko večja, trdi študija, ki jo je objavil nek južnoafriški univerzitetni profesor. »Izvajanje rasnega razlikovanja je v minulih 38 letih, kolikor jih je zajela raziskava, veljalo vlado najmanj 22,4 milijarde dolarjev, skoraj toliko, kot je zunanji dolg države«, trdi prof. Michael Savage z univerze v Capetownu.

Madrid: Na začetku turneje po nekaterih zahodnoevropskih državah se je posebni odposlanec ameriške vlade Vernon Walters ustavil v Madridu. Prizadeva si dobiti podporo zaveznic iz pakta NATO za izvajanje sankcij proti Libiji. Politični krogi v Madridu so mnenja, da Španija nima razlogov, zaradi katerih bi silila v poslabšanje svojih dobrih odnosov s Sirijo in drugimi arabskimi državami, če bi na ameriško zahtevo uvedla sankcije proti Libiji.

Katmandu: Nepal bo zaprosil za mednarodno pomoč, da bi prehranil 16-milijonsko prebivalstvo. Letošnji pridelek hrane je namreč za eno tretjino manjši zaradi monsunov in drugih vremenskih neprilic, je v parlamentu izjavil nepalski premier Sing Shrestha. Vlada je prepovedala spekulantski izvoz vseh prehranskih proizvodov v Indijo in druge države, prihodnji teden pa bo uradno zaprosila za pomoč mednarodne agencije in prijateljske države.

Lima: Kakor poročajo tuje časopisne agencije, je perujska vlada podaljšala izredno stanje v Limi še za dva meseca. Nenadna eksplozija v luči Callao, med katero je bilo ranjenih sedem sovjetskih mornarjev, je menda prepričala vlado, da je potreben še odločnejši boj proti gverilcem gibanja Sendero luminoso.

Manila: Filipinska predsednica Corazon Aquino se bo v začetku septembra sestala z voditeljem Fronte za narodno osvoboditev (MORO) Nurom Misuarijem. Razpravljala bosta o možnostih za rešitev muslimanskega problema na južnih otokih filipinskega otočja.

Lahore: Pakistanski premier Mohamed kan Džunedžo je zavrnil možnost razpisa predčasnih volitev, ki jih zahteva opozicija. Obtožil je »tolovaje«, da so spodbudili nemire po vsej državi. »Nobenega razloga ni, da bi morali sklicati volitve pred letom 1990«, je dejal premier.

Harare: Ko je dopotoval v glavno mesto afriške države Zimbabve na konferenco še-

fov držav ali vlad neuvrščенih držav, je zvezni sekretar za zunanje zadeve Raif Dizdarević izrazil prepričanje, da se bo 8. konferenca končala s konsenzusom vseh članic gibanja o tem, da so potrebne takojšnje in popolne gospodarske sankcije zoper Južnoafriško republiko.

Zapisano 8. septembra

Carigrad: Judovska občina v Carigradu je sklenila, da bo za 24 žrtev sobotnega atentata v mestni sinagogi priredila pogrebne slovesnosti na kraju, kjer jih je dohitela smrt. Molilnica je bila med napadom hudo poškodovana, vendar so jo začeli takoj obnavljati. Medtem ko si turška policija prizadeva ugotoviti identiteto napadalcev, so dobile vse sinagoge v Carigradu okrepljeno stražo.

Tokio: Japonski minister za prosveto Jasauki Fudžio je sklenil odstopiti zaradi viharja, ki je nastal v svetovni javnosti, potem ko je v neki izjavi opravičeval japonsko zasedbo in okupacijo Koreje leta 1910. V sporni izjavi je minister dejal, da je bila japonska aneksija Koreje legitimna, ne pa osvajalno dejanje, kot je povsem pravilno izjavila korejska stran.

Santiago: Čilski diktator Augusto Pinochet je ostal nepoškodovan, potem ko je skupina napadalcev v nedeljo zvečer zasula njegov avtomobil z ročnimi granatami. Do napada je prišlo okoli 25 km zunaj Santiaga, ko se je diktatorjeva kolona vračala s Pinochetovega posestva v notranjosti države. Državna televizija je poročala, da sta dva člana predsednikovega spremstva izgubila življenje, 12 pa jih je ranjenih.

Kairo: Egiptovska, izraelska in ameriška delegacija so nadaljevale posvetovanja o obmejnem pasu Taba. Trdijo, da so pogajanja osredotočena na izvolitev treh mednarodnih razsodnikov, ki naj rešijo štiri leta star egiptovsko-izraelski spor o suverenosti nad enim kvadratnim kilometrom plaže na Sinaju. Egiptovski predsednik Mubarak je izjavil, da se bo sestal s predsednikom izraelske vlade, ko bo sporazum o arbitraži podpisan.

Manila: Bomba, ki je priletela v katoliško cerkev med poročnim obredom v mestu Lala na Filipinih, okoli 800 km južno od glavnega mesta Manille, je ubila osem ljudi. Ranjenih je bilo 56 svatov. Vojaki so ubili dva atentatorja, za katere trdijo, da sta pripadnika islamske osvobodilne fronte MNLF na področju Mindanaa.

Washington: Ameriški predsednik Ronald Reagan je v intervjuju za domači tisk izjavil, da bi sovjetska obtožnica zoper ameriškega novinarja Nicholasa Danilofo, osumljenega vohunstva v SZ, škodovala ameriško-sovjetskim odnosom. Predstavniki ameriške vlade je zavrnil možnost, da bi novinarja zamenjali za kakšnega v ZDA obsojenega sovjetskega vohuna.

tedna • Od tedna do tedna • Od tedna do tedna • Od tedna do tedna • Od

V začetku letošnjega leta je v Parizu umrl Jean Cassou, dolgoletni zaslužni predsednik Združenja Francija-Jugoslavija, velik prijatelj naše države in velik borec za prijateljstvo med narodi obeh držav.

Prejeli smo posmrtni zapis, ki ga je

V SPOMIN JEANU CASSOUJU

napisal njegov sodelavec in prijatelj, eden najbolj dejavnih članov odbora pri Združenju Francija-Jugoslavija, Lucien de Bellis.

Dano mi je bilo živeti v vaši bližini petnajst let, petnajst let občudovati vašo visoko moralnost, poštenost, etičnost, vašo neutrudljivo predanost pravičnim stvarim; gledal sem vas, kako ste se obdajali s težavami, da ste jih potem z breskrbnim užitkom rešili.

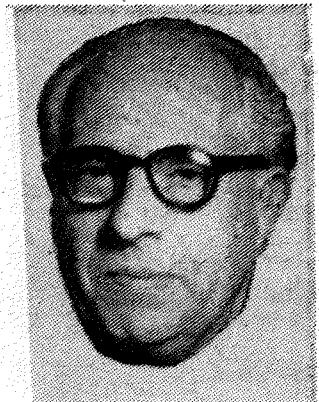
Zaradi takšnega duha in del, ki ste jih ustvarili, ste si zaslužili mesto v tisti skupini umetnikov – literatov, ki so Francijo ovenčali z mojstrovini, zaradi katerih je velika in bogata, občudovana od vsega sveta.

Počastili so vas s številnimi priznanji, med katerimi so bila tudi takšna, ki ste jih prejeli iz rok francoskih predsednikov de Gaulle in Mitterranda; da ne naštevam drugih Francozov in Jugoslovancev, ki so vas odlikovali, kajti veliko jih je bilo.

21. novembra leta 1985 ste od predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije prejeli najvišje odlikovanje, zvezdo z zlatim vencem, ki vam jo je predal ambasador Makso Snuderl.

Tega večera ste zbrali okrog sebe majhno skupino prijateljev, med katerimi sem bil tudi jaz, in priznam,

počutil sem se zelo počaščene. Bili ste eden od pobudnikov odporiškega gibanja in borili ste se v njem, da bi branili svobodo in neodvisnost. Leta 1944 ste bili pri osvoboditvi Toulousea težko

ranjeni. Ko ste bili v zaporu, ste ustvarili 33 sonetov, napisanih na skrivaj in dokazali, kot že tolikokrat poprej, tako s svojim življenjem kot z dejanji, kaj je resnica in kaj pravica. Zmeraj ste bili angažiran in prizadeven družbeni delavec, to svojo dejavnost pa ste povezovali z ustvarjalnostjo, ki ste je imeli na pre-

tek in ki ste jo razdajali na vseh področjih umetnosti in se kot pisatelj z njo nenehno uveljavljali. Navedel bom nekaj vaših del: Pariški pokol, Ključ sanj, Hvalnica norosti. Pisali ste o velikih slikarjih in pesnikih, kot so Braque, Matisse, Picasso, Jean Cocteau, Rilke. Zapisan svobodi pa se mi zdi sploh ena najlepših pesmi o svobodi, kar jih poznam.

Ce bi v vaših literarnih delih iskal tiste vrednosti, ki bi si zaslužile še posebno pozornost in ki bi se zdele izjemno pomembne, potem bi rekel, da so to iskanje resnice, boj za pravico in svobodo, svoboda umetniškega ustvarjanja, še posebno literarnega, svoboda naroda, politična svoboda, svoboda, ki je povezana z vsem bistvom človeštva.

Končal bom z mislijo, ki ste jo izrekli novembra 1985: »Zgodovina je sveta, zakaj ti, kar nam ponuja ona, je resnično. V njej se nahaja resnica, v njej biva pravica, kaj je to pravičnost, ve ona; in ni nam treba drugega kot govoriti tako, kot nas uči in nas obvezuje smisel za pravičnost, to pa je smisel za resnico.«

Jean Cassou nas je zapustil 14. januarja 1986. Gospe Isabelle Cassou, njegovi hčerki, izrekam svoje iskreno sožalje.

Lucien De Bellis

Združenje Francija-Jugoslavija je v Franciji zelo dejavno. Le en primer med mnogimi: lani je eden članov Združenja izdal brošuro o Savinjski dolini, kamor je bila povabljen delegacija francoskih kmetov, profesorjev in poljedelcev, da so se seznanili z delom ljubljanskih

ske agronomske fakultete; odtlej francoska in slovenska agronomska fakulteta redno sodelujeta. Najboljši ljubljanski študentje prihajajo na študij v Francijo, francoska mladina pa v Slovenijo.

Lucien de Bellis je že dolgo leta član Združenja Francija-Jugoslavija. V njenem odboru je zadolžen zato, da zbere vse Francoze, ki so se borili v vrstah partizanov ali pobegnili iz koncentracijskih taborišč in šli skozi na-

šo deželo oziroma bili v oskrbi partizanov, preden so prispeli domov, v Francijo. Rad bi ustanovil Združenje nekdanjih francoskih partizanov v Jugoslaviji, ki bi bilo pod pokroviteljstvom Združenja Francija-Jugoslavija.

Pri založbi slovenske izdaje Komuniste je izšla (v zbirki Marksizem in sodobnost) knjiga z naslovom

SPOROČILA REVOLUCIJE

Gre za izbor in pisanje revolucionarja Veljka Vlahovića, za predstavitev njegove misli, ki se je budno odzvala na dogodke časa in zgodovine: na Španijo v njenih najtežjih letih, na jugoslovanski narodnoosvobodilni boj, na povojni potek (pota in stranpota) socialistične demokracije, na osvobodjanje dela, zoper človekovo odtujenost.

O knjigi bomo pisali posebej.

Tokrat smo – za »pokušino« – izbrali del poglavja, ki govori o »nekaterih prolemih kulturne politike«.

V minulem obdobju smo dosegli pomemben napredek v razvoju kulturnih dejavnosti, zlasti prosvete. Impresivni so podatki, ki govorijo o tem, da je bil v zadnjih letih pri nas razvoj šolstva in izobraževanja eden najbolj intenzivnih v svetu.

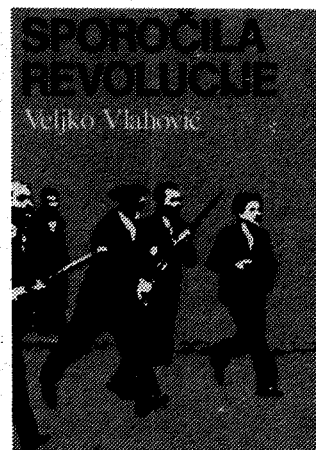
Ker pa na kongresu manj govorimo o uspehih in več o težavah in pomanjkljivostih – ne sicer zato, ker bi podcenjeval uspehe, pač pa zavoljo jutrišnjega dela, ki naj prinese nove, še večje sadove – se bom pomudil pri nekaterih problemih naše kulturne politike, o katerih mora spregovoriti naš kongres.

Navkljub stalnemu povečevanju materialnih naložb terja potrebe našega družbenega razvoja še večji delež znanosti, kulture in prosvete v delitvi narodnega dohodka. Zavoljo tega ne smemo dovoliti, da bi še naprej iz leta v leto odlagali reševanje perečih materialnih problemov kulture.

Zveza komunistov mora vztrajati pri zahtevi, da povečamo skrb za kulturno vzgojo širokih slojev delovnih ljudi, da se bolj zavzemamo – kar še posebej velja za politične delavce – za odpravo tega problema.

Vse preveč zlahka zavračamo nekatere predloge, čeprav bi zaslužili veliko več pozornosti, organov, ki odločajo o skla-

dih, delitvi in investicijah. Ali nismo zavoljo restrikcij ob velikih investicijskih naložbah ustavili prav gradnje nekaterih

šolskih objektov, nadaljevali pa z gradnjo drugih? To opozarja na določeno vzdušje v organih, ki sprejemajo odločitve, to govori o kratkovidnosti politike in o pomanjkanju občutka za celovitost družbenih potreb.

Odnosi v kulturi so v marsičem bolj demokratični in administrativni vplivi šibkejši, čeprav še vedno ne v obsegu, ki je nujen, da bi se bolj slišal glas delovnih ljudi da bi lahko veliko bolj vplival na konkret-

ne odločitve. Za krepitev samoupravnih odnosov je nujna tudi višja kulturna raven delovnih ljudi. Oviro pa v tem primeru pomenijo zaostalost, neznanje, različne zmote. Mi-mo tega je v številnih okoljih nujna tudi večja kulturno-prosvetna in propagandna aktivnost, zlasti pa bi se morali zavzeti za to, da bi prevladalo spoznanje o tem, da sta vloga in pomen kulturnoduševnih dejavnosti, zlasti pa izobraževanja dandanes veliko večja za naš celoten socialistični razvoj, kot sta bila še včeraj. Od tod tudi nujna in naša naloga, da hitreje odpravljamo različne oblike podcenjevanja in zapostavljanja kulturnih dejavnosti, česar so med drugim krivi tudi nekateri politični dejavniki.

Zveza komunistov bo morala v prihodnjem obdobju premagati pojmovanje, da obstaja nekakšen avtomatizem med materialnim in kulturnim razvojem. Krepitev materialnih sil družbe in dviga življenjske ravni ter sprememb v načinu življenja velikega števila ljudi ne smemo poenostavljeno enačiti s kulturnim napredkom. Od takih pogledov do prepuščanja kulturnega razvoja stihiji je le korak. Nekateri so tudi naredili ta korak, kar kažejo številne plehke oblike zabavnega življenja in različne inačice primitivizma.

Na rob knjigi Napredna mladina slovenske Istre v letih 1919 do 1947

Knjiga je izšla leta 1985 v Kopru. Prispevke so napisali različni avtorji. Knjiga je bila lepo sprejeta ne samo pri onih, ki so v času fašizma in med samo drugo svetovno vojno delali in živeli v teh krajih, pač pa tudi pri onih, ki so ljubiteljskih knjig o naši borbi in o naši zgodovini.

Dovoljujem pa si, da napišem majhen dodatek ali pripombo k naslednjemu. Na strani 313 je tabela »Številčni pregled padlih borcev in aktivistov ter žrtev fašističnega nasilja – mladincev in mladink. Ta prikaz je, kot je navedeno, povzet iz knjige Slovenska Istra v boju za svobodo. Ta knjiga je izšla leta 1976 ravno tako v Kopru. V tej knjigi je sicer poimenski seznam vseh, ki so darovali svoja življenja, a ni popoln.

V knjigi Napredne mladine Slovenske Istre se v rubriki občine Piran navaja, da je padlo 29 mladih do 25 leta strosti, da jih je v ječah in taboriščih umrlo 9, a da so trije bili žrtve fašizma. Kot skupno navaja seštevek 46, a je v resnici 41. Navedeno je, da je med njimi tudi 6 žena. V knjigi Istra v boju za svobodo ni navedena nobena. (strani 704 do 707)

Pregledal sem vse spominske plošče in spomenike v piranski občini in sem ugotovil mnogo več padlih, kot je v teh evidencah. V piranski občini, kjer je bil mogoče fašizem najbolj razvpit in kjer je živel tuj življenj, je bila borba le težja kot drugod in je padlo v borbi 62 borcev, v taboriščih in ječah je ostalo 15 ter je bilo žrtev 18 ali skupno 96 posameznikov.

V tem številu so zajeti dve ženi: ena mladinka in ena mati dveh otrok.

Pri nadaljnjem pregledu sem ugotovil, da je, dalo življenja kot sledi, 37 borcev in aktivistov, v taboriščih ostalo 10 in da je bilo žrtev fašističnega nasilja 8, od tega ena mladinka. Skupno torej 55 mladih ljudi do 25 let starosti. Kakih deset žrtev in borcev nimajo pripisanega rojstnega datuma, lahko pa rečemo, da jih je bilo polovica mladih ali da je skupno padlo 60 mladincev iz piranske občine. To pa je veliko več kot prikazuje tabela na strani 313.

Ni lepo, da ni na odgovornih mestih točne evidence koliko življenj je bilo danih za našo svobodo.

Lepo pa bi bilo, da bi zgodovinski krožki po šolah piranske občine prevzeli nalogo, da bi ugotovili zakaj in kako so se odpravili v boj ljudje antifašisti, kje so živeli in kaj so delali in kdo žaluje za njimi. Mogoče bi se še lahko našle njihove slike in da bi se izdelal primeren album v spomin na te žrtve.

V Piranski občini živi preko 900 članov ZB, a le kakih 80 živih je od teh, ki so bili tu rojeni, šli v borbo in ki bi lahko mladim povedali, kako je bilo tu in kako so živeli, oni, ki jih ni več in ki so dali svoja življenja.

Zato bi bilo le umestno, da bi mladi v svojih zgodovinskih krožkih pomagali, da ne bi šlo v pozabo to, da so dali svoja življenja rodoljubi iz teh krajev.

Milan Cirk

Književniki, sodelavci OF

Louis Adamič

Ob 35-letnici smrti

V septembru se spominjamo obletnice smrti velikega slovenskega moža: slovenski in ameriški pisatelj Louis Adamič je zagledal luč sveta 21. maja 1898 kot sin kmečke družine v Blatu pri Grosuplju. V tretjem razredu gimnazije, ki jo je obiskoval v Ljubljani, so ga izključili iz šole zaradi sodelovanja v protifašističnem gibanju. Sla po življenju pa je bila v mladem fantu močnejša od želje po drsanju šolskih klopi: štirinajstleten se je napotil v Ameriko. Sprva se je zaposlil v ekspeditu slovenskega časnika Glas naroda v New Yorku, nato je poskusil vrsto služb: bil je cestni delavec, pometać v tovarni svile, pomagač v restavracijah in čevljarnah in morar na trgovskih ladjah. Njegova razgibana življenjska pot je bila podobna avanturistični poti Jacka Londona. V prvi svetovni vojni je bil vojak ameriške armade na francosko nemški fronti. Njegova poslednja zaposlitev, preden se je posvetil zgolj pisateljevanju, je bila služba pomočnika pristaniškega pilota v Los Angelesu. Prav tako kot Jack London se je Adamič iz samorastnika, delavca in kasneje novinarja povzpnel med pomembne sodobne ameriške pisatelje in publiciste.

Po drugi svetovni vojni je Adamič – tedaj že novinar in poklicni književnik – leta 1949 obiskal domovino. Sad tega njegovega obiska je bila knjiga Orel in korenine, v kateri je

opisal like voditelja nove Jugoslavije Tita in njegovih sodelavcev. Rokopis te knjige so skušali dobiti v roke Adamičevi nasprotniki in sovražniki nove socialistične Jugoslavije. Njegov pogumni boj za uveljavitev svobodoljubnih načel v družbenem življenju ter boj za uveljavitev nove Jugoslavije

sta bila trn v peti ameriškim reakcionarnim krogom in sovažnim emigrantom, zato so ga 4. septembra 1951, v štirinajstdesetem letu starosti zahrbtno umorili na njegovi samotni farmi v Mildorfu (New Jersey). Leta 1940 ga je ameriški predsednik Roosevelt povabil za svetnika v Common Council for American Unity. Med drugo svetovno vojno se je Adamič odločno postavil na stran NOB, na stran OF in nove Jugoslavije. Sodeloval je v organiziranem delu naprednih jugoslovanskih izseljencev. V letih 1942–1946 je bil častni predsednik SANS, slovensko ameriškega sveta. Jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti ga je leta 1949 imenovala za svojega dopisnega člana.

V ameriški literarni areni se je pojavil leta 1928, ko je v znameniti reviji The American Mercury objavil svojo prvo literarno zgodbo. Že prej je prevedel v angleščino Cankarjevega Hlapca Jerneja in njegovo pravico ter več slovenskih pripovednikov, ki so izšli v ameriških literarnih revijah.

Njegov knjižni opus zajema knjige: Smeh v džungli (1932 – avtobiografski roman), Dinamit (1931 – Zgodovina delavskega gibanja), Rojakova vrnitev (1934 – Potopis po mo-narhistični Jugoslaviji), Vnuki (1935 – Roman), Zibelka življenja (1936), Hiša v Antigui (1937). V knjigi Boj je nazorno opisal odpor proti diktaturi kralja Aleksandra, ki jo je spoznal na obisku v stari Jugo-

slaviji. Sledijo knjige: Moja Amerika (1938), Iz mnogih dežel (1940), Moja rodna dežela (1943 – Vsebinska: o razmerah v domovini, o narodnoosvobodilnem boju, o partizanstvu, o mihajlovičevcih), Kako se piše, Narod narodov (1945), Večerja v Beli hiši (1946 – Ostra kritika angleške in ameriške zunanje politike po vojni.).

Adamiča obravnava slovenska literarna zgodovina kot najpomembnejšega slovenskega izseljenskega pisatelja vseh časov. Njegovo literarno delo kaže zanimanje za obe domovini, staro in novo, in za njuna socialna in politična vprašanja. Od leta 1924 je pisal povetinci v angleščini. Močno se je uveljavil z delom Dinamit, za katerega je bil nagrajen z Guggenheimovo nagrado. Adamičevo literarno in publicistično delo se po mnenju slovenske literarne zgodovine po svoji vrednosti uvršča v pomembnejši del slovenske literature in je svojevrsten in izviran dokument o življenju slovenskih izseljencev v Ameriki. Prav tako pa se Adamičevo literarno delo uvršča tudi v pomembni del ameriške literarne zgodovine.

Pisal je v slovenščini in angleščini, s srcem pa je bil vedno v ožji domovini. To je dokazal tudi s svojim propagandnim delom za NOB in novo, socialistično Jugoslavijo. Zanj je moral tudi nasilno umreti od rok sovražnikov Nove Jugoslavije, ki niso prenesli žgoče resnice o njegovi knjigi Orel in korenine.

Dušan Mevlja

Bogata dejavnost na področju SLO in DS

Izobraževalni center za SLO in DS v Pekrah pri Mariboru je lani končal že peto leto usposabljanja posameznih struktur s področja SLO in DS v šestih mariborskih občinah, regijah in republikah. Med ostalimi aktivnostmi so dali pobudo in razvili oblike sodelovanja z osnovnimi in srednjimi šolami in skupaj z učitelji – obramboslovci in Zavodom za šolstvo pripravili program za obrambne dneve in obrambne krožke. Samo lani je v izobraževalnem centru šlo skozi različne oblike usposabljanja več kot 23.000 udeležencev, ki so tukaj poslušali 2844 ur predavanj.

V okviru delovne skupine za oborožitev in opremo se dogovarjajo za izdelavo programov za orožje, ki je v učnem načrtu srednjih šol, in še za druge aktualne teme, ki jih glede na tehnične možnosti lahko pripravijo v izobraževalnem centru. Poleg ožje delovne skupine za civilno zaščito deluje tudi delovna skupina oziroma aktivno jedro za obrambne priprave, ki jo bo treba okrepiti, in specialna ožja delovna skupina za štabe CZ in za zveze, ki je v zasnovi.

Prav tako sta v zasnovi širši delovni skupini, ki imata za učinkovitost obrambnega in samozaščitnega usposabljanja in delovanja poseben pomen – to je delovna skupina za ideološka vprašanja in delovna skupina za družbeno samozaščito in varnost.

V izobraževalnem centru si prizadevajo pridobiti ustrezne strokovne delavce, kar bi omogočilo nadaljnje aktivnosti v oblikovanju delovnih skupin za širša in ožja delovna področja. V centru ugotavljajo, da se vse šole na obrambne dneve ustrezno ne pripravljajo, saj mladi na splošno ne kažejo pričakovane zanimanja za področje obrambne in samozaščitne vzgoje. V tej smeri bodo temeljito preučili tako marksistično zasnovanost programov kot idejno naravnost učiteljev in šole kot celote. To pa je v veliki meri povezano tudi z družbenim položajem učitelja v naši družbi. Izobraževalni center se vključuje v izvajanje usposabljanja mladine, ki ni vključena v sistem srednjega usmerjenega izobraževanja. To delo bo treba v prihodnje še razvijati in mentorje poprej pedagoško, didaktično in metodično ustrezno usposobiti.

Samo lani so imeli v Izobraževalnem centru 498 projekcij različnih filmov, poleg tega pa so posodili še 57 filmov raznim šolam, krajevnim skupnostim in delovnim organizacijam. Video opremo so dopolnili z novim sistemom, ki je trenutno v svetu najbolj uveljavljen. Del potrebne opreme pa bodo morali nabaviti še letos. Tako bodo pridobili osnovno obliko interne televizije,

ki bo omogočala izdelavo lastnih programov, arhiviranje TV programov in ostalih virov video programov za interno uporabo, arhiviranje 16 milimetrskih filmov na video kasete in izdelavo lastnih programov iz naštetih virov.

Nedokončana dela v polprogramirani učilnici bodo dokončali letos. Sistem bo bolj sodobna verzija nedokončanega sistema z mnogimi izboljšavami. Učilnica v taki obliki bo omogočala izvajanje polprogramiranega pouka, vodenega s sodobnim računalniškim sistemom. Z obstoječo učno tehnologijo, interno TV in s foto laboratorijem bo učilnica delovala kot enoten sistem, ki bo s tehničnimi možnostmi omogočal izvajanje vseh oblik sodobnega pouka. Ta sistem je mogoče posodabljati, dopoljevati in tako nenehno slediti sodobnim oblikam izobraževanja in usposabljanja na področju SLO in DS.

V Izobraževalnem centru za SLO in DS so glede na delovne izkušnje in tehnične pomanjkljivosti v preteklosti poskušali uresničiti nekatere pomembne pridobitve, da bi ustvarili boljše pogoje tako na pedagoško-andragoškem kot v tehničnem delu. Med gradbenimi posegi je pomembna pridobitev kabine za zveze (iz hodnika in dvoposteljne sobe). Iz neprimernega TV studia so uredili učilnico za delo z orožjem in dva delovna prostora. Iz sanitarnih prostorov in manjše spalnice so uredili TV studio, snemalno sobo in foto laboratorij. Pri tem pa so spalne zmogljivosti ostale enake. V kletnem prostoru so iz sanitarnega prostora in kabin s prhami pridobili elektro delavnico. Preuredili so tudi stanovanje delavca v Izobraževalnem centru, ki je pridobil večji dnevni prostor z naravno svetlobo. Vsi posegi v preteklem letu so se pokazali kot pomembne pridobitve za celotno dejavnost v Izobraževalnem centru. Iz podatkov o izvajanju programov dejavnosti lahko sklepamo, da so v letu 1985 uspešno opravili obsežno delo zlasti ob upoštevanju skromnega števila delavcev.

To so dosegli z racionalno organizacijo, s fleksibilnostjo kadrov in s požrtvovalnim delom delavcev na posameznih področjih. Za nemoteno in normalno delo v Izobraževalnem centru je posebnega pomena tudi dejavnost gostinskega oddelka s kuhinjo in bifejem. Lani so pripravili 61.550 obrokov, kar je 22 odstotkov več kot leto dni poprej. V prihodnje pa bodo v Izobraževalnem centru za SLO in DS posvečali še večjo skrb zagotavljanju pedagoških delavcev in drugih strokovnjakov za še boljše in učinkovitejše izobraževanje in usposabljanje kadrov za potrebe SLO in DS. M. KOS

Pred naseljem ZMDA Goričko 86 v Gornjih Petrovcih

Brigadirji streljali

Ob Dnevu graničarjev je bilo v naselju ZMDA Goričko 86 organizirano streljanje z malokalibrsko puško, ki ga je skupaj z vodstvom akcije organizirala strelska družina Tromejnik v Gornjih Petrovcih. Na tekmovanju je sodelovalo pet ekip mladinskih brigad oziroma 35 posameznikov. Izidi: 1. mesto MDB »Pet narodnih herojev«. Dobjo – 56 krogov, 2. mesto MDB »Baranja« Darda – 22 krogov, 3. mesto MDB »X. SNOUB Ljubljanska« Ljubljana Center – 21 krogov, 4. mesto MDB »Baranja« Darda II. – 21 krogov in 5. mesto MDB »Bratstvo in enotnost« Dimitrovgrad – 21 krogov. Posamežno: 1. mesto Peter Krivec (X. SNOUB Ljubljanska) – 17 krogov, 2. mesto Muhamed Hadžić (Pet narodnih herojev) – 15 krogov in 3. mesto Miroslav Radanović (Pet narodnih herojev) – 14 krogov.

Dan pozneje, 16. avgusta, je Občinska gasilska zveza iz Murske Sobotice pripravila za brigadirje zbor protipožarne opreme, a Občinski štab za teritorialno obrambo M. Sobota tehnični zbor opreme in orožja.

FILIP MATKO

Tičevih petdeset skupnih let

Njuno delo je največkrat še edina tolažba

Pred nedavnim sta slavila zlato poroko Marija in Miha Cerar, po domače Tičeva iz Zgornje Javoršice v krajevni skupnosti Vrhpolje–Zalog pri Domžalah. Ta dogodek jima je olepšal ne samo tisti dan, ampak še veliko prihodnjih, saj se bosta z radostjo spominjala skupnega praznika z domačimi v domači hiši, visoko nad Vrhpoljami.

Mama Marija, Orešamova – Belcijan se je pisala, je doma iz vasi Klopce. Oče Miha je doma v Zgornji Javoršici, pri Tičevih. Ko sta se 1936. leta vzela, sta si ustvarila topel dom: štirje otroci so prišli na svet, tri dekleta in fant. Med vojno jima je umrla 4-letna hčerka Ančka. Otroci so hodili v šolo na Vrhpolje. Oče in mama sta morala trdo delati na srednje veliki hribovski kmetiji, ki jim ni dajala toliko, kot so potrebovali. Ko je bil mlad in zdrav, je doma v delavnici mizaril, saj je imel veselje do tega dela. Največ je hodil po terenu in opravljal tesarska dela po Moravski dolini, Dolnem, Litiji in drugih krajih. Naredil je veliko kozolcev, izdeloval kolesa za vozove in mline na kamne za mletje žita. Vse to je delal, dokler mu je dopuščalo zdravje. Mama pravi, da je bilo med zadnjo vojno težko, strah in trepet zaradi neprestanih okupatorjevih hajk po teh krajih, kjer so se zadrževali borci NOV. Tudi pri njih so bili stalni gostje; dobili so hrano, prenočišče in celo skrivala sta ranjence. Mož Miha je delal bunkerje in krste za padle

borce-partizane. Kolikokrat je spekla domač kruh in zrezala hlebce za lačne partizane pa tudi meso od celega vola je ob hajki morala skriti pod repo, da ga ni našel okupator.

Po vojni sta delala na kmetiji. Otroci so doraščali, dokler se nista hčerki poročili in odšli od doma, sin Miha pa je ostal doma in si ustvaril družino. Dobro so se imeli, ker jim je bila do preteklega leta trda opora snaha Ančka, ki ji je pretrgala nit življenja nepričakovana smrt. Gospodinjstvo je morala prevzeti mama Marija, oče Miha pa gospodarstvo. Naj omenimo, da je Marija imela preko petnajst let v reji 17 otrok iz raznih krajev Slovenije. Sprejela je dojenčke, jih vzgajala, dokler niso začeli obiskovati šole, potem pa jih je oddala. Zadnjega je oddala leta 1979. Pravi, da se rejenci često vračajo, saj so nekateri že samostojni.

Marija in Miha sta vesela tistih dni, ko se v domači hiši zbere vsa družina. A kaj, ko je to navadno le ob največjih praznikih. Čeprav je bilo njuno življenje trdo, sta ostala vedrega duha. Pravita, da jima bodo utrujenost posledje preganjali spomini na zlato poroko v domači kmečki hiši s svojimi najdražjimi domačimi, sorodniki, prijatelji in sosedji.

V spomin na ta zlat jubilej se čestitkam pridružujemo tudi mi občani z željami: še na mnoga leta!

JOŽE NOVAK

Marija Čremožnik

Sredi avgusta smo se na gotoveljskem pokopališču poslovili od skoraj devetdesetletne Marije Čremožnik, najstarejše in zadnje partizanske matere v KS Gotovlje.

Nekaj stoglava množica, številni venci in šopki najlepšega cvetja so zgovorno pričali, kako priljubljena je bila, saj je življenje v kraju spremljala skoraj do zadnjega dne.

Rojena je bila na manjši kmetiji, kmečko delo ji je bilo tako rekoč v zibel položeno. S trdim delom in neomajno voljo sta si z možem ustvarila lasten dom in ga z globoko toplino negovala.

Rodila je dvanajst otrok; dva sta kmalu po porodu umrla, deset je ostalo živih. Kar trije sinovi so bili partizani. Zanj so med vojno zares veljali Kajuhovi stih: Sini moji, sini moji zlati, vas bom še gladila po laseh? Če ne vrne se noben od treh, sini moji, moji trije fantje zlati, žalostna bo, a ponosna vaša mati.

Vsi trije so se vrnili in njih vrnitve je bila nadvse vesela. Ni bilo proslave, ki se je ne bi udeležila. »Mladost današnje mladine je drugačna od naše,« je govorila. »Nas je klicalo trnovo kmečko delo.« In čeprav je garala dolga desetletja, je dočkala visoko starost, saj je med svojimi živela srčno toplo življenje. Med krajani KS Gotovlje bo ostala kot marljiva, delavna, poštena in skrbna partizanska mati še dolgo v lepem spominu.

DRAGO KUMER

Pismo iz avstrijske Koroške:

Moč dokazovanja je v spoznanju

V prvi polovici septembra bo minil mesec odkar so v Spodnjih Vinarih pri Šentjanžu v Podjuni v zamejski Koroški kar petkrat uprizorili Veliko puntarijo. Njene prireditve še vedno odmevajo. Znano dramsko delo so predstavili na prostem. Šlo je za dramsko kroniko v petih dejanjih o slovenskih kmečkih uporih iz leta 1573.

Vsakokratne uprizoritve se je udeležilo ne le več sto tamkajšnjih domačinov, ampak so prišli tudi iz oddaljenejših vasi. Za ene in druge je bil to ne samo svojstven kulturni dogodek, temveč tudi narodnostna manifestacija, pri kateri ne smejo manjkati. Takšne in podobne uprizoritve so že od nekdaj usidrane v zavesti koroških Slovencev. V to so jih in jih še silijo razmere. Na prireditve so prihajali tudi napredni avstrijski demokrati.

Dramskega dela niso izbrali naključno. Sestavljenci kulturnoprosvetnih prireditev sicer razumejo sodobne tokove dogajanj in jim tudi sledijo, so pa pri svojem snovanju zazrti v bližnjo in davno zgodovinsko preteklost, ki so jo ustvarjali Slovani in Slovenci ne samo v južni Koroški, temveč sploh na avstrijskih tleh. Tega so se navzeli nastopajoči. Bilo jih je kar petindvajset, ki so hkrati člani pevskih zborov iz Podjune. Zavzeto in sposobno so zaigrali kmete, kmetice, vojake, jetnike, uskoke, vaščane, vaščanske, barona, škofa, bana, viteze... Pri tem se je zelo potrudil režiser Marjan Srijenc, ki je pri nas v Sloveniji končal igralsko akademijo. Čudovita zagnanost prireditev in nastopajočih, ki poleg delovnih vsakdanjih obveznosti žrtvujejo svoj prosti čas, da bi tudi tako ohranjali svojo manjšinsko samobitnost. Prvo prireditev je pozdravil avtor omenjenega dramskega dela, akademik dr. Bratko Kreft.

S kmečkimi upori imajo koroški Slovenci mnogo skupnega. V vojni enciklopediji, ki je izhajala v letih 1972 do 1975, sem opazil, podatek, da so tukaj pod vplivom vstajniškega gibanja proti plemstvu že 1474 ustanovili Koroško kmečko zvezo (Bauerbund). Od tod naj bi se potem pozneje oblikovala ali pa izvirala slovenska beseda punt. Prek zveze so na organiziran način zagrozili fevdalcem, da bodo prenehali plačevati dajatve, če bodo kmete še naprej obremenjevali z izrednimi obveznostmi za obrambo dežele pred Turki. Fevdalci tega seveda niso upoštevali. Že čez štiri leta je izbruhnila vstaja v Dravski dolini nad Beljakom. Hitro se je širila čez Zilo in zajela domala vso Koroško. Takrat se še niso spopadli. Vendar jo prištevajo k eni prvih večjih vstaj na tedanjem jugoslovanskem ozemlju.

V zamejski Koroški je vsa davna zgodovina neverjetno prisotna med tamkajšnjimi ljudmi. Zlasti je živa tista, ki govori o večstoletni germanizaciji, prevarah, preganjanju, osvobodilnem boju in današnjem zapostavljanju Slovencev. Zaradi tega izražajo večni boj za svoj narodnostni obstoj tudi prek kulturnoprosvetnih manifestacij. Podobnih prireditev bo seveda še več.

DRAGO MIKLAVEC

Ribnica je ponosna na svoj Sokol

Letošnjo jesen bo minilo 80 let, odkar so v tem kraju ustanovili prvo telovadno društvo Sokol. Ob prizadevanju članstva in vodstva je to društvo v tej dolgo prehojeni poti doseglo viden napredek na področju telesne kulture. Ob okupaciji naše domovine v letu 1941 se je preko 200 članov tega društva odzvalo pozivu partije za boj proti okupatorju naše domovine. Iz vrst tega društva je v boju proti okupatorju izgubilo življenja preko 50 članov v letih od 1941–1945 kot žrtve terorja in talci pa je izgubilo življenja preko 30 članov. Ob okupaciji so Italijani zasedli prostore društva. Te so uporabili za nastanitev komisariata in fašistične mladine. Ti podatki dokazujejo, da je to društvo opravilo pomembno domoljubno vzgojo svojega članstva.

Ob praznovanju tega jubileja se bodo spomnili prehojene poti v 80 letih. Obudili bodo tudi spomine na tiste člane, ki so dali svoja življenja v boju za svobodo.

VIKTOR DRAGOŠ

Ob prvi obletnici smrti narodnega heroja Staneta Semiča-Dakija je delegacija Skupščine občine Cerknica položila na njegov grob šopek cvetja.

NAGRADNA
KRIŽANKA

Radenska

Razpis nagradne križanke

Tokrat vam je pripravilo nagradno križanko zdravilišče Radenska iz Radenc. Rešitve pošljite do četrтка, 25. septembra, na naslov: Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. V spodnji levi kot kuverte napišite KRIŽANKA »RADENSKA«. Tri reševalce čakajo knjižne nagrade iz programa založbe Borec.

Številne možnosti šolanja na vojaških akademijah

Mikavni in odgovorni poklici

O svojem nadaljnjem šolanju in študiju prav gotovo že razmišljajo učenci zadnjih razredov srednjega usmerjenega izobraževanja. Ena izmed možnosti za to so vojaške akademije, ki jih je v Jugoslaviji pet. Na njih se mladi fantje usposobijo za enega od poklicev, ki jih poznamo pod skupnim imenom oficir oboroženih sil SFRJ.

Temeljna zvrst naše armade je še vedno pehota, ki je skoraj v celoti spremenila svoj značaj, saj so skoraj vse enote motorizirane. Kandidati, ki bi želeli postati oficirji v tem rodu, bodo nadaljevali študij na Vojaški akademiji kopenske vojske v Beogradu. Tam je šolanje dve leti, nato pa se študijske smeri ločijo in delo in študij potekata v še nekaterih drugih jugoslovanskih mestih. Po uspešnem študiju postanejo diplomanti te akademije oficirji pehote, topništva, oklepni enot, inženirstva, zvez in enot ABK obrambe.

Oficir pehote vodi in usposablja svojo enoto, je poveljnik z možnostmi napredovanja do najvišjih položajev v JLA in

TO. Oficir topništva vodi in uri sodobne topniške enote z raketnimi izstrelki in raketnimi vodenimi projektili; obvlada mora radarsko tehniko in elektroniko, saj je to osnova protiletalskega topništva. Oficir oklepni enot poveljuje vsem vrstam oklepni enot z različnimi vozili in oborožitvijo ter sredstvi za opazovanje, opremljenimi z elektronskimi in infrardečimi napravami. Oficir inženirstva obvlada in uporablja sodobno tehniko in mehanizacijo, da bi lahko vodil dela pri gradnji in vzdrževanju, po potrebi pa tudi pri rušenju poti, mostov, letališč, pristanišč in drugega. Oficir za zveze vodi delo s sredstvi za komunikacije in mora poznati

najsodobnejše dosežke elektronike. Oficir enot atomsko-biološko-kemične obrambe mora biti visoko usposobljen za ta opravila, da lahko opravlja naloge pri zaščiti življenja, materialnih dobrin in vojaške tehnike.

Med temi poklici je več kot polovica takšnih, za katere se mlad človek lahko šola na civilnih univerzah. Še več takih poklicev pa je na Vojaško-tehnični akademiji kopenske vojske, ki ima naslednje študijske smeri: oborožitev, streliva in minskoeksplozivna sredstva, mototeknika, raketna tehnika, elektronika, elektroenergetika, računalništvo, tehnična tehnologija in prometna smer.

poročnika trgovske mornarice ali kapitana dolge plovbe. Tisti, ki končajo tehnično smer Mornariške vojaške akademije, dobijo poleg čina tudi naslov diplomiranega inženirja strojne ali elektrotehniške smeri.

V našem vojnem letalstvu delajo oficirji letalstva – piloti in oficirji letalsko-tehniške službe. Poklica pilota ni treba posebej predstavljati, saj je med najbolj atraktivnimi. Prav tako mikaven je poklic oficirja letalsko-tehnične službe, ki skrbi za brezhibno delovanje letal in njihovih motorjev, orožja, tehnične opreme, kot so radarske naprave, računalniki, raketno-elektronska sredstva in vse drugo, kar sodi zra-

Na Mornariški vojaški akademiji se mlad fant lahko izšola za poklic torpedno-protipodmorniškega oficirja.

ven. Za ta opravila se usposablja na Vojaški akademiji vojnega letalstva in protiletalske obrambe in si pridobijo naslov diplomiranega inženirja.

Za nemoteno delo vseh treh zvrsti naše armade in njeno učinkovitost pa skrbijo službe. To so intendantske, tehnične, sanitetne, veterinarske, prometne, finančne, glasbene, gradbene, geodetske, meteorološke, administrativne in pravne.

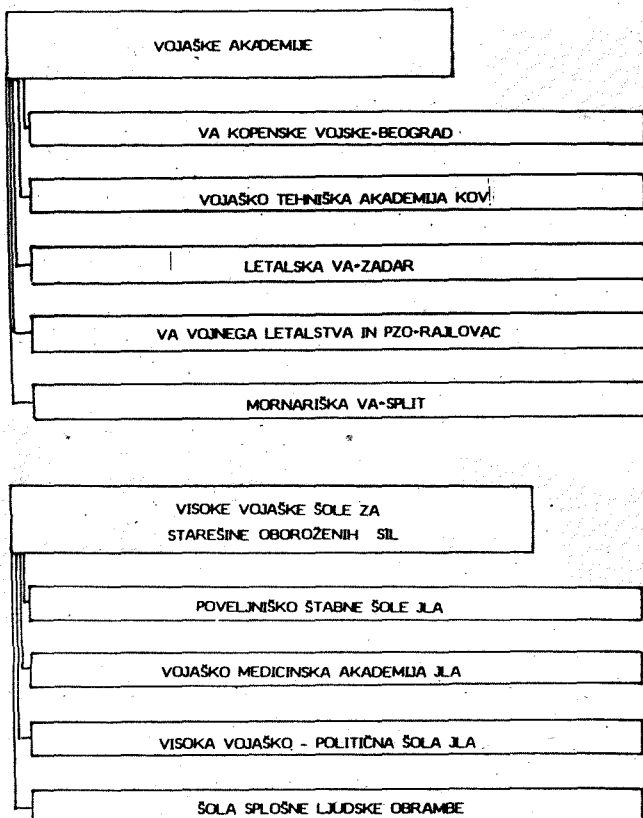
Ze iz tega pregleda je razvidno, da je delo v JLA zelo pestro in blizu tistemu, ki ga poznamo iz vsakodnevnega življenja. Tisti, ki se bodo odločili za enega od vojaških poklicev, odidejo takoj po srednji šoli na študij na vojaške akademije. Čas študija se jim prizna kot opravljena vojaška obveznost.

Vsakega mladega človeka zanima tudi, kakšne so možnosti nadaljnega izobraževanja in poklicnega usposabljanja. Vse vojaške visoke šole imajo organiziran podiplomski študij do doktorata vojaških znanosti. Poklicen razvoj omogo-

čajo redna in izredna napredovanja glede na posebne uspehe pri delu, za izjemne sposobnosti, za zasluge za oborožene sile in podobno. Vsak oficir pa lahko nadaljuje šolanje tudi na civilnih fakultetah pod istimi pogoji, kot veljajo za ostale občane.

V tem okviru ne smemo in ne moremo mimo študija splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite na Fakulteti za sociologijo, politologijo in novinarstvo v Ljubljani. Njeni študentje se usposabljaajo za učitelje obrambe in zaščite v srednjih šolah, za visokoizobražene kadre, za delo na področju SLO in DS v organizacijah združenega dela, organih družbenopolitičnih skupnosti in organizacij ter teritorialni obrambi. Diplomantje te študijske usmeritve lahko nadaljujejo šolanje na tretji stopnji in si pridobijo naslov magistra. Za znanstveno in raziskovalno delo na tem področju si lahko pridobijo naslov doktorja obrambnih znanosti.

Bojan Kuntarič

Shema vojaških akademij na visokih vojaških šolah, ki omogočajo, da starešina JLA doseže najvišje znanstvene naslove.

Naloge rezervnih vojaških starešin pri četrtem samopriskvku

Predsedstvo mestne konference ZRVS Ljubljana je na nedavni seji namenilo največ pozornosti programu usposabljanja svojih članov v prihodnjem obdobju. Potrdilo je program usposabljanja, v katerem so osrednja tema organizacija in naloge zaledne oskrbljenosti v splošni ljudski obrambi vojni ter ureditev ozemlja za potrebe oboroženega boja in druge oblike odpora. To je seveda teoretična tema, iz nje pa bo izhajala tudi praktična naloga. Pri idejnopolitičnem delu bodo rezervni vojaški starešine na območju mesta Ljubljane proučevali dokumente partijskih kongresov. Pri specialističnem usposabljanju bodo obravnavali sanitetno oskrbo. V okviru praktičnega usposabljanja bodo pripravili tudi taktično tehnični zbor, ki bo trajal dva dni. Na njem bodo svoje člane seznanili z novostmi na področju protiolepnega in protiletalskega boja ter na področju optičnih daljinometrov in merilnih naprav. Predsedstvo je sklenilo, da bodo z

novim obdobjem usposabljanja začeli novembra, končali pa naj bi ga maja prihodnje leto.

Člani predsedstva mestne konference ZRVS Ljubljana so obravnavali tudi sklepe seje predsedstva republiške konference ZRVS, kjer obravnavajo družbeno samozaščito, varnost in protipodmorniško varnost. Menili so, da tudi pri njih ti procesi še niso zaživeli tako, kot bi morali, in da se morajo rezervni vojaški starešine še bolj tvorno vključiti v te dejavnosti, delovati pa morajo na zakonskih določilih. Krajevnim konferencam ZRVS pa je predsedstvo priporočilo, naj te sklepe obravnavajo in na njihovi podlagi začnejo akcijo v svojih okoljih.

Predsednik mestne konference ZRVS Ljubljana Silvester Turk je člane predsedstva seznanil s pripravami za referendum o četrtem samopriskvku in z nalogami rezervnih vojaških starešin pri tem. Predsedstvo je poklicalo občinske konference ZRVS, naj vzbudijo kra-

jevne organizacije, da se njihovi rezervni vojaški starešine aktivno vključijo v javno razpravo in samo izvedbo referenduma. Rezervni vojaški starešine naj bi delovali med krajinami mobilizatorsko, saj bi z izglasovanjem četrtega samopriskvka reševali ekološke probleme, ki jih ne bi mogli drugače.

V tem mesecu pa čaka mestno konferenco ZRVS Ljubljana še ena velika akcija. Je namreč gostiteljica desetega – jubilejnega – medregijskega srečanja rezervnih vojaških starešin. Predsedstvo je na podlagi poročil organizacijskega odbora ugotovilo, da tečejo priprave po programu in da so jih že skoraj sklenili. O vseh dodatnih problemih bo razpravljal in jih tudi reševal organizacijski odbor.

Na seji so sekretarju občinske konference ZRVS Kočevje Milanu Simičiču izročili plaketo ZRVS mesta Ljubljane zaradi požrtvovalnega dela pri organizaciji regijskega tekmovanja »Mladi v SLO«.

B. K.

Dobrodošlica mladim starešinam

V ljubljanskem domu armade so pred kratki pripravili prisrčen sprejem za mlade starešine, ki se po uspešno končanih vojaških akademijah in srednjih vojaških šolah razporejeni na prve dolžnosti v ljubljanskem armadnem območju. Mlade starešine je najprej sprejel poveljnik LAO general podpolkovnik Svetozar Višnjič s svojimi najbližjimi sodelavci in jim zaželel prisrčno dobrodošlico. Nato so mlade seznanili z ljubljanskim armadnim območjem in njegovimi posebnostmi ter Socialistično republiko Slovenijo, v kateri bodo poslej živeli.

V pogovoru so mlade predvsem opozorili na izjemno odgovorno dolžnost, ki jih čaka v enotah, kajti delali bodo z mladimi ljudmi, jim poveljevali, jih vzgajali in vodili. To lahko uspešno opravljajo le, so jim naložili na srce, če bodo znali z dobrimi in tovariškimi medsebojnimi odnosi, spoštovanjem osebnosti in človeka, ki je v armadi na prvem mestu, navezati stike z ljudmi. Tovariš Višnjič je posebej opozoril na prelomnico, na kateri se nahajajo v tem trenutku, ko iz obdobja, ko so o slehernem od njih skrbeli drugi, prehajajo v obdobje, ko bodo eni skrbeli za druge.

Tovariši Mirko Mirtič, Vinco Sunjara, Josip Fabčić, Vukašin Viletič, Božidar Nikolić in Bećir Sirovina so mladim spregovorili in jim dali prve napotke, kako bi se kar najhitreje prilagodili novemu okolju in delu v novih sredinah. Pri tem so še posebej poudarjali potrebo po kar najtesnejšem navezovanju stikov z mladimi v okolju, kjer bodo živeli, da bi tako kmalu postali tudi aktivni družbeno politični delavci, kar se od starešin JLA pričakuje. Mladinske organizacije, in ne le samo te, pa naj bi mladim pri tem kar največ pomagale.

Tovariš Višnjič je mladim čestital ob uspešno opravljenih in končanih vojaških šolah in akademijah, še pose-

Mlade starešine je pozdravil poveljnik ljubljanskega armadnega območja generalpodpolkovnik Svetozar Višnjič. (Foto: S. Krševan)

bej podporočniku Samu Zanoškarju, ki je kot nekdanji gojenec splošne srednje vojaške šole »Franc Rozman Stane« v Ljubljani vojno

akademijo končal z odliko in kot drugi v svoji generaciji razporejen na prvo starešinsko dolžnost v Slovenijo.

L. K.

V ZRVS se začena novo obdobje usposabljanja

Komisija za vojaško strokovno usposabljanje pri predsedstvu občinske konference ZRVS Radovljica je že avgusta sprejela načrt za vse oblike usposabljanja. Sestavili so ga po enotnem republiškem in dodatnem občinskem programu dela. Razpored so razen za vojaško-strokovne in idejno-politične teme, ki jih bodo v obliki predavanj pripravili v vseh dvajsetih krajevnih organizacijah ZRVS za vse starešine, pripravili tudi za izpopolnjevanje, za praktično urjenje in streljanje z lahkim pehotnim orožjem ter za vsakoletne orientacijsko taktične pohode.

Predavanja bodo v drugi polovici septembra in v prvi polovici oktobra, ob zaključku pa bodo v vseh krajevnih organizacijah pripravili tudi preizkuse znanja iz gradiva, določene

ga s programom RK ZRVS Slovenije, ki je objavljeno v reviji Naša obramba.

Naj še opozorimo, da je usposabljanje in strokovno izpopolnjevanje rezervnih vojaških starešin do določene starosti obvezno. Zato ta naloga narekuje organizatorjem, se pravi ustreznim komisijam in predsedstvom organizacij ZRVS, da čimbolj posodobijo metode in oblike dela in jih prilagajajo stopnji izobrazbe oziroma usposobljenosti udeležencev. Pri tem pa je treba upoštevati tudi sedanji vojaško-politični položaj in tehnološki napredek v svetu, s čimer bodo vzbudili večje zanimanje vseh rezervnih vojaških starešin za sprotno seznanjanje z vsemi novostmi s tega področja.

JR

V nedeljo, 21. septembra bodo krajevna skupnost Komen, borci ter občinska odbora ZZB Sežane in Nove Gorice odkrili spominsko obeležje – trajen pomnik na delovanje 1. Kraške čete med narodnoosvobodilnim bojem.

Kraška četa – jedro upora

Kraška četa je bila ustanovljena 10. avgusta 1942. leta. 1. primorski partizanski bataljon »Simon Gregorčič« je bil ustanovljen v regularni, tedaj še močni fašistični državi Italije, kar je bil edinstven primer v okupirani Evropi in v svetu.

Ustanovitev je bila v predmestju Gorice, kjer je samo devet dni poprej (31. 7. 1942) fašistični veljak Mussolini z govorniškega odra fašistične hiše grozil Slovincem, da bo uničil vse in vsakogar, če ne bomo nehali z uporom. Neposredno pred tem javnim nastopom je prav tam imel Mussolini posvet s poveljniki armad, ki so v ljubljanski pokrajini in drugod v okupirani Jugoslaviji na bajonetih prinašali ljudstvu »svobodo«.

Ustanovitev čet in bataljona mu je bil pravi pravcati odgovor in dokaz, kako se ga tlačeno primorsko ljudstvo nič ne boji.

Zarodek Kraške čete je bila tako imenovana kraška ali Stjenkova minerska skupina, ki je na Komenkem Krasu delovala že od junija 1942. leta in še poprej, ko fantje iz Škerbine, Tomačevce in iz drugih vasi še niso bili v partizanih. Ko so bili še doma in so pod vodstvom Stjenke, ki je bil že partizan, izvajali propagandne in tudi manjše oborožene akcije.

Četa je bila udarno jedro upora na spodnjem Krasu in po odhodu 1. Vipavske čete čez Sočo v Goriško brda v novembru 1942 tudi v spodnji Vipavski dolini. Iz

teh krajev Vipavske in Krasa so bili tudi borci čete.

Operativno območje Kraške čete je torej bila spodnja Vipavska, spodnji Kras oziroma območje med Trstom in Gorico ter med Sežano in Trzicem.

Kraška četa je obstajala in delovala polnih 13 mesecev – od že povedanega datuma 12. septembra 1943, ko je bila vključena na Goriški fronti kot prva četa v šesti bataljon.

Četi je ves čas – razen dva meseca, ko je v Trstu organiziral za NOB tržaške delavce – poveljeval Anton Šibelja Stjenka iz Tomačevce.

V četi se je krajši ali daljši čas bojevalo 180 borcev, od tega 21 bork. V NOB je padlo 69 borcev, od tega 6 bork.

Za hrabre podvige v četi in pozneje v drugih enotah so bili štirje pripadniki čete proglašeni za narodne heroje, in sicer: Mihaela Škapin-Drina iz Velikega Polja, Anton Šibelja Stjenka iz Tomačevce, komandir čete, Ivan Sulič-Car iz Bilj in Albert Gruden-Bliš iz Šempolaja. Enajst borcev čete ima Partizansko spomenico iz 1941. leta, 54 borcev in bork je

vstopilo v partizane že 1942. leta, vsi drugi pa pred 9. 9. 1943, pred razpadom italijanske vojske.

Poleg udarnega jedra je bila četa tudi kadrovska enota, iz katere so izšli: poveljnik divizije, trije poveljniki brigad, deset bataljonskih poveljnikov ter večje število komandirjev čet, kurirskih postaj in drugih nižjih enot kakor tudi hrabrih VOS-ovcev, VDV-jevcev, spremljevalcev in obveščevalcev.

Četa je bila aktivna tako na vojaškem kot na političnem področju. Njeni borci so opravili celo vrsto vojaških akcij in se spopadli s sovražnikom. Zaradi skrajšanja sestavka ne bom navajal datumov posameznih dogodkov; bom jih le naštel: likvidacija postojanke in razorožitev enajst vojakov pri Reperntabru; spopad s karabinjerji nad Ozeļjanom; spopad z bersaljerji v Smekovi dragi v Trnovskem gozdu; srditi spopad z italijansko vojsko na Renški gmajni; spopad s karabinjerji pri Vogrskem; demonstrativni napad na postojanko v Steskah-Dornberg; napad na vojaško vozilo pri Kazljah; spopad z italijansko vojsko v dolini Raše; napad na vojaški kamion pri Gorjanskem; večkratno miniranje daljnovidnih stebrov na področju med Renčami in Nabrežino kakor tudi napadanje patrolj na tem območju; miniranje železniške proge pri Nabrežini; napad na tri vojaška vozila

med Gojranskem in Šempolajem; srdit in večurni spopad s fašisti in kvesturo med Kobjeglavo in Štanjekom ter napad na vojaški kamion med Trnovim in Krnico. Kaznovanih je bilo nekaj narodnih izdajalcev. Zadnji nastop čete kot čete je bil 11. septembra 1943. leta ob poskusu prevzema mirenškega letališča v partizanske roke.

Januarja 1943. leta je četa organizirala devet mitingov po vaseh na Krasu, na Vrheh in v Vipavski dolini. Pri tem je nosil glavno breme komisar čete Jože Čerin-Peter, ki je kot dober govornik navduševal ljudi pri razlaganju devet temeljnih točk OF in pri govoru o pravičnem boju partizanske vojske.

Februarja istega leta smo imeli polne roke dela z organizacijo in sprejemom novih borcev (8. 2. 1943 enajst borcev, iz Mirna, 13. 2. 43 kar 36 borcev in bork iz Gradišča nad Prvačino in še od drugod.)

Del marca in ves april 1943. leta je bila četa zaposlena s spremljanjem novoprišlih borcev na Notranjsko in Dolenjsko za

dopolnitev prvih štirih slovenskih brigad.

Tokrat – januarja in februarja 1943 – je namreč na vsej Primorski prišlo v partizane nad 2000 novih borcev; okoli 1700 jih je bilo poslanih, kot rečeno, v notranjost Slovenije (znani ukaz GS NOV in POS).

Podeljena v dva dela je četa trikrat spremljala novince, in to dvakrat v Loško dolino, tretjič pa celo do Starih Žag. Vsak od treh pohodov je doživel sovražnikov napad: prvi na meji med Jugoslavijo in Italijo, ki je bila še vedno močno zastražena; drugi je doživel napad že takoj na začetku pri Velikem Polju in tretji v gozdu pri Postojni. Mnogi od teh borcev so bili dodeljeni XIV. diviziji in so se udeležili pohoda in bojev na Štajerskem in mnogi so tudi tam padli.

Pri organiziranju partizanstva se je četa spustila v same Ronke in Trzič. Kot izid tega somo dobili v partizane borce italijanske narodnosti že v aprilu 1943. leta.

Še veliko bi bilo lahko napisanega o Kraški četi, njenih uspehih in neuspehih, trpljenju in veselju, vendar povejmo raje nekaj besed o našem ljudstvu, brez katerega naša NOB ne bi mogla uspevati in uspeti. Premalo borci govorimo o ljudstvu, ki nam je sledilo, nas vsestransko podpiralo, obveščalo, zdravilo in tudi varovalo.

Samo orožje, strelivo in tu pa tam drugi vojaški material in opremo smo borci v bojih iztrgali sovražniku

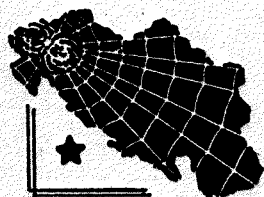
iz rok (govor je o času delovanja čete). Hrano v celoti, pretežno pa tudi obleko in obutev so nam priskrbeli naši aktivisti pri ljudstvu, ki se je tudi za ceno velikih žrtev odločno izreklo za NOB.

Nemogoče je naštetati vse aktiviste, ki so skrbeli za nas, še manj pa je možno naštevati družine in posameznike, ki so nas podpirali. Lahko pa povemo za tiste, ki so opravljali najbolj humana dela, ki so varovali, skrivali in zdravili bolnike in ranjence iz naše čete (od avgusta 1942 do septembra 1943). To so družine: Lisjak, gospodinja Rozalija iz Spodnje Branice, Bogomila Marusič iz Hudega loga, Beta Pahor (mati Klečarjeva), družina Frančeskin, Reza Terčonova – obe iz Sela na Krasu, družina Ursič Alojzije iz Mirna ter ljudje pri Vrabcu.

Pri tej družini je namreč stanoval oficir italijanske vojske, poveljnik mirenške postojanke, v nadstropju pa je ležal bolan komandir Kraške čete. Naši aktivisti so ocenili, da je tako skrivališče najbolj varno. O predanosti naših ljudi NOB, požrtvovalnosti in riziku, ki so ga ti ljudje prevzemali v tako krutem režimu, kot je bil fašizem, presodi bralec sam.

In popolnoma prav je naš kraški rojak, pisatelj in pesnik Ciril Zlobec napisal posvetilo za to obeležje, ki pravi: »Tu Kraška četa je bila doma in rasla je hitreje kot družina. Tu na tem koščku Kraškega sveta bila nam je edina domovina.«

Jože Pahor-Sever

PREDILNICA LITIJA v Litiji p. o.

61270 LITIJA

ČESTITAMO OB 100-LETNICI

Lojze Kristančič-Minko

Martin Greif-Rudi

Ko je po 16. septembru prevzel poveljstvo čete španski borec Miha Pintar-Toledo, je Rudi postal komandir 1. voda v četi. 18. septembra, ko je bilo že polno Pohorje Nemcev, je Pohorska četa zažgala kočjo na Pesku. To akcijo je četa izvedla, ko se je že umikala s Pohorja v Mislinjsko dolino. Kljub mrgolenju nemških policistov, orožnikov, vojakov, vermanov... se je Pohorska četa umaknila s Pohorja, ne da bi se srečala z Nemci. Mrzlična prizadevanja Nemcev, da bi dobili v roke pohorske partizane, niso uspela. Ko so po Pohorju razjarjeni vohali za njimi, so bili partizani že daleč v Mislinjski dolini, nato Saleški dolini in potem na Graški gori. Pohorska četa je operirala na območju v neposredni bližini okupatorjevega upravnega središča okupirane Spodnje Štajerske. Ko so Nemci v avgustu 1941 partizanstvo na Štajerskem zdesetkali in je le-to zašlo v hudo težak položaj, so pohorski partizani kljub temu iz dneva v dan razvijali večjo aktivnost in v prvi polovici septembra se je Pohorska četa okrepila z novimi partizani, ki so se ji pridružili.

V noči od 4. na 5. oktober 1941 je bila koncentracija vseh štajerskih partizanov na Grmadi, kamor je prišla tudi Pohorska četa. Tu so se združile Revirska, Savinjska in Pohorska četa v 1. štajerski bataljon. V noči

od 7. na 8. oktober 1941 je bataljon z Gorici pri Šoštanjju vdrl v samo mesto Šoštanj. Partizani so po mestu prepevali, izvršili nekaj rekvizicij, iskali izdajalce ter zažgali žago in skladišče lesa okupatorjevemu županu. Kot demonstracija je ta napad odlično uspel. Okupatorjem in njihovim pomagačem je dokazal, da partizanska vojska hitro narašča in da pred njo niso nikjer več varni. Nemci so v tem napadu imeli enega mrtvega in enega ranjenega, ki je potem umrl. Partizani so se iz mesta umaknili brez izgub zopet na Gorice. Od tod so odšli proti Dobrovljam, kjer je poveljstvo bataljona prevzel izkušen španski borec in legendarni štajerski partizan, pozneje komandant Glavnega štaba, Franc Rozman-Stane. Po napadu na Šoštanj so se nemci maščevali. Ustrelili so deset talcev in med njimi bivšega pripadnika Pohorske čete Dušana Finžgarja-Fidžija, ki so ga zaradi izdaje ujeli na javki v Mariboru v Wattovi ulici. 17. oktobra je Rudi vodil patrolo v planinsko kočjo na Šmohor nad Laškimi, ki je kaznovala izdajalca Ivana Krapeša in Marijo Breclj. V noči od 25. na 26. oktober je sodeloval v uspešni akciji na Čmakovo graščino Štrosnek pri Gomilskem. V tej akciji so partizani dobili obilo hrane in drugih potrebščin, zažgali pa so Čmakov avto, žago, sušilnico za hmelj, skladišče desk in gospodarsko

2

poslopje. Aretirali so nemčurje-izdajalce: Ivana Čmaka, njegovo ženo in njihovega vrtnarja Ivana Bobka. Zaradi te akcije se je povampirjena nemška soldateska maščevala.

Brat Avgust Greif, slikan na Jesenicah. (Padel je 4. novembra 1941. v boju z Nemci pri Jurklostru).

la nad nemočnimi ljudmi, ustrelila je 30 talcev in med njimi dva partizana Pohorske čete, njenega prvega komandirja Gustava Svenjska in mitraljezca Karla Arnuša. 26.

oktobra so se partizani na Čreti bojevali z Nemci. Kljub večkratnim naletom močne nemške vojske se je borba končala z zmago partizanov je bil ujet in ubit Brglez, kurir komandanta Staneta. Partizani drugih izgub niso imeli.

20. oktobra 1941 je šef civilne uprave Spodnje Štajerske odredil izselitev prebivalstva iz Zasavja, kar so Nemci konec oktobra hitro in odločno izvajali. Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je zato izdelalo operativni načrt za napad Nemcev na ozemlje, na katerem so izvajali preseljevanje. Za to akcijo so bile ob 1. štajerskem bataljonu koncentrirane tja tudi druge partizanske enote. Štajerski bataljon je tako 28. oktobra šel iz Griž proti Brežicam, da bi preprečil izseljevanje z obsavskega in obsoveljskega območja. 1. novembra 1941 je bataljon prispel v Javorje pri Slivnici na Kozjanskem. Ob prihodu v Javorje sta Stane in Zidanšek poslala Martina Greifa-Rudija in Petra Stanteta-Skalo v Lesično k aktivistu Kolarju, ki je imel trgovino. Z njim naj bi se povezala in priskrbeli hrano za borce. Ko sta v Lesičnem dobila zvezo, se je Rudi še isti večer vrnil na kraj, kjer sta s Stantetom pustila bataljon. Toda bataljona ni bilo več tam in Rudi se je vrnil v Lesično k Stantetu. Bataljon je imel 1. novembra pri Sv. Leni hude boje z Nemci. Od Pohorske čete je padel Angel Besednjak-Don. Po tej težki borbi s sovražnikom je bataljon naslednji dan zjutraj prišel na vrh Pašence. S Pašence sta iz bataljona odšla v Lesično Miloš Zidanšek in Verner Breznik, da bi dobila Rudija in Stanteta.

Tudi tudi onadva se nista več vrnila. Ko

Alojz Dolinšek je bil žrtev salezijanskih ovaduhov

Prijatelja se ne pozabi

Često se spominjam Alojza Dolinška. Bil mi je zvest prijatelj in iskren tovariš. Tudi po letih rojstva sva si bila blizu, saj sva se rodila leta 1915, zato ni naključje, da sva delila enako idejno prepričanje.

Alojz se je izučil za trgovskega pomočnika in bil velik ljubitelj lahke atletike; jaz sem bil mehanik in navdušen nogometaš. Oba sva bila člana športnega društva »Korotan« v Ljubljani. Nešteto krat sva skupaj ternirala in tekala preko Golovca na Orle. Udeleževala sva se »Teku ujedinenja« in »Teku krosu«. Enakovredno sva se kosala s tekači, kot so bili Brucan in Ivo Krevs.

Avgusta 1935 sva se odpeljala iz Ljubljane v Bohinj s ciljem, da se povzpneva na Triglav. Odločila sva se za pot, ki vodi preko Komarče. V koči pri Sedmerih jezerih sva imela krajši počitek, kjer sva se nekoliko osvežila, kasneje pa sva se podala proti Tičarici, saj sva želela nabrati tudi planike. Tik pod vrhom Tičarice pa sem dobil plezalno krizo. Privil sem se za skalo saj bi sicer omahnil po žlebu proti jezeru. Alojz pa je hitel proti vrhu po planike. Nenadoma sem zaslišal radosten krik, ki je takoj nato dobil prizvok groze in obupa. Prepričan, da je zdrsnil v prepad, sem dobil vrtoglavico, ki mi je odvzela vsakršno moč. Bil sem kot kupček nemočne gmote v steni Tičarice.

Minute, polne nejasnosti, so se vlekle v nedogled, toda kmalu se je Alojz vrnil živ in zdrav. Povedal mi je, da je bil obupen krik izraz strahu, saj so mu modrasi preprečili trganje planik. Bil sem še vedno preveč izmučen, da bi lahko nadaljeval pot. Z izrednim naporom me je Alojz končno le spravil preko previsne stene v smeren greben sten. Moči za vrnitev do koč so se mi povrnila šele po dolgih treh urah. Tokrat sem resnično verjel v pregovor, ki pravi, da moraš v hribe vedno zdrav in v dvoje.

Prelomno leto 1941, ko so Italijani zasedli Ljubljano, je najino prijateljstvo le še poglobilo. Skupaj sva sprejemala program Osvobodilne fronte in obsojala kletčoplastvo nekaterih duhovnikov iz Rakovnika pred sovražnikom.

Avgusta 1941 je bil v stano-

Alojz Dolinšek

vanju Bolhe na Dolenjski cesti ustanovni sestanek OF. Alojz je prišel v železniški uniformi, jaz pa v gasilski. Najine naloge so bile, da vsak po svoji liniji pripomoreva k razširjanju nadaljnje organiziranosti ideje

OF in njene mreže, tako pri gasilcih kot pri železničarjih. Ze jeseni 1942 sva na skednju moje sestre Marije na Jurčkovi poti 102 organizirala noven sestanek OF z namenom, da se še razširijo javke in zveze OF.

Zaradi velike aktivnosti je Alojz Dolinšek kmalu postal sumljiv salezijanskim obveščevalcem in ovaduhom. Duhovnik Ivan Matko ga je večkrat opazoval iz zasede v bližini, kjer je stanovala moja sestra Marija. Matko je Marijo tudi večkrat spraševal, zakaj Dolinšek tako pogosto prihaja k njej. Matko je bil znan kot vztrajen borec proti komunizmu, zato lahko tudi upravičeno trdimo, da je on pospešil aretacijo Dolinška.

19. januarja 1944 so v Kovorju pri Begunjah odjeknili strelji, ki so vzeli življenje 30 tal-

Prijateljski vzpon na Triglav. Sedi Alojz Dolinšek, stoji Ivan Jevočič. Fotografijo posnel Jevce s samosprožilcem leta 1935

cem iz Ljubljane. Alojz Dolinšek je bil med njimi. Skupaj s tovariši, ki so delovali na zvezah OF južno od Ljubljane, je daroval svoje mlado življenje.

Imena omenjenih talcev zasledimo v knjigi »Begunje« avtorja dr. Janeza Grčarja.

Ivan Jevočič

Obkrožali so me kar trije gestapovci

Komaj sem napravil prve korake za OF leta 1941 na poti na Dolenjsko, že sem se na vlaku v kupeju srečal s prvimi gestapovcem iz Maribora. Sam sem namreč Mariborčan; od tam sem tudi prišel v Ljubljano in na Dolenjsko. Za ostalih pet v kupeju nisem vedel, kdo so, Hojnika in Švajgerja pa sem si dobro zapomnil, saj sem ju videl v spomladanskih in poletnih jutrih iz vrtnarije, v kateri sem delal, marširati na vajah SS prostovoljcev na sedanjem Braniku, na nogometnem igrišču. Ti so bili zmeraj prvi, nato so sledili navadni vojaki, šolarji, uslužbenci in nazadnje tudi do 11. ure ponoči delavci.

Njihovih pesmi sem imel v kratkem polna ušesa. Ko sem ju zagledal v kupeju, sem šel takoj v napad. Ozmerjal sem ju da sta gestapovca, kaj da delata med nami, da sem ju videl vsak dan na vajah itd. Branila sta se s tem, da sta se navelicala in pobegnili. Na rokah sta imela prstana in na vprašanje, zakaj ju še nosita, sem dobil odgovor, da imata to kot spomin. Kaj kmalu se je izkazalo, kakšen je ta njen spomin (razpovedovanje med gestapovci). Hojnik me je ob neki priložnosti, ko sem se po nalogu OF pripeljal iz Ljubljane v Dobro polje, kjer sem bil na terenu, pričakal na postaji z italijanskim tenentom. S prstom je pokazal name, češ, ta je komunist. Za italijanskega oficirja sem bil verjetno preveč elegantno obblečen. Pogledal me je in dejal »avanti«. Ta izdajalec pa, ki je znal celo 7 jezikov, mi je zažugal, rekoč: »Drugič se ne boš izmazal«. Vse to sem sporočil sekretarju OF za Dobro polje in čez tri dni ga je doletela zaslužena kazen. Opazovali smo, kdo vse bo prišel na njegov pogreb. Prišel je njegov gestapovski kolega Švajger. Ker je bilo tudi o njem dovolj dokazov, je bil tudi on obsojen na smrt, vendar je v tihi noči, ob laježu psov zasluhljivo svojo usodo in pobegnili. Tako smo našli le njegovo pogreto posteljo v Ponikvah. V Mariboru sem ga dal aretirati. V roke ga je dobil komandir milice v Mariboru, tov. Kuster st. Ker

ni bilo dovolj dokaznega gradiva za njegovo aretacijo, živi še danes v Mariboru; najbrž mu še nihče ni pogledal pod pazduho. S tretjim sva šla 17. decembra 1941 celo v partizane. Bila sva na zapravljenju, pečljaj pa naju je aktivist Brico. S seboj sva imela vojaške odeje, skrbno zaviti puški, v posodi za mleko pa strelivo. Od zadaj sta nas peš spremljala sam sekretar in še en aktivist.

Snega je bilo dobrega pol metra. Krenili smo s postaje proti Ponikvam. Pravkar nas je prehitel vlak, nam nasproti pa italijanska patrulja. Ker smo bili vzporedno z vlakom, so Italijani bili prepričani, da gremo s postaje kot domačini – potniki. Zato so le površno potipali opremo in nas spustili dalje, takoj za nami pa so se srečali z enoto, ki bi nas morala sprejeti, in se z njimi udarili. Padel je italijanski podoficir in en vojak. Naši niso imeli izgub.

Konje smo v vasi izpregli, se umaknili v gozd oziroma v hrib. K sreči je snežilo, da so bile sledi zabrisane, preden je prišlo iz Lašč nekaj kamionov vojaštva. Čez tri dni nas je moral spremljajoči aktivist vrniti v dolino na teren po nalogu sekretarja, kajti partizanska četa, ki se je zaradi nas srečala z italijansko patruljo, je krenila v nasprotno smer in se kasneje tudi sama razporedila po terenih. Ta Zemljak, ki je bil namenjen z menoj v partizane, pa ni mogel skriti, kdo je. Namesto, da bi na terenu delal, se je sestajal s komisarjem Vidma, imel je vselej dovolj cigaret in nas zasledoval na terenu, kjer smo se gibali in popisoval, kaj smo delali. Ugotovili smo, da nas je izdal prav on. Še bolj pa se je »izkazal«, ko se je vključil v ZDO in vlekkel na ušesa vse, kar so v štabu tega odreda govorili. V prvi ofenzivi se je priključil k beli gardi. Za njegove zločine so zvedeli in ga aretirali v Mariboru leta 1945.

Usoda je hotela, da ga je dobil v roke isti komandant, Dulešvara D., komandant bataljona iz l. 1942.

Srečko Grašič

Sanje begunjskega zapornika

Naj takoj na začetku tega zapisa povem, da nisem nikakšen sanjač ali kaj. Ne verjamem v nadnaravne sile, ne sanjam, ne napovedujem iz kavič ali kartam. Toda vseeno bi rad napisal, kaj se mi je sanjalo že za časa okupacije v begunjskih zaporih.

Gestapo me je aretirali 8. aprila 1943. leta v moji rojstni hiši, v kateri živim s svojo družino še danes. Bilo je ob tretji uri zjutraj. Odpeljali so me na žandarmerijo, ki je bila takrat v Spodnjih Gorjah pri Černetu, (tam ima danes veletrgovina »Specerija« z Bleda svojo trgovino). Tu je že bilo zbranih 23 aretirancev iz raznih vasi blizu Gorji. Od tod so nas zastražene odpeljali s tovornjakom v begunjske zapore. Razdelili so nas po sobah. Jaz sem bil dodeljen v sobo št. 8, kjer je bil možen tudi prehod v sobo 9. Posameznih sotripinov se ne spominjam več, v nezapozabnem spominu pa sta mi ostala dva starejša možakarja, Jože Zajc-Mlinar iz Krnice pri Gorjah in Pretnar-Bregant iz Spodnjih Lazov nad Gorjami, oba že pokojna. Spomin nanju pa mi je ostal zaradi tega, ker sta ponoči spala vsak na eni

mizi, saj sta bila oba bolj trebušasta. Vsi ostali smo ležali na tleh, tesno drug ob drugem. Ker smo bili tako natlačeni, ni nihče mogel ležati vznak, le postrani. Če se je hotel kdo obrniti na drugo stran, se je moral dvigniti iz vrste, se obrniti in zopet leči.

Po tednu dni so me iz te sobe odpeljali na zaslišanje in nisem se več vrnil vanjo. Skoraj nezvestnega so me odvedli v kletne prostore – v celico (bunker), v samico. Zaslišan sem bil še večkrat. Vedno znova so me odpeljali v celico, v kateri sem preživel kar trideset dni. Te preživele turobne dneve sem si označeval vsak dan z nohtom na zid. Spati in ležati se je smelo samo ponoči, čez dan ne, kajti pazniki so izmenično hodili po hodnikih gor in dol. Marsikateremu od njih se je zahotelo, da je skozi odprtino v vratih pogledal v celico, da bi videl, kaj delajo zaporniki. Vsak zapornik je tedaj moral zavzeti položaj mirno.

V tem času sem v celici imel dovolj časa za premišljevanje. Nisem in nisem mogel doumeti, da bom moral tako mlad umreti. Vedel pa sem, da sem obsojen na smrt ob kolu kot

talec, kajti že od leta 1942 sem imel oba brata v partizanih. Tako sem neke noči doživel čudovite sanje. Plezal sem po strmi skali, ves okrvavljen in na smrt izmučen. Po dolgem, trudapolnem plezanju sem prišel na vrh in pred menoj se je razprostrela s soncem obsijana in s samimi rožami posejana ravan. Kakšno doživetje, pa čeprav le v sanjah! Toda vrniti se je bilo treba v kruto stvarnost.

Preživel sem to krvavo kalvarijo, se malo pred koncem vojne vrnil domov; vrnila sta se od doma pregnana starša in brat iz narodnoosvobodilnega boja. Najstarejši je padel na pragu svobode. Zaživeli smo v svobodni domovini, čeprav je bilo tudi to najprej težko, toda bili smo svobodni in gradili smo za nas vse boljšo prihodnost. Danes tudi očeta in matere ni več, pred dvema letoma mi je umrl še edini brat, še ne star 62 let. Od družine Ambrožičeve iz našega kraja sem ostal edino jaz. Imam družino in potomce, življenje teče naprej. Toda teh čudežnih sanj iz najtežjega obdobja mojega življenja se velikokrat spominjam.

Jože Ambrožič

sta v Lesičnem našla Rudija in Stanteta, so se dogovorili, da gre Zidanšek proti Celju, Stantete pa na javko v Škocjan na Dolenjskem, kamor naj bi šel tudi bataljon, Rudi in Breznik pa naj bi se vrnila v bataljon. Ker pa je na vseh dohodih na Pašenco nemška vojska postavila zasede, Rudi in Verner nista mogla več k bataljonu. Ko sta izgubila zvezo z bataljonom, se nista mogla odločiti, kaj naj bi storila. Ker v Lesičnem nista mogla ostati, sta se odločila in odšla na pot proti Novemu mestu in od tod naprej v Ljubljano, od koder je Rudi januarja 1942 odšel na Primorsko, kjer se je pridružil prvi primorski partizanski četi.

Štab 1. štajerske partizanske brigade je 30. marca 1942 izdal ukaz o koncentraciji štajerskih partizanov in ponovnem formiranju štajerskega partizanskega bataljona. S tem ukazom je bilo med drugim določeno: »... Formiranje izvede kot začasni poveljnik bataljona tovariš Rudi iz Pohorske čete. Če njega ni mogoče dobiti, stopi na njegovo mesto sedanji komandir pohorske grupe (čete) tovariš Toledo...« Tudi tokrat je bila Rudiju zaupana in naložena težka in odgovorna naloga, ki potrjuje njegovo revolucionarno predvojno požrtvovalnost in vztrajnost v borbi proti izkoriščevalstvu in zatiranju, njegovo skoraj leto dni prehojeno borbeno pot pohorskih partizanov skozi številne in drzne akcije proti nemškimi nacističnim okupatorjem ter njegovo sposobnost organiziranja in vodenja partizanskih enot ter partizanskega načina bojevanja. Poveljstva pri formiranju štajerskega bataljona Rudi ni prevzel, ker je že bil na Primorskem med primorskimi partizani.

Na Primorskem so že 1941 operirali partizani. Najprej skupina pod vodstvom Ervina Dolgana, ki je na začetku 1942 prerasla v

Marija in Martin Greif, pred svojim domom v železniški koloniji, 1946. (Sestra Marija živi v Mariboru)

četo, ki sta ji potem poveljevala Karlo Maslo-Drago in Gortan Simončič. S prihodom Špacapanove čete marca 1942 se je za primorsko partizanstvo začelo novo, še bolj

razgibano obdobje. Partizane, ki so bili takrat na Suhorju, so po prihodu Špacapanove čete reorganizirali v dve četi. Tiste, ki so prišli čez mejo na Primorsko, so razporedili v dve četi. Tiste, ki so prišli čez mejo na Primorsko, so razporedili v vsako četo nekaj. Komandir prve čete je postal Mile Špacapan-Igor, komandir druge čete pa Martin Greif-Rudi. Po prihodu Špacapanove čete je Primorska četa izvedla akcije, ki jih je imela že prej v načrtu. Akcija, ki so jo izvedli 30. marca v Gornji Bitnji, je silno razdražila fašiste. Zaradi akcij, ki so se vrstile, so se nad Brkine pognali vojaki, karabinjerji in italijanska policija. Italijanska vojska je stikala po vseh kottičkih za partizani, ki pa so se pravočasno umaknili in odšli proti Volčam in se utaborili na Vremščici, kjer pa niso dolgo ostali. Prek Podrage so odšli na Nanos, kamor so prispeli že 9. aprila in si uredili udobno taborišče. V obeh četah je bilo okoli 50 partizanov. Že v aprilu so na pobudo Rudija, ki je že imel izkušnje s Pohorja, začeli z rekvizicijami na grofovskih in bančnih okupatorjevih posestvih. Ena takih akcij je bila na posestvu barona Demetrija Economa v Razdrtem, ki so jo izvedli 14. aprila. Že prvi večer, ko sta se četi utaborili na Nanosu, je bila s tem seznanjena karabinjerska postaja na Colu, o čemer jo je obvestil neki izdajalec. Karabinjerji so o tem takoj poročali nadrejenim. Italijansko poveljstvo teritorialne obrambe v Vidmu je sklenilo pripraviti temeljito hajko proti partizanom na Nanosu. Vrhovno vodstvo akcije je imel komandant teritorialne obrambe v Vidmu, neposredno vodstvo pa brigadni general in poveljnik goriške vojne cone Giuseppe Beato, ki je 16.

aprila izdal ukaz za ofenzivo, ki naj bi se začela 18. aprila zgodaj zjutraj. Četi na Nanosu nista vedeli, da sta izdani in da Italijani pripravljajo napad. Zaradi slabe vidljivosti v dežju in megli je sovražnik neopazno tesno obkolil obe četi in 18. aprila zjutraj nenadoma napadel. V ofenzivi je sodelovalo okoli 1800 italijanskih vojakov, ki so preplavili Nanos in naskočili okoli 50 partizanskih borcev. Četi sta sprejeli sunkovit boj proti nadmočnemu sovražniku, saj je bilo na vsakega partizana 35 italijanskih vojakov. Četi sta se najprej hoteli kot celoti prebiti iz sovražnikovega obroča, kar jima ni uspelo. Komandir druge čete Martin Greif-Rudi, ki je po poprejšnjem dogovoru s Špacapanom prevzel poveljevanje obema četama kot polbataljonu, je potem ukazal umik po vodih v različnih smereh in določil zborna mesto v Trnovskem gozdu, kamor se je uspelo prebiti kot celoti le vodu, ki mu je poveljeval Janko Premrl-Vojko. Večina borcev Prve primorske čete se je prebila proti Pivki in odtod v Brkine, medtem ko se je Druga primorska četa zbirala nad Ozeļjanom pri Vitovljah na Goriškem. V tem boju na Nanosu je padlo pet partizanov, devet pa jih je sovražnik zajel in odpeljal v Rim, kjer so jih obsodili na smrti in ustrelili. Italijanski sovražnik je imel štiri mrtve in sedem ranjenih. Tudi v tem boju je Rudi pokazal svojo izjemno hrabrost in sposobnost. Za ob primorski četi je bil ta boj hud udarec, vendar tudi dragocena preizkušnja, saj ju sovražnik kljub svoji številčni premoči in najboljši oborožitvi ni uspel uničiti, čeprav so bili partizani dokaj slabo oboroženi in mnogi še neizkušeni za tak način boja.

(se bo nadaljevalo)

Od nadarjenega športnika do komisarja korpusa

Že s sedemnajstimi leti je Pepe Zornada igral v moštvu Primorja – Dramatičen beg iz ljubljanske bolnišnice – 26-letnemu je rafal prekinil življenje.

V delavskih blokih v Suvoborski ulici za Bežigradom so pred vojno stanovale družine s številnimi otroki. Puterlejevi, Zornadovi, Balohovi so se med seboj dobro razumeli, otroci so venomer tičali skupaj, se igrali, se vpisali najprej k Sokolu, nato pa v napredno društvo Preporod, ki ga je pozneje klerikalna vlada razpustila. Zlasti radi so igrali namizni tenis, med najboljšimi mladimi tekmovalci pa je bil Josip Zornada. Imenovali so ga Pepe, njegovega najboljšega prijatelja Franca Puterleja pa se je prijelo ime Cure.

»Potem smo se včlanili v ŽSD Železničar, igrali in trenirali pa smo pri Keršiču in bili v letih 1931 do 1933 resen konkurent Iliriji, Slovenija pa je nasploh ogrožala pri mat Subotice in Zagreba, ki sta bila tedaj prva centra države v namiznem tenisu,« se spominja znani predvojni ljubljanski športnik, pozneje popularni intendant Štirinajste, spomeničar Franc Puterle-Cure.

»Blizu naših blokov je bilo igrišče AMD Primorje, ki so ga ustanovili primorski Slovenci, ubežniki pred italijanskim fašizmom. Zamikal nas je nogomet. Nadarjeni Pepe se je kmalu razvil v izvrstnega srednjega napadalca, tako da je že s sedemnajstimi leti igral v moštvu. Tekmoval je tudi v peteroboju pri Sokolu v Spodnji Šiški, kamor se je preselila njegova družina. Kasnejši narodni heroj Tonček Žerjal, ki so ga leta 1942 ustrelili kot talca, je Pepeta ogrel za politično delo; postal je skojevec in za šport je ostalo malo časa. Najina pota so se do okupacije razšla,« je pripovedoval ob skodelici čaja Franc Puterle, upokojenec, a kljub ranam iz NOB, težkim boleznim in operacijam še zmeraj izredno iskri, hudomušni in duhoviti Cure.

Ob sramotnem pristopu Jugoslavije k trojnemu paktu je Slovenski klub pripravil zborovanje v avli tehnične fakultete. Odziv je bil množičen, ognjevit govorika Dušan Bravničar in Pepe Zornada pa sta pozivala študente, naj nadaljujejo z demonstracijami, dokler vlada ne bo preklicala pogodbe z Nemčijo. Policija si je prizadevala, da bi zborovalce razgnala, vendar so se študentje zbrali pred nemškim konzulatom, kjer so se spopadli s policijo.

Po okupaciji je Pepe Zornada postal vojaški referent v biroju univerzitetnega partijskega komiteja; odgovarjal je za odhode študentov v partizane, bil pa je tudi član VOS. Ko so ga leta 1942 zaprli, je z zvijačo dosegel, da so ga »bolnega« prepeljali v bolnišnico, kjer je bila posebna soba za zapornike. Od prvega dne je Zornada pripravljaj načrt za pobeg. Na cigaretnih papirčkih je odgovorne pri VOS obveščal o vseh podrobnostih in čakal na odgovor. Bil je nestrpen, ker se je bal, da ga ne bi kdo izdal, zakaj bil je prijavljen pod imenom svojega brata, saj so njega samega Italijani, ki so za njim izdali tiralico, že dolgo iskali.

Po vrvi iz bolnišnice

V muzeju revolucije v Ljubljani hranijo šop fotokopij Zornadovih sporočil iz zapora in bolnišnice, spomladi 1942. Takole je zapisal: »Tonček ima prihodnji teden službo dopoldne in bi bi-

lo najbolje, če bi se ga pritnilo, da bi pomagal. Kaj rabi- mo – veste?! 6 m močne tanke vrvi, dober, oster nož za prerez vrvi, ki jo odnesemo s seboj in s tem ne pustimo nobenega dokaza pomoči s strani osebja, strežnikov... Ugotovite, če se ne skriva za tem kakšna zaseda, npr. ka-

Pepe Zornada-Frenk, korpusni politični komisar

rabinjer na hodniku itd. Hitite, izrabimo njih nepripravljenost in nerodnost, ki gotovo ne bo dolgo trajala. Pozdrav!...

Drugič je javljal: »SOS! Po vsem, kar si mi sporočila, je treba računati, da bom izpostavljen najhujšemu!...

10 ugodnih dni je zamujelih (ko ni vojakov v bajti in spodaj)... Potrebno bi bilo vprašati Tončka Ovna (stražarja... V nedeljo, 3. V., in ponedeljek, 4. V. ne sme opazovati tisti tovariš, ker je v tistem času v službi na našem hodniku agent kvesture, ki ga na videz že pozna. Vsaj do 8. ure se mi zdi, gotovo patrolirajo. Če okoliščine zunaj dopuščajo, misli, da se izvede v torek ob 10.30, ko mora čakati avto za bajto na bregu.«...

Po dolgih dnevih čakanja in nestrpnosti je prišlo obvestilo, da je vse pripravljeno...

Nosilec spomenice, prof. dr. Saša Luzar, predstojnik nefrološke klinike, ki je bil od septembra do novembra 1941, sekretar partijskega biroja na univerzi, pozneje pa so ga Italijani zaprli, se še danes živo spominja pobega.

»S Pepetom Zornadom naj bi ušla iz zaporniške bolniške sobe v prvem nadstropju dermatološkega oddelka ljubljanske bolnišnice 6. maja 1942 ob pol enajstih dopoldne. Ura je bila že deset, ko je sedem zapornikov končalo svojo običajno igro imen mest, rek, gora, živali itd. Pepe je v igri zmagal. Napisal je največ imen. Bil je že čas, da se pripraviva. Zlezla sva vsak v svojo posteljo. Vrv, ki mi jo je v sobo, v posteljo, na skrivaj prinesla

nuna, bolniška sestra v zaporniškem oddelku, na katerem sem ležal 3 dni, sem izvlekel izpod žimnice in jo, skrito pod rjuho, porinil v roke Pepetu, ki si jo je nato zavil okoli pasu. Nato sva vstala in začela nadzirati vsak svoje okno; Pepe južno s pogledom na vozno pot ob

Ljubljani, po kateri naj bi ob 10.30 pripeljal osebni avto in se ustavil, skrit za nizko leseno barako ob poti; jaz pa vzhodno okno s pogledom na pot proti infekcijskemu oddelku. Na moji strani naj bi Sonja opozorila na more-

Pepe Zornada-Frenk

Rojen je bil 1918 v Trstu v družini železničarja. Bil je študent gradbeništva. Na univerzi se je povezal z naprednimi študenti in deloval v študentskem Slovenskem klubu med levičarji. Bil je vsestranski športnik. Tekmoval je v namiznem tenisu, plavanju, atletiki in mnogo telovadil. Zelo uspešen je bil v nogometnem klubu Primorje in strokovnjaki so v njem videli nogometaša z blestečo kariero. Okupacija je prekinila njegovo športno in življenjsko pot.

Postal je ilegalce, član Varnostne obveščevalne službe OF. Kot varnostnik je izvrševal pomembne in težke naloge. Februarja 1942 je bil ob blokadi v Ljubljani zajet in italijanski fašisti so ga zaprli, ne vedoč, koga imajo v krempljih. Simuliral je bolezen in premestili so ga v bolnišnico. Povezal se je s tedanjim medicinskim aktivistom Sašom Luzarjem. Izdelala sta podroben načrt za beg. Določenega dne ni pred bolnišnico prišel avtomobil in Zornada je bil prepričan, da je nekaj narobe. Razmaknil je železne rešetke v jetniški bolnišnici in se spustil na dvorišče. Skočil je v Ljubljano ter se skrival v vodi in dračju, dokler Italijani niso odšli. Srečno je preplaval Ljubljano in se prebil v partizane. Zaradi sposobnosti, hrabrosti in politične razgledanosti je napredoval v komisarija čete in bataljona, avgusta 1943 pa je postal komisar Cankarjeve brigade. Z njo je ob kapitulaciji sodeloval pri razoroževanju Italijanov v Novem mestu in Trebnjem, v borbah na Ilovi gori, v blokadi Novega mesta, v borbah za Bosiljevo itd. Komisar Pepe Zornada-Frenk je bil komisar 18. divizije, jeseni 1944 pa je bil postavljen za komisarja VII. korpusa. Ob koncu septembra istega leta je kot član obveščevalnega centra Glavnega štaba NOV Slovenije padel v zasedi, pokonjen s sovražnim rafalom.

bitno prisotnost karabinerske patrulje, na poti ob Ljubljani naj bi pa Zlata z dvignjenim šopkom rož nakazala, da ni ovire in da je avto pripravljen.

Okoli pol enajste zagledam Sonjo, ob Ljubljani pa ni Pepe zagledal nikogar. Zato čez čas, kot sva bila za tak primer vnaprej dogovorjena, počasi odide iz sobe v bližnje stranišče. Tako sva oba nadzirala pot ob Ljubljani in ko bi oba zagledala Zlato z dvignjenim šopkom, naj bi se jaz odšel na stranišče, narkar bi Pepe izpulil iz oken-

skega okvirja železni drog in skozi nastalo odprtino bi se po vrvi drug za drugim spustila na tla. Minila je minuta, dve, morda že pet ali več, ko ne zagledam ne avtomobila ne Zlate, medtem ko Sonja še vedno na vzhodni strani kaže, da je pot prosta. Ravno ko sem se odločil, da grem k Pepetu, da se dogovoriva, kaj storiti, me pokliče zaporniški zdravnik dr. Mahkota, za asistenco pri pregledih. Nenadoma se odpro vrata naše sobe in vstopi stražar, slovenski policaj, ves blede v obraz. V trenutku zaslutim, da ni nekaj v redu, šinem mimo njega na hodnik in proti stranišču, nasproti pa prihaja karabinjer.

Skozi na stečaj odprta vrata predverja in stranišča s karabinerjem strmiva v izpušljeni drog na straniščnem oknu in v vrv, privezano nanj, ki je zginjala pod oknom. Pri priči se obrnem in vrnem v sobo. Hitim k oknu, a ne vidim ne Pepeta ne Zlate. Zdelo se mi je, da se je vendar vse zgodilo v tako kratkem času. Od nekega po poti priteče karabinjer. Zaporniki so bili že vsi v posteljah; očitno jim je že policaj povedal o Pepetovem begu. Komaj sem bil v postelji še sam, privihra v sobo karabinjerski narednik s pištolo v roki ter vpije in grozi od postelje do postelje, mi smo pa ležali tiho kot ribe.

Naslednji dan so govorili, da je ubežnik plaval preko Ljubljane, v kar seveda nisem verjel, saj se je po mojem vendar odpeljal z avtomobilom.

Čez kakih deset dni je dr. Luzar prejel dolgo pismo, v katerem je Pepe obširno opisal svoj beg. Pisal je, kako je za hip zagledal avtomobil, ki se je skrival za barako, slišal njegovo brnjenje, in kako se je zato, kljub temu, da ni zagledal Zlate in dogovorjenega znaka, odločil, da beži. Izdril je drog, navezal vrv, in odklenil še straniščna vrata, da bi mu Saša lahko sledil.

Tonček ima prihodnji teden službo dopoldne in bi bilo najbolje, če bi se ga pritnilo, da bi pomagal. Kaj rabi- mo – veste?! 6 m močne tanke vrvi, dober, oster nož za pre- rez vrvi, ki jo odnesemo s seboj in s tem ne pustimo nobenega dokaza pomoči s strani osebja, strežnikov... Ugotovite, če se ne skriva za tem kakšna zaseda, npr. ka-

ce u me skriva za tem kakšna zaseda?

Pepe Zornada-Frenk

Hitite, izrabimo njih nepripravljenost in nerodnost, ki gotovo ne bo dolgo trajala. Pozdrav!...

Drugič je javljal: »SOS! Po vsem, kar si mi sporočila, je treba računati, da bom izpostavljen najhujšemu!...

10 ugodnih dni je zamujelih (ko ni vojakov v bajti in spodaj)... Potrebno bi bilo vprašati Tončka Ovna (stražarja... V nedeljo, 3. V., in ponedeljek, 4. V. ne sme opazovati tisti tovariš, ker je v tistem času v službi na našem hodniku agent kvesture, ki ga na videz že pozna. Vsaj do 8. ure se mi zdi, gotovo patrolirajo. Če okoliščine zunaj dopuščajo, misli, da se izvede v torek ob 10.30, ko mora čakati avto za bajto na bregu.«...

Pred pobegom iz bolnišnice je Zornada na cigaretnih papirčkih pošiljal obvestila vodstvu VOS.

nici prepuščen sam sebi. Vrnitve ni bilo. Ko je zagledal še daleč na poti ob Ljubljani patruljo, se je pognal po bregu, odrgel plašč, planil v Ljubljano in jo preplaval pod vodo. Na drugem bregu je stekel navzgor mimo cukarne v eno prvih hiš v prvo nadstropje, in na slepo v prvo stanovanje. Prosil je za obleko. Dobil jo je in tako je bil rešen. In zakaj avto ni počakal, piše. Ker je baje pripeljal tik za njim nek policijski

odšel k partizanom in bil v bitki na Muljavi takoj ranjen. Bolnišnic tedaj še nismo imeli. Tako sem se s sedmi mi ranjenci sam zdravil v Ambrusu. Pred roško ofenzivo sva se s Pepetom Zornado, tedaj že partizanom Frenkom, spet srečala. Kot politično razgledanega, izkušnega ljubljanskega ilegalca ga je glavno poveljstvo postavilo za političnega komisarja bataljona v prvi udarni narodnoosvobodilni proletarski brigadi Toneta Tomšiča. Zaupanja vreden, sposoben voditelj je postal leta 1943 komisar Cankarjeve brigade, poleti 1944 komisar Osemnajste divizije, nato komisar sedmega korpusa in bil pred smrtjo v obveščevalnem centru »Glavnega štaba«.

Padel je konec septembra, ko je Osemnajsta divizija tretjič rušila Stampetov most. Ko so domobranci iznenada napadli štab sedmega korpusa konec septembra 1944 na Gornjih Otavah, je pri preboju Pepe Zornada-Frenk junaško padel skupaj s kurirjem Milavcem.

»Na Pepeta Zornado-Frenka me vežejo nepozabni spomini,« je sklenil pripovedovanje prvoborec Franc Puterle-Cure. »Od otroških let, nato kot dijak, igralec namiznega tenisa, nogometaša, zmeraj je med nami nosil zastavo kot najboljši. Nekateri so mislili, da je domišljav, ker je bil vedno za korak pred nami. V družini so ga vzgojili v narodno zavednem duhu. Zelo zgodaj se je predal političnemu delu. Bil je inteligenčen, bister, sposoben organizator med študenti, nato pa izredno hraber partizan, ki mu je sredi ustvarjalnega dela šestindvajsetletnemu rafal izdajalec prekinil plodno in nadvse obetajoto življenjsko pot.«

Miloš Rutar

Telefon: h. c. (069) 75-271
telex: 35-238 YU Varle
telegram: Varstroj
Lendava
Železniška postaja
Lendava

»Kot ujeta partizanka sem rodila v policijskem zaporu«

Spomini Fani Lesjak na aktivistično delo in doživetja v ljubljanskih zaporih leta 1944/45

19. januarja letos mi je dotlej neznana Fani Lesjak iz Spodnjega Brezovega pri Višnji gori pisno sporočila:

»Že dlje zasledujem vaše dopise v TV-15 – Naš tovariš. Posebno pozorna sem bila na članek Trikratni prvak si je sodil sam, ki ga je ta naš časopis objavil 27. junija lani. V njem ste opisali življenjsko pot zločinca Jožeta Hlebca, bivšega jugoslovanskega oficirja, med vojnimi komandanta gorenjskega četniškega odreda, ki je bil od decembra 1943. leta poveljnik posebne policijske enote v Ljubljani. Ta je varovala zapore in spremljala zapornike na zasliševanja iz ene stavbe v drugo.

Nadalje sem bila zelo pozorna na vaš prispevek v Delu 4. januarja 1986: Kdo je obesil dr. Kanteta. Opisujete tudi gestapovca Šimona. Omenjate odlomek iz obtožnice proti Hlebcu, ki je bil dva meseca po osvoboditvi obsojen na smrt, a se je štiri ure pred izvršitvijo sodbe sam obesil v celici. V obtožnici, ki ste jo objavili, je zapisano tudi, da je Hlebec v zaporu kot poveljnik stražarjev iztrgal materi, zapornici, dojenčka. Ta mati sem bila jaz, moj sin Slobodan Gorjanc-Bobi, takratni dojenček, pa živi v Ljubljani.

Kot zapornica sem dobro poznala komandanta zapora, gestapovca Valterja Šimona in Jožeta Hlebca. Vem, kako je bilo, ko so obesili dr. Kanteta. Znano mi je, kaj vse so pretrpele ljubljanske aktivistke po vdoru domobranske policije in gestapa v organizacijo...

Obiščite me, da vam povem svoje spomine.

Seveda sem takoj privolil v pogovor. Ko je Lesjakova nenapovedano prišla v Ljubljano, sem bil odsoten. Drugič ona ni imela časa. Nazadnje sva se zmenila za zmečkan, ko bo skopnel sneg. Računal sem, da si bom na poti v gorsko vasico spotoma lahko nabral regrat. Žena Mirjam je izrazila željo, da gre z menoj, ker se ni videla tistih krajev. Zaradi hladnega vremena in deževnih dni sva odlašala iz dneva v dan. Končno sva se 18. aprila zjutraj odpravila na pot, čeprav je bilo nebo oblačno, vremenslovci pa so napovedovali deževni dan.

V Višnjo goro sva se pripeljala z vlakom. Ob odhodu iz Ljubljane še ni deževalo, tu pa že močno. Domačini so nama z roko pokazali, kje je Spodnje Brezovo. Od Višnje gore do te vasi ni nobene hiše ob bližnjici, ki vodi skozi gozd in nato strmo navkreber. In v tistem neurju sva z ženo trikrat zašla, tavalas sem ter tja in zaman čakala, da bova srečala kakega človeka. Na regrat nisva več mislila, zaradi deževja pa niti vasi nisva videla. Prva hiša, do katere sva prisopihala po pobočju, je namreč last Fanike Lesjak. Naprej nisva šla niti koraka. Še hujska je bila pot nazaj, ker je deževje »rodilo« nove potečke, spodaj v grapi pa močvirja, ki se jim nisva mogla izogniti.

Vse te nevednosti zbledijo, ko pomislim, koliko tragičnih in srhljivih trenutkov iz svojega življenja mi je Fani opisala. Moč narodne zavesti, ponosa, trme, kljubovalnosti...

Revija Borec je v decembrski številki (št. 12) 1985 objavila več prispevkov ljubljanskih aktivistov in aktivistk in seznam političnih zapornic v ljubljanskih zaporih dne 28. aprila 1945. Od 160 zapornic je ime Fani Lesjak, zapisano pod tek. št. 2, toda pod njenim dekliskim priimkom Frančiška Lavrič, oče Franc, rojstno leto 1920, vzrok aretacije: politika; v zapor prišla iz bolnice (kar ni povsem natančno). Natančno na dan, ko je uprava policijskih zapora napisala to

poročilo (28. IV. 1945), je bila Fani stara 25 let.

»Oče Franc je bil progovni delavec pri železnici,« je Fani obujala spomine. »V družini nas je bilo sedem otrok. Brat Franc je bil v Levstikovi brigadi. Padel je na Orlah pri Ljubljani zadnji dan voj-

Fani Lavrič, poročena Lesjak

ne. Nekaj ur po njegovi smrti je naša vojska že vkorakala v mesto. Brat Filip je bil v NOV od leta 1943 in je 100% vojaški vojni invalid. Sestro Elo so ubili domobranci. Nečak Stanko Lavrič je bil med vojno še otrok, po vojni pa je služil vojake pri KNOJ. Umrl je v hudi nesreči pri opravljanju svoje službe.

Osnovno šolo sem obiskovala v Stični; potem sem šla v Ljubljano, kjer sem bila pri odvetniku dr. Marjanu Zajcu služkinja, pestunja in kuharica. Z ženo sta imela hčerko in dva sina.

Maja 1942 je Ljubljano vznemirila vest, da so člani VOS ubili dr. Lamberta Erliča, profesorja in duhovnika, ki je bil idejni vodja bele garde ter hujskač akademске in dijaške mladine za boj proti OF. Do tedaj sem bila v politiki nepismena, se pravi, nevedna. Po atentatu na Erliča je v stanovanje dr. Zajca prišel mlajši možki. Vprašal me je, kdo sem, in ko sem mu odgovorila, je rekel, da mora nujno kar tu iz stanovalja telefonirati dr. Zajcu v uredništvo Jutra. Dr. Zajc je bil namreč urednik Jutra.

Neznanec je odšel, čez nekaj trenutkov pa zazvonil telefon. Iz uredništva je klical dr. Zajc in me spraševal, kakšen je bil možki, ki je bil v stanovanju. Opisala sem ga, kolikor sem ga mogla. Kmalu so prispeli agenti tajne policije, obkolili okolico hiše in zastražili stanovanje. Še vedno nisem dojela, za kaj pravzaprav gre. Spominjam se, da je tisti možki telefonsko sporočil dr. Zajcu, naj pride zvečer ob pol devetih na sestanek v kavarno Evropa. Zdaj vem, da so ga hoteli vosovci tam ubiti. Dr. Zajc je bil namreč proti Osvobodilni fronti in kot tak eden od organizatorjev bratomorne vojne. Po moji oceni je bil plavogardist, ki je upal na vrnitev kralja Petra v domovino.

Po tem pripetljaju mi je mati telegramsko sporočila, da je bolna in naj se zato vrnem domov. Takrat sem za vedno odšla od dr. Zajca. V Grosupljem sem večkrat

obiskala brata Franca Lavriča, ki je bil zaposlen pri železnici. Tedaj je bil star 30 let, poročen, oče sina in hčerke. Ze od leta 1941 je bil organiziran v OF (padel je zadnji dan vojne). Nekoč mi je dal Slovenskega poročevalca, na mi pa povedal, da ga

Ela Lavrič, umorjena od stiških domobrancev junija 1944. leta, stara 20 let

moram brati skrivaj. Jaz sem ta ilegalni časopis OF brala na vlaku med Grosupljem in Ivančno Gorico. Med branjem me je neki potnik opozoril: Tovarišica, vi se igrate z življenjem. Če vas bo policija zasačila s tem časopisom v rokah, vam ne bo lahko.

Glejte, tako sem spoznava la naš boj. Konec maja 1942 so Radko Polič, Tone Vozel in moja brata Franc in Jože v Spodnji Dragi pri Ivančni Gorici postavili vaški odbor

Filip Lavrič

OF. Tedaj so me imenovali za članico odbora za sekretarstvo mladine.

Brata Jožeta so Italijani aretirali avgusta 1942, mene pa mesec kasneje. V Gonarsu sem bila skupaj z operno pevko Vilmo Bukovčev in Hedo, hčerko Franca Leskovška. Dekleta in žene smo v taborišču organizirale pevski zbor in skoraj vsak večer prepevale slovenske pesmi.

Po razsulu fašistične Italije smo se interniranci in interniranke razpršili po skupinah v različne smeri. Do reke Soče pri Gorici sem šla peš s Petrom Lenardičem, ki je bil učitelj v Stični. Prespa-

la sem v Ajdovščini. Od tam naprej smo šle skupaj tri ženske in možki. Iz Ribnice je bila Franca Kozina. V Logatcu smo se razšli. Vstopila sem na vlak in se odpeljala proti Ljubljani. Med vožnjo nam je neki fant povedal, da v Ljubljani domobranci lovijo aktiviste OF, ki se vračajo iz zapora in internacij. Na njegov nasvet smo pri Borovnici, kjer je zaradi slabe proge vlak peljal počasi, trije skočili z vlaka in šli do Iga peš. Tu smo se ločili. Sama sem nadaljevala pot, seveda peš. Najprej sem se oglasila pri bratu Francu v Grosupljem. Doma me mati prvi hip ni prepoznala, tako sem shujšala.

Spet sem bila sekretarka mladine in voditeljica pionirjev. Med ofenzivami in domobransko-nemškim nasiljem smo se občasno pridružili kakšni bližnji partizanski enoti, nato pa se vrnili na domač teren. Vodila sem mnogo sestankov in organi-

Franc Lavrič, kot borec NOV padel zadnji dan vojne na Orlah pri Ljubljani

ziral sodelovanje in pomoč partizanski vojski. Konec maja 1944 sva se s sestro Elo in še nekaterimi terenci priključili komandi mesta Stična. Bil je to čas hudih bojev. Nekdo je izdal naše taborišče v Lesah pri Krki (v občini Grosuplje). Med domobranskim napadom, ki mu nismo bili kos, sem bila ranjena v koleno, nato v roko in zatem sem dobila še rafal iz brzo-strelke čez stegna.

Natančnega števila, koliko

pa je šla na zaslišanje v neko drugo hišo. Kaj vse so to noč počeli s sestro, nisem nikoli zvedela. Lahko le slutim. Ubili so jo pod skalo v Vrbičevi hosti v naselju Gabrje pri Stični, ko je bila stara dvajset let. Prejšnjo noč so na istem mestu ubili ujeto partizanko z Iga.

Zjutraj mi je neki domobranec dejal: Ela je že šla tja, kjer ni muh, ti greš pa zvečer.

Po teh besedah sem začela kričati, da hočem govoriti s komandantom. Prišel je Vovk iz Troštine pri Grosupljem. Pokazala sem mu rane in povedala, da sem noseča že štiri mesece in pol. Na njegov ukaz so me s tovornjakom odpeljali v Ljubljano. Zaprtja sem bila v sobi št. pet v nekdanji očesni kliniki splošne bolnišnice. V bližnji sobi so bili ujeti ranjeni partizani.

Cim so se mi rane malo zacelile, so me odnesli v bolniško sobo, ki je bila v prostori na Poljanskem nasipu, kjer so bile pred vojno prisilne delavnice. Tu sem prišla pod komando gestapovca Valterja Šimona in Jožeta Hlebca, dveh surovežev. V sobi nas je bilo od deset do dvanajst zapornic. Skoraj vse so bile v bolniški sobi, ker so bile med zaslišanjem tako mučene. Spominjam se Drage Rodič iz Stožic. Od mučenja je imela po telesu toliko ran, da je mesec dni lahko ležala le na trebuhu.

V tej sobi sem dobila porodne popadke. Odpeljali so me v porodnišnico, kjer sem naslednjega dne, to je 12. oktobra 1944. leta rodila sina Slobodana. Pri porodu sta mi pomagala dr. Lavrič in dr. Debelak, v hodniku pa je stala straža domobranske policije. Po porodu sem ležala v sobi, v kateri je že ležala mlajša ženska z dojenčkom. Tudi ona je bila zapornica, a je nisem upala vprašati, kdo je.

Iz prodniške sobe so naju z omenjeno žensko premestili v zaporniško sobo splošne bolnišnice, kjer je za naju in za oba dojenčka skrbela dr. Lea Rejc-Novak. Tu sva bili le nekaj dni, potem so naju premestili nazaj v isto bolniško sobo na Poljanskem nasipu.

Franc Gorjanc-Bobi iz Stožic v Ljubljani, komandant bataljona VDV na Štajerskem, padel februarja 1945. leta.

naših je tedaj padlo in koliko je bilo zajetih, ne vem. Domobranci iz Stične, ki jih je vodil bivši jugoslovanski major Kriz, so tedaj zaplenili ves arhiv komande mesta Stična. Sestri Ela in Marica Šiška nista bili ranjeni. Vse tri so odpeljali v Stično; mene kot ranjenko na vozičku. Na Muljavi so nas zaslišali Nemci, nato pa nas izročili domobrancem.

V Stični smo bile zaprte v zgornjih prostorih Bertelove hiše, kjer je bilo že več možkih in žensk. Naslednji večer ob pol desetih je neki domobranec iz sobe poklical mojo sestro Elo. Rekel ji je, da bo ribala hodnik, v resnici

Ko sem rodila, nisem ime la niti ene edine plenice. Dr. Debelak me je vprašal, če koga poznam v Ljubljani. Rekla sem mu, da odvetnika dr. Marjana Zajca. Zajčeva svakinja Zdenka Brejc, tudi odvetnica, je takoj poslala obleko (zame) in veliko plenice.

Zanimivo je, kako je sin dobil ime. Zapornice v bolniški sobi splošne bolnišnice so mi rekly, da mora njegovo ime označevati svobodo in jugoslovanstvo. Tako so mu one izbrale ime Slobodan, kajti jaz ga vedno kličem le Bobi. Zdaj je zaposlen na Inštitutu Jožef Stefan v Ljub-

ljani. Tako je bilo ilegalno ime mojemu zaročencu Francu Gorjancu-Bobiju, komandantu bataljona VDV na Štajerskem, ki je padel februarja 1945. leta blizu Šen-trupertu pri Laškem. Po vojni sem bila navzoča, ko smo ga odkopali. Takrat smo v Ljubljano pripeljali 12 padlih borcev. Gorjanc je bil iz Stožic v Ljubljani in sin Slobodan nosi njegov priimek.

Jože Hlebec me je v zaporu vedno spraševal, kdo je otrokov oče. Nisem mu hotela povedati, zato mi je nekoč vzel iz rok stekleničko z mlekom in jo zalučal po sobi. Pred božičem 1944. leta mi je vzel otroka, ki je bil potem do konca vojne v otroškem domu. Po vojni sem ga dobila pri tašči Gorjančevi na Ježici.

Nekaj dni je bila v naši bolniški sobi zaprtja Vida Janežič (1914 Podbrdo v Baški grapi – oktober 1944 v zaporu v Ljubljani), ki je bila leta 1953 razglašena za narodno junakinjo. Že kot dijakinja je prihajala na počitnice k Vidmarjevim v Stično. Ko so jo umorili (ali zastrupili v celici?), smo zbrale denar za venec.

Mučno je bilo, ko so obesili dr. Vladimira Kanteta. Vsi hodniki so bili zastraženi, a je nekaterim le uspelo videti skozi okno v hodniku, kaj se dogaja na vrtu. Z enominutnim molkom smo počastile njegov spomin.

Kako smo znale kljubovati in jeziti naše sovražnike, pove naslednji primer. 18. marca 1945 je Jože Hlebec bučno praznoval svoj god (19. marca je Jožef). On, Simon in še nekateri njuni pajdaši, policisti, so prepevali in rjovel, vmes pa za zabavo še koga prepleli. Poslušamo in rečemo: Stalin je Jože, Tito tudi. Zakaj me ne bi praznovali tvoj god. Potihoma smo začele prepevati partizanske pesmi, nato pa vse glasneje, glasneje. Kmalu sta se med vrati prikazala Simon in Hlebec. V nočnih srajciah sta nas naglala na vrt. Hotela sta vedeti, kdo je organiziral provokativno petje. Neka ženska je pokazala name, Hlebec pa je pri prici od veselja zarjovel: Saj sem vedel, da je to lahko le partizanka. Vse skozi me je imel na piki. A glej, za menoj je iz vrste izstopilo še devet zapornic. Naglali so nas nazaj v sobo, kjer smo morale najprej zapeti nekaj domobranskih in nato še partizanskih pesmi. Od domobranskih sem znala samo tisto: Domobranci, legionarji, svojo zemljo ljubimo, ker so jo mnogokrat prepevali domobranci v Ivančni gorici in Stični. Bolj živahno smo zapele tri partizanske: Počiva jezero v tihoti, Povej, kam greš črnolaska in še eno. Simon se nam je med petjem ves čas smehljaj, Hlebec pa škripal z zobmi.

Po petju smo organizatorke godovanja (petja) dobile vsaka po 25 udarcev z bičem po zadnjici in nato toliko še v naslednjih dveh dneh. Nobena od nas se več dni ni mogla uvesti.

Ob koncu vojne so nas veliko poslali na delo v Ribnico. Že v vagonu na železniški postaji v Ljubljani smo začeli prepevati partizanske pesmi, najbolj hrupno pa tisto: Vsi mostovi v zrak letijo... pa vse do Ribnice. Naša skupina je prišla tako pozno, da nismo šle na delo niti en dan. Nemški oficir nam je rekel, da je vsega konec in naj gremo, kamor hočemo.

Nisem se hotela umikati z Nemci in domobranci. Nekateri so to neprevidnost plačali z življenjem, ker so jih spotoma ubili. Fani Šiška in Milan Zakula, ob iz Ivančne gorice in neka ženska iz Žužemberka smo šli peš čez Dobropolje in Hočevje pri Krki.

To so le utrinki iz mojih spominov, kajti teh je za celo knjigo. **Jože Vidic**

Jugoslovanski pionirski tabor

»Sutjeska 86«

V organizaciji Republiškega sveta »Naša djeca« iz Hrvatske je potekalo v dneh od 14. 7. do 29. 7. 1986 v Pionirskem gradu v Zagrebu Jugoslovansko pionirsko tekmovanje »SUTJESKA 86«. Na predlog tovariša Tita poteka taborjenje pod tem imenom že od leta 1958 v vsaki republiki.

Desetčlanska delegacija pionirjev iz OŠ Louis Adamič Grosuplje je na tem srečanju predstavljala pionirje Slovenije. Hrvatske je predstavljala delegacija iz Dubrovnika, iz Srbije delegacija mesta Trstenik, iz Makedonije delegacija Kavadarcev, iz Črne gore delegacija Cetinja, iz Bosne in Hercego-

vine delegacija mesta Čajniče, Kosovo je predstavljala delegacija mesta Istok, Vojvodino pa delegacija mesta Kovačica. Na taborjenju je bila tudi petčlanska delegacija iz Polisaria Saharska demokratska republika.

Vsi pionirji so bili člani Pionirskega odreda »Bratstvo in enotnost«, ki ga je sestavljalo osem desetlin. Vodili so ga desetarji in predsednik PO.

Cilji tekmovanja so bili krepitev bratstva in enotnosti narodov in narodnosti Jugoslavije, seznanjanje z epopejami NOB – posebno z bitko na Sutjeski, proslavljanje 45. obletnice vstaje naroda in narodnosti Jugoslavije, spoznavanje Zagreba in širše okolice ter dela in ustvarjanje v interesnih skupinah.

Pionirji so se po svojih željah udeleževali likovnih, glasbenih, športnih in kulturnih dejavnosti. Ob večerih so pripravljali skupaj z mentorji in vodilci delegacij zabavne družabne igre, taborni ogenj, maškarado in kulturne programe, s katerimi so predstavili svoje republike.

Med taborjenjem so pionirji obiskali centralno partizansko bolnišnico na Petrovi gori, mestno pokopališče Mirogoj in položili cvetje pred grobnico narodnih herojev, živalski vrt v Maksimiru in tovarno svinčnikov

TOZ. Na celodnevem izletu v Hrvatskem Zagorju so obiskali Gubčevo hišo, Muzej kmečkih uporov v Stubici in spomenik, rojstno hišo tovariša Tita in stari del Kumrova; v Domu mladine in borcev Jugoslavije so si ogledali čudovit film »Titove poti miru«. Pred vrnitvijo v Pionirski grad so se tudi kopali v Tuheljskih Toplicah. Ogledali so si mednarodni festival folklorne v Zagrebu in spoznali stari in novi del Zagreba ter njegovo zgodovino in razvoj.

Ves čas so pionirji zbirali tudi literarne prispevke, ki so bili objavljeni v Biltenu logorovanja.

Na 15-dnevem taborjenju so se zbrali pionirji iz vseh strani – bili so res Jugoslavija v malem. Kovali so bratstvo in enotnost, nabirali so si novih moči in znanja za nadaljnje delo in ustvarjanje, izmenjali so mnoge izkušnje in postali bogatejši za 80 prijateljev iz vse domovine. Upajmo, da bodo ta prijateljstva za vedno ostala, saj so jih potrdile solze ob spuščanju zastav tabora in ob slovesu. Pionirji so polni lepih vtisov odšli na zaslužene počitnice. Ko se bodo ponosno zbrali v šoli, bodo uredili svoje vtise, jih zapisali in posredovali ostalim pionirjem v vzpodbudo za še bolj marljivo delo. Kajti ni lepše nagrade za marljivost in aktivnost, kot je taborjenje v Jugoslovanskem pionirskem taboru Sutjeska.

Vodja delegacije
STEFKA NOVAK

Nagradni natečaj festivala Kurirček za literarne in likovne prispevke

PIONIRKE in PIONIRJI

Festival Kurirček vas vabi v okviru svojega letošnjega programa, da sodelujete na pionirskem natečaju za literarne prispevke in likovne izdelke s temo:

LEPA SI, DOMOVINA MOJA

V okviru te teme si lahko učenci sami ali s pomočjo učiteljev izberejo konkretne naslove za pisni prikaz oziroma motiv likovnega izdelka.

1. **LITERARNI PRISPEVEK** je lahko v prozi ali pesem.

2. **LIKOVNI IZDELKI** so lahko izvedeni v vseh risarskih, grafičnih, slikarskih tehnikah, ki se uporabljajo pri pouku likovne vzgoje na osnovnih šolah.

V literarnih prispevkih in likovnih izdelkih naj učenci opisujejo oziroma upodabljajo svet svoje mladosti v svobodni socialistični domovini. Literarna oziroma likovna dela za natečaj naj na šoli izbere slavist, zgodovinar oziroma likovni pedagog. Izmed prispevkov bo žirija izbrala najboljše in bodo nagrajeni oziroma razstavljeni v okviru sklepnih prireditve Festivala Kurirček v Mariboru.

Za vsako delo so potrebni podatki:

- naslov dela
 - ime in priimek avtorja in rojstno leto
 - ime šole, razred in kraj
 - zaželeno je tudi, da nam sporočite ime mentorja literarnega krožka oz. likovnega pedagoga.
- Za najboljše prispevke in likovne izdelke je Festival Kurirček pripravil priznanja in nagrade.

DELA ZA NATEČAJ POŠLJTE DO 15. NOVBEMBRA 1986 NA NASLOV:

FESTIVAL KURIRČEK
62000 Maribor, Tomšičeva 45

Sutjeska tabor

Sutjeska tabor tukaj stoji,
v njem zbrali pionirji so
iz vseh se strani.

Jugoslavijo v malem predstavljamo mi
in bratstvo, edinstvo kujemo vsi!

To dediščina je našega slavnega boja in naročilo učitelja Tita – heroja.

V svobodi prelepi mi tukaj živimo,
skačemo, pojemo, se veselimo.

Novih moči si zdaj nabereimo,
krepčila za telo in duha je obilo.

Prijateljstva mnoga so tukaj se stala;
upajmo, da bodo za vedno ostala.

Domov se srečni bomo vrnili,
a srečanja našega ne bomo pozabili.

Ponesimo naše pristrčne pozdrave
vsem pionirjem od Sutjeske do Drave....

Zdaj pa veselo zakličimo vsi:

JUGOSLAVIJA NAŠA NAJ SREČNO ŽIVI!

napisala:
Milena Kobotčeva

V naši novi knjižnici

Namesto ure slovenskega jezika smo šli v šolsko knjižnico. To nam je zelo všeč, ker je drugačna od stare, kjer so bile knjige zaprte v omarah.

Najprej smo spoznali različne vrste knjižnic in njihove naloge. Potem smo govorili o ravnanju s knjigami in nato o iskanju knjig na policah. Ko pridemo v knjižnico, najprej vrnemo izposojene knjige, nato vzamemo palčko in poiščemo nove knjige. Izvedeli smo, da so knjige razvrščene po skupinah: cicibanska, pionirska, mladinska, ljudsko slovo in poljudnoznanstvene knjige. Izvedeli smo, da moramo knjige vrniti v štirinajstih dneh.

Jaz rada berem, zato sem vesela, da imamo novo knjižnico in v njej veliko knjig. Upam, da jih bo kmalu še več.

SIMONA PERNUŠ, 4. a
OŠ Matija Valjavec, Preddvor

Poletni kotiček za poezijo

Ljubezen

Ljubezen, ljubezen, ljubezen,
ljubezen je iskra,
ki v nas se rodi,
ljubezen je sreča,
ki hrepenenje budi.

Ljubezen je mati,
ki pri otroku bedi,
ko pa otrok zaspi,
ljubezen še vedno gori.

VESNA DRLJAČA, 6. b.

Iz vaših počitniških beležnic

So počitnice res to, da samo ležiš, se igraš? Ne, počitnice so lahko tudi poučne, zabavne in vesele, če greš kdaj pa kdaj v šolo. Med počitnicami pri dopisniškem krožku sploh ni strogo, je veselo, sproščeno. Šli smo k žanjici, h koscem, na grobove 100 talcev...

V Zaboru živita v lepem zelenem okolju Alojz in Tončka Steble. Marsikaj sta nam povedala o svojem težkem življenju. Tončka nam je med drugim zaupala tudi pesem, ki so jo partizani radi peli, ko so prišli k njim na peč.

Takole gre:
Visoke gore, temen gozd,
gor je partizanov dom,
zažgali nam so rodni dom,
postal sem partizan.

Celo melodijo nam je zapela; pela je še pesem o hladni rosi in druge. Obljubila nam je, da bo prišla na naš literarni večer in nam zapela še nekaj pesmi.

DAVORINA ŽNIDARŠIČ, 4. r.,
Stranice

Ati je rekel, da bomo šli v Makedonijo. Midva z Anito sva bila zelo vesela. Ko smo odhajali, sem bil čisto trapast. Ko smo se peljali proti Mariboru, smo na cesti zapeljali v veliko jamo.

Peljali smo se s tovarnjakom. Od Maribora smo krenili navzdol in kmalu smo že jedli. Potem smo prišli na Hrvaško. Opazoval sem travnike, koruzne njive, gozdove in dolga polja pšenice.

Ko smo prišli v Makedonijo, nisem razumel njihove govorice. Videl sem mnoge ljudi z belimi kapicami na glavah.

Naša domovina je lepa, z lepimi mesti in z veliko polji. Ati mi je na poti vse razlagal. V tovarnjaku sem tudi spal.

Ko smo se vračali domov, smo se ujeli v dolgo kolono. Videli smo več nesreč, mi pa smo se srečno vrnili v domači kraj.

DUŠKO KOROŠEC, 2. r.,
Stranice

Morda te pot kdaj zanese proti izviri Hublja. Takrat te bo s hribočka pozdravila že zelo stara hiša. Siva je kot starka, v

zimskem popoldnevu se kar staplja s sivino dreves in megle, ki se vije okoli nje. Le zelene polknice ji dajejo življenje, ki ga je uživala nekoč, v davni preteklosti.

Rodila se je pred mnogimi leti, okoli leta 1840, ko je še ves hribček pokrival vinograd. Na vrhu je gospodar postavil čuvajnico. V njej naj bi stražarjevo budno okno varovalo sladki sad pred nezahvalnimi gosti. Leta so tekla... Stražarju je čuvajnica postala dom, kajti ustvaril si je družino. Ko bi tedaj stopil v kuhinjo, bi te najprej pozdravilo črno ognjišče, nad njim pa sajasta napa. Iz širokega dimnika je visel kotliček na treh verigah, ravno tako sajast in črn. V kotu je stala stara krušna peč. V steni je vzdana velika omara s škafi in lonci z vodo, saj niso imeli imeli vodovoda. Na nasprotni strani visi še sklednik, sredi kuhinje pa stoji velika miza. Pogled ti ostane na ometanih stenah s črno prevleko. Vse daje občutek, da čistoče niso poznali, vendar se je gospodinja dan za dnem trudila z vsakim kosčkom prostora, da bi ga očistila. Kako se je izjalovil njen trud!

Kaj bi dejal, ko bi čez sto let stopil v to hišo! Cudil bi se in strmel, ker ne bi našel več črnega ognjišča, svetlobe sveč, ki ti je bila tako domača. Strmiš le v bele omare, bele zidove z raznimi okraski. Sedaj veš, da so minili tisti lepi časi, časi tvojega otroštva...

Nisi želel, da minejo, a so vseeno odšli. Nikoli več se ne vrnejo. Ostali so ti le še spomini in vem, da jih boš vedno čuval v skritem kotičku svojega srca.

MILKA FURLAN, 8. r.,
Ajdovščina

Hodim po peščeni obali. Morje buči, ko se zaletava v skale, se peni in zopet usahne. V daljavi zagledam prelivajočo se svetlobo sonca. Zahod. U sedem se v pesek, zalučam v vodo kamen in se zamislim. Tukaj večja riba poje manjšo – svojo sorodnico, v boju za preživetje.

Mrtev galeb leži na bližnji skali, zdi se skoraj, kot bi bil živ in bi se pogovarjal s svojimi vrstniki, z morjem. Kot bi gledal soncu v oči, pa vendar nikoli več ne bo poletel v to svetlobo.

Ali ni naše življenje podobno njegovemu?

Povzpneš se v višave, nato se spuščas in omahneš. Vrneš se zemlji, iz katere si izšel. In to je naravna smrt.

Kje pa so upanja otrok sredi vojn in lakote? Gotovo se jim porajajo, pa so izgubljena... Zanje ni življenja, čeprav se zavedajo, da so ljudje!

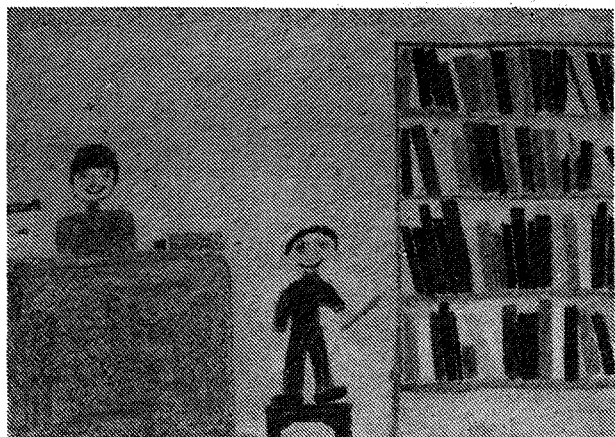
JANA KROŽNAR, 7. r.,
Jesenice

Moja mama ima veliko dela. Vedno nekaj pospravlja, pere in lika. Nekega dne sem se odločila, da ji bom pri delu pomagala, da bo tudi ona lahko imela kaj prostega časa.

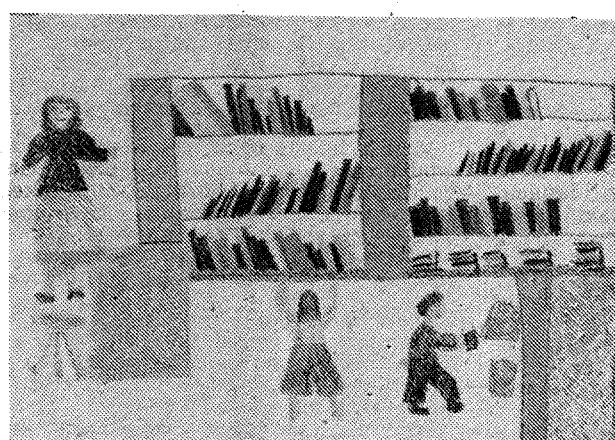
Najprej sem pospravila svojo spalnico. Nato sem šla v dnevno sobo in jo pospravila. Potem sem počistila še kopalnico. Bila sem že precej utrujena, a sem vseeno pomila še stopnice.

Ko si je mama ogledala moje delo, je bila zelo vesela. Zaradi tega je imela zase nekaj prostega časa. S tatom sta odšla na sprehod.

IRENA NABERGOJ, 3. r.,
Vipava

PETRA POLAJNAR, 4. a
OŠ Matija Valjavec, Preddvor

MATJAŽ PERKO, 4. a
OŠ Matija Valjavec, Preddvor

Vili Dolžan

Izgubil se je brigadni sekretar SKOJ

Bilo je 21. septembra 1944, ko sem se okrog štaba brigade v vasi Konec pri Podgradu v Gorjancih pošteno dolgočasil. Nobene pošte, nobene naloge, nobenega sestanka. Še v štabu brigade, kjer je bilo po navadi vedno živahno in polno dogodkov, je bilo videti nekam mirno. Že nekaj dni ni nič pokalo na našem terenu. Da bi si našel nekoliko zabave in dobre volje, sem se odločil, da pojdem v vod za zvezo k svojemu dobremu tovarišu Grandliču, doma iz Mirne peči. Že sem napravil par korakov, ko je pri III. bataljonu na Mihovcu močno zaropotalo. Postal sem in prisluhnil, če ni mogoče samo preizkušnja kaknega mitraljeza. Toda začelo se je oglašati vedno več mitraljezov in pušk. Ni bilo dvoma, prišli so in se udarili s III. bataljonom. Hitro sem se obrnil in stekel proti štabu brigade, kajti v takšnih situacijah smo morali biti vsi brigadni kurirji in spremljevalci pri štabu brigade.

Na pragu hiše, v kateri je bil štab, je že stala brigadna sekretarka SKOJ ter spraševala, kje poka. »Pri III. bataljonu«, smo ji vsi v en glas odgovorili. Naglo se je obrnila in odšla v hišo. Pokanje se je nadaljevalo, v štabu pa je zazvonil telefon. Verjetno je bataljon javljal, kaj se dogaja. Kurirji Tine, Fabjan, Kos in jaz smo mirno sedeli in čakali, kdo od štaba brigade bo šel na položaje, kjer se vodi borba in kdo od nas bo določen za spremljevalca. Ni bilo treba dolgo čakati. Na pragu hiše se je v polni bojni opremi pojavil komandant brigade, tov. Jerič, takoj za njim pa še brigadna sekretarka SKOJ, tovarišica Ančka. Torej se je odločil, da pojde sam. Za spremljevalca je bilo tudi takoj jasno, saj sem bil jaz njegov stalni sprem-

ljevalec, zato nisem čakal komande, pač pa kratko malo vstal in se pripravil za pot. »Gremo, Vili, na veselico« je smehljaje se dejal komandant. »Gremo, samo denarja nimam,« sem mu odgovoril. »Saj ga imajo belčki,« je dejal, »bodo že oni plačali.« »Ali gre tovarišica sekretarka tudi?« je vprašal eden od kurirjev. »Da, tudi ona je rekla, da gre,« je odgovoril. »Koliko spremljevalcev bo šlo z vama?« je nadaljeval kurir. »Menda bo dovolj eden, saj so tam bataljonski kurirji, če bo kaj nujnega,« mu je odgovoril. Malo čudno se mi je zdelo, zakaj grem za spremljevalca samo jaz, saj je ponavadi imel v začetku boja sam komandant po dva kurirja oziroma spremljevalca pri sebi, sedaj pa gresta dva člana štaba brigade in en sam spremljevalec. »Gremo,« je dejal komandant potem ko je nekaj naročil ostalim članom štaba, ki so se medtem zbrali pred hišo. »Pohitimo, vedno bolj poka,« je nekam nestrpno dejala sekretarka Ančka. Kurirji, ki so ostali doma, so nekam začudeno gledali, jaz pa sem jim v slovo nagajivo, a ponosno dejal: »Vidite, ona dva, jaz pa sam.« Odšli smo čez travnik po stezi proti Podgradu. Načelnik štaba Boštjan je še prav leno in šaljivo zaklical za nami: »Če vam bo zelo hudo in vroče, pa nas pokličite, tovariš komandant.« »Le pazi, da ne bo doma kaj zgorelo,« mu je odgovoril komandant. »In pazite, da ne bo namestnik komisarja Butara ušel k II. bataljonu,« je zaklicala sekretarka Ančka. Mimogrede povedano, namestnik komisarja je zelo rad odhajal v drugi bataljon, kadarkoli in v kakršnikoli situaciji, kajti tam je bila bataljonska bolnišnica Ema, ki jo je tovariš Butara zelo rad videl. Pravili pa so,

da tudi ona ni ravno zamižala, kadar sta se srečala. »Mislil, da ne bo nič kaj posebno resnega. Pri ostalih bataljoni je vse tiho in tudi nobenega sporočila ni o kakih sovražnikovih premikih,« je dejal komandant sekretarki. Do vasi Pristava smo šli po poti, ki je vodila naravnost v Mihovec, kjer se je bataljon spoprijel s sovražnikom. Zaradi sovražnikovega prihoda

Ančka Kodrič-Jeričeva, sekretarka SKOJ v 12. brigadi se ni nihče posebno vznemirjal, še posebno zato ne, ker je naletel prav na III. bataljon, ki je tedaj veljal – vsaj tako se je govorilo – za enega najboljših bataljonov XV. divizije. In resnično je sovražniku vedno trda predla, kadar je imel čast srečati se z bataljonom, saj ga je kak teden dni pred tem prav na te mestu pošteno našgal in pognal v pravi paničen beg nazaj proti Novemu mestu ter ga zasledoval skoraj do Novega mesta in ujel enega živga belogardista, ki z zabojem municije ni mogel tako hitro bežati. Med potjo sta se komandant in sekretarka nekaj polglasno pogovarjala, jaz pa sem jima tiho sledil in ju opazoval. Razmišljal sem o sekretarki, o mladem dekletu doma nekje iz Kosta-

njevice ali Šentjerneja, iz kraja, ki je dal precej znanih, dobrih borcev, sedaj pa v tem kraj močno vladajo domači izdajalci – belogardisti.

To je bilo plavalaslo dekle srednje rasti. Na glavi je nosila dve dolgi, lepo negovani, iz las spleteni kiti. Če si jo tako ogledoval, si nedvomno dobil vtis, da je to izredno mirno, prijazno, skoraj boječe dekle. Toda to ja ni dekle, sem pomislil, to je vendar brigadna sekretarka SKOJ, tov. Ančka. Njeno ime, ime sekretarke Ančke, je med skojevci cele brigade pomenilo veliko; izgovarjali smo ga z veseljem in ponosom. Bila je izredno hrapra, strahu in umika ni poznala. Na skojevskih sestankih, predvsem pa v borbah se je njena mirnost in boječnost razblinila v nič in videl si žensko, polno energije, smelosti in odločnosti, sposobnosti in ponosa, polno hrepenenja, da bi bili njeni Skojevci vedno in povsod prvi. To pa ni želela samo na sestankih pred in po akcijah, pač pa je to svojo hrabrost pokazala tudi v borbah. Svoje Skojevce je obiskovala na položajih med borbo, kjer je pokalo. Pred sovražnikom jih je bodrila, vzgajala in preizkušala in pred njimi, če je bilo treba, tudi jurišala. V borbi in na sestankih je bila odločna in neizprosna. Toda ta njena neizprosnost je bila tako nežna in tovariška, da si nismo mogli prav razložiti, ali je naš starešina ali mati. Posebno skrbna in zahtevna hkrati pa je bila do nas, brigadnih kurirjev in spremljevalcev, zato smo jo še posebej radi imeli in spoštovali. Da, prav takšna je bila. Kot človek nedorasla, mirna in tiha, kot družabnik izredno tovariška, preprosta in priljubljena, kot borka izredno hrapra in vzgledna, kot sekretar energična, pravična, sposobna, daljnovidna in dorasla svojemu položaju. In sedaj je tu pred mano, skupaj hitimo v boj; bil sem ponosen. Pri Pristavi smo zavili malo navzgor, nad vas, in za vsak slučaj nadaljevali pot proti

bataljonu nekoliko višje po gozdu tako, da smo se med razmišljanjem položaja bataljona približali od zadaj. Morali smo postati bolj previdni, kajti sovražnik je imel iz hribčka pri Mihovcu lep razgled proti nam.

Tu smo se srečali z obveščevalnim oficirjem Kraljevim Tončkom iz Sela pri Mirni, ki je prihajal iz patrulje in poročal komandantu, da drugje ni opaziti sovražnika.

Boj se je srdito vnel, kajti tako mi kot sovražnik smo imeli kar dober položaj. Komandant brigade se je približal komandantu bataljona, ta pa mu je kleče raportiral, saj so bili sovražnikovi rafali zelo gosti.

Sekretarka Ančka pa se je že plazila po položajih in iskala bataljonskega sekretarja SKOJ in Skojevce. Ostal sem v bližini komandanta. V akcijo je stopila tudi naša minometalna četa. Borba je trajala že nekaj časa, nakar se je začel sovražnik pod močnim ognjem naših borcev umikati. Med borci je zavladalo veselje. Tedaj so se v Novem mestu oglašili sovražnikovi topovi. Sledilo je par eksplozij, nekaj za nami, nekaj pred nami, in že so padle prve granate natančno po naših položajih. Začele so se usipavati salva za salvo. Položaj je postal težak in mučen. Ostati na položaju bi pomenilo samomor. Da bi se izognili žrtvam pred granatami, je padla komanda za premik na druge položaje. Vsi skupaj smo se začeli umikati proti Gorjancem, kjer je bila naša komora. Ko sva s komandantom prišla do nje in se že nekaj časa vrtela tam okrog, me je naenkrat zaskrblyujoče vprašal: »Kje pa je Ančka?« V trenutku sem se tudi jaz zbal zanjo, odgovoril pa sem mu, da ne vem, da se ni umikala z nama. Tedaj je vsul točo sočnih besed name. »Ti si mi neki spremljevalec, ti si mi neki Skojevalec, tako paziš na svojega sekretarja, sram te bodi, prekleti zajec; kaj pa, če se ji je kaj zgodilo, če je ranjena

itd. Toda tokrat sem mu ugovarjal, da nisem bežal, da mi dela krivico, saj je bilo povelje za umik in da smo se zaradi topovskih granat vsi umikali. Švabi so se pa že itak začeli umikati in že sva se začela godrnjaje vsak po svoje pomikati nazaj proti položajem. Bilo mi je nerodno, bal sem se, da se ji ni mogoče res kaj zgodilo, kajti to bi bilo nekaj strašnega; bil pa sem tudi jezen na komandanta, kajti oba nisem mogel spremljati. Njega nisem smel zapustiti, saj sem bil njegov spremljevalec, rekel mi pa ni, naj bom z njo. Ko sva se tako pomikala proti položajem, kjer so še vedno neusmiljeno treskale topovske granate, sva jo zagledala, kako se skozi precej visoko praproto pomika proti nama. Hodila je počasi in mirno, svojo puško je leno obesila prek ramen. Ustavila sva se in spogledala; menda je bilo nama obema nerodno. Odahnila sva se, rekel pa ni nobeden nič. Stala sva in jo gledala, kot da jo prvič vidiva. Kaj hitro je spoznala našin položaj.

Zdelo se mi je, da si hoče naju oba, vsakega po svoje na ta račun malce privoščiti, kajti nasmehnila se je in nekoliko ponosno, samozvestno, a vendar mirno in prijazno kot vselej dejala: »Kaj je, je kaj narobe, se je kaj zgodilo?« njene oči pa so tako živo in prepričujoče švigale zdaj po meni, zdaj po njem, da so verjetno same našle odgovor in spoznale, da sva jo iskala. »Imaš kaj cigare?« me je nervozno vprašal komandant. »Imam jih za zvijati, če hočeš,« sem mu odgovoril in po žepu iskal tisto malo tobaka. Zvil si je cigareto, podobno bolj mohorki in jo prižgal. Po prvem dimu je vprašal: »Kod si pa hodila?« »S Skojevci sem se pogovarjala,« je odgovorila in počasi smo krenili proti vasi, kjer je bil štab brigade.

Povedati moram še to, da je že takrat v srcih komandanta in sekretarke gorela iskrica ljubezni, vendar jaz za to še nisem vedel.

Iz prozne delavnice Vinka Trinkausa

Za ranjence

(prvo nadaljevanje)

Grebenc je stopil k visokemu partizanu in ga prijazno pogledal. Rekel je:

»Tri majhne otroke imam, kmetijo, na kateri se preživljam. Če se zamerim Nemcem, kaj bo z nami? Če bi šlo samo zame, bi se drugače odločil, kot če imam na skrbi pet ljudi. Če že ni pomembno moje življenje, so pomembne moje roke. Potrebujemo me ostali štirje. Vama je lahko: mlada sta, nič vaju ne veže.«

Manjši, ki je spet hotel oditi, je zastal na ukaz višjega. Šele na tretji gib roke se je mali vdal in stopil do mize. Grebenc je vzel iz omare zganje, natočil, ponudil, partizana pa nista hotela piti.

»Veste, oče, midva drugače premišljava, kaj bo z nami? Mislil sem z vsemi, s Slovenci, če bi Nemci ostali. Zato sva šla v hosto, da jih skupaj poženemo. Pravite – otroke. Res, nimam otrok,« mu je precej mirno, vendar prizadeto razlagal visoki partizan. »Imam pa starše. Edinec sem, ki naj prevzame kmetijo. Ne bodite užaljeni, precej večja je od vaše. Dolinska, imamo njive, ki jo orješ ves dan. Starše so zaradi mene odgnali v taborišče. Kot sem slišal, očeta ni več. Morda tudi mame ne? Nič ne vem, morda bo tudi mene zadelo. Pri nas je šlo za troje ljudi, ne za pet, če je to odločilno?«

Grebenc je čutil, kako zardeva od sramu. Nihče ga še ni tako prizadel, pa je bil prepričan, kako prav razmišlja in se odloča. Ta mladi, postavni fant, ki je imel že kar gosposki obraz, pa mu je dokazal, koliko več je že žrtvoval. In še svojo smrt omenja, kot da je vanjo povsem vdan.

Presneto, kje se zadržuje žena, je pomislil Grebenc, ko nesrečen ni vedel, kako bi odgovoril mlademu fantu. Pomahal je partizanoma in odhitel v kuhinjo.

»Kako se obiraš,« je revsknil nad ženo.

»Saj imam že skoraj pripravljeno. Prej ni mogoče.«

Užaljen grizem, popadam, je pomislil. Nato je ženi razlagal, kakšna sta partizana, kaj so se pogovarjali. Spomnil se je, da sta partizana žejna. Odpravil se je v klet po sadjevec.

Vlažna ilovica je dušila njegove korake. Privajeno je srečen vlekel v nos vonj po prhnobi pridelkov, ki je bil tako domač. In klet tako varna. Tudi njega je zažejalo pa je odpil in dotočil.

Partizana sta se morala medtem o nečem pogovoriti. Gledala sta ga preiskujoče, tudi z upanjem, kar je Grebencu zbegalo. Čudna fantazija, prosita, če ju užali, precej udarita nazaj, vseeno bi nekaj strašno rada?

»Oče, midva ne utegnava jesti, nič se ne trudi. Edino spila bova, sadjevec. Žejna pa sva,« je rekel visoki in v enem samem dolgem požirku zliž vase sadjevec. »Povejte takoj: ste za partizane, pomagajte v nesreči, če vaju poprosiva za nekaj, kar bo precej nevarno?«

Besedica »nevarno«, povedana ne ravno kot očitke, bolj kot opozorilo, je Grebencu zbolela. Posebej še, ker jo je tako mirno povedal visoki, ki je vdano sprejemal tudi misei na smrt.

Dolg rafal, tako podoben žrebčevemu razgetanju, je Grebencu hudo vzburil. Napenjal je ušesa, če bo morda streljanje zaslišal tudi bliže. Potlej, čeprav grdo, bi partizana poprosil, naj odideta. Čeprav jima še ni postregel.

Malka je prinesla kavo. Tudi njo je streljanje prestrašilo. Gledala je partizane, skušala po njihnih obrazih uganiti, če je nevarno. Partizana sta bila bolj nestrpna kot prestrašena. Malka je polagala skodelice s kavo pred moške. Čutila se je, zakaj hostna precej ne pijeta. Nato ju je opomnila, da je kava najbolj okusna še vroča.

»Kako potlej, oče, ste se odločili, da pomagati ali se potuhnete?« je vprašal visoki.

Grebenc bi rad pogledal ženo, a si ni upal. Slutil je, Malka je s srcem na strani mladih fantov.

»Zmerom sprašujete tako po ovinkih?« je vprašal Grebenc.

»Naravnost, ko smo vas,« je užaljen odvrnil

visoki. »Le povedati vam ne smemo, kaj bi radi, če ne boste pomagali.«

»Zakaj ne bi pomagali?« se je začudila Malka. »Se tako bojiš?«

»Bom pa pomagal. Če ste že prišli k meni, prvič, ko me ne poznate jin prosite. Vem, da ste v težavah. Kaj bi moral napraviti?«

Partizanoma so se povesila ramena, tako da sta se oddahnili. Visoki je z nasmeškom gledal manjšega.

»Z nama je še tretji, ranjen,« je povedal visoki. »Ranilo ga je tudi v kost, čeprav menda ni prelomljena. Strašno težko hodi. Morala bi ga nositi. So pa ravno zagnali hajko, postavili zasede. Če naletimo nanje, se z ranjenim ne rešimo. Morali bi ga odpeljati v bolnico. Z vozom.«

Zato, sta ga tako dolgo tipala. Hotela sta se prepričati, če bo hotel in upal ponoči z vozom na pot, ko je bilo to strogo prepovedano. Ze voznja, kaj šele tvor. Če bi to prišlo Nemcem na uho, bi ga takoj počili. Naj se prvič poda na tako nevarno pot, je začel premišljati. Hrano jim da, tudi s sabo lahko odnesejo. Naj se zdajle, ko celo poka, odpravi na pot v neznanost? In v nevarnost?

»Ne vem, kaj je bolnica. Saj sem vama povedal, prva hostna sta, ki ju vidim. Ne moreta ranjenega pustiti pri katerem od vaših, zanesljivih? Slišim, da vam nekateri zelo pomagajo.«

»Veliko ne veva o ranah, toliko so naju počutili, če je ranjena kost, potlej lahko to pozdravi le zdravnik. Druga ni, kot v bolnico. Povrh tega hajka lahko traja, zgodi se, da pri sumljivih vse preiščejo. Pojdite ga vsaj pogledat. Morebiti se vam bo zasmilil in se boste odločili.«

Malka je začela presunljivo ihteti. Gledala je visokega, ki ni bil prav nič ukazovalen. Prosil je za razumevanje njihove stiske in za pomoč. Odpravili so se pogledat.

Pod kozolcem, na koruzi, naslonjen na latnike je sedel partizan. Tiho je stokal. Ko so prišli do njega, je stok udušil. Grebenc ni razločil obraza, njegov pogled je potoval k nogi. Rane ni bilo videti.

»Javor, pripeljala sva gospodarja, da te po-

gleda. Ni še trdno odločen, da te popelje. Preveč nevarno se mu zdi. To je tudi res,« je povedal visoki.

Javor je pridružen zaklel. Nato se je skušal dvigniti, a je kriknul in se sesedel nazaj na koruzovino.

»Tonka, vrni mi pištolo,« je Javor z živčnim glasom prosil visokega. »Peljita me v gozd, malo pustita samega, da se ustrelim. Niti pokopati me ni treba. Strel bi lahko privabil Nemce, bližnjega kmetja, ki bi prestrašen tekel povedati, kaj je slišal. Če bosta dolgo odlašala in se bo zdanilo, lahko še vaju dobijo. Naj trije pademo zaradi te preklete rane? Pa še hudo boli. Tega ne bi rad dolgo prenašal.«

Grebenc je videl le obraze partizanov, obrnjene proti njemu. Slutil je, da čakajo na njegovo odločitev. Saj bi pomagal, ampak to je lahko napol smrt. Lahko bi se namerilo, da bi samo njega doletelo, da bi ti trije preživeli? In njegovi štirje?

»Z ženo se pogovoriva,« je rekel Grebenc, prijel Malko za roko in jo odpeljal na drugi konec kozolca. Sepetaje ji je razlagal: »Saj bi rad pomagal, ampak je strašno nevarno. Ne samo zame. Slišala si, kakšni so Nemci. Zaradi enega se maščujejo vsej družini. Naj zaradi neznanega fanta, ko nisem zraven, pogubim vso družino?«

Malka je hilpala, moral jo je stresti, da se je umirila.

»Doslaj sva ljudem pomagala. Kolikor sva zmogla,« je z drhtečim glasom spregovorila Malka. Ujela ga je za dlan in močno stisnila. »Hudo so nesrečni. In tako pogumni. Kakšen pa bo ta svet, če si ljudje v nesreči ne bomo pomagali? Če nam je usojeno, bomo svoje vdano sprejeli. Se ti ne zdi, da je tako prav?«

Prav, človeško, vendar doslej se še ni namerilo, da bi bila njegova pomoč zvezana s tolikšno nevarnostjo in posledicami. Ni bilo časa za premislek. Moral se je takoj odločiti.

Vrnil se je k partizanom. Tiho so čakali, kaj bo povedal.

»Ranjeni dobro pozna pot?« je vprašal Grebenc. »Ni nevarnosti, da bi zašla in bi bilo vse tveganje zaman?«

(Se bo nadaljevalo)

Franc Lagonder

V Bohinjski Bistrici smo se junija poslovili od Franca Lagondera, rojenega 1903. leta v Stražišču pri Kranju. Aktivno je sodeloval v NOV od 1944. leta. Bil je borec 9. korpusa in odlikovan z medljo zaslug za narod.

Emilija Kikelj

Maja smo se na tolimskem pokopališču poslovili od Emilije Kikelj, rojene leta 1910 na Stari gori pri Gorici. Od leta 1944 je organizirano sodelovala za OF na terenu.

Marija Zapoltni

Junija smo se poslovili od Marije Zapoltni, rojene pred 82 leti. Med NOV je pomagala pri zbiranju materialnih sredstev za partizane. Njen sin, star komaj 16 let, je padel na Notranjskem.

Katarina Rupnik

V 80 letu je aprila umrla Katarina Rupnik. Rodila se je v Ziberskih pri Logatcu. Med vojno je bila aktivistka in pomagala NOB.

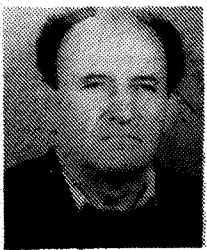
Justina Baraga

Rodila se je 1909. leta v Kočevju. V NOV se je vključila septembra 1943, za kar je prejela več vojaških odlikovanj. Po vojni je delala v komandi zaledja. Od nje smo se poslovili na pokopališču v Gaberskem.

Anica Merčun

Maja je umrla Anica Merčun, poročena Kotar iz Ljubljane. Od vsega začetka je bila povezana z naprednejšo mladino Slovenije. Bila je aktivistka OF. Ko je delo postalo nevarno, je morala oditi med aktivne borce. Bila je borka Gubčeve brigade. Partizansko življenje je končala v tehničnem vodstvu SNOS. Nato je delala pri Slovenskem poročevalcu v kadroviški službi vse do upokojitve. Po njej se je vključila v delo na terenu občine Center v krajevni skupnosti Kolodvor. Pripravljen je bila priskočiti na pomoč vsakomur.

Albin Ulaga

Rodil se je 1926. leta v Smarjah pri Jelšah. Z 18 leti je odšel v partizane. Najprej je bil borec Kozjanskega odreda, od 1944. leta pa borec Gubčeve brigade. Odlikovan je bil z medljo zaslug za narod. Od njega smo se poslovili junija v Senovem.

Justina Turk

Junija smo se v Smolenji vasi pri Novem mestu poslovili od Justine Turk, znane aktivistke in družbenopolitične delavke. Rodila se je pred 73 leti. Maja 1942. leta je začela delati z NOB; med drugim je bilo sekretarka AFŽ v Smolenji vasi. Pri njej so se ustavljali aktivisti OF in borci NOV, saj so vedno dobili potrebno informacijo, zdravila in hrano. Tudi po vojni se je Justina vključila v družbenopolitično dogajanje; med drugim je bila več let sekretarka okrajnega odbora AFŽ, predsednica, tajnica PDO in delegatka. Za svojo aktivnost in dosežene uspehe je prejela več odlikovanj in priznanj.

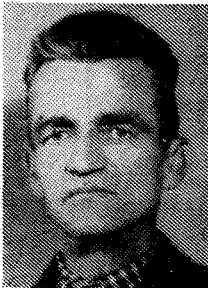
Silva Gornik

Rodila se je 1915. leta v Trbovljah. Že 1941. se je kot aktivistka vključila v delo NOV. Leta 1942 je bila izdana in odpeljana v taborišče. Po nekaj mesecih se je vrnila in ponovno vključila v delo NOV na domačem terenu. Prejela je več odlikovanj. Od nje smo se poslovili na pokopališču v Gaberskem nad Trbovljami.

Milena Reja

Junija smo se v Kozani v Goriških Brdih poslovili od borca prve letalske enote NOV in aktivista SZDL Milana Reja, rojenega 1911. leta. Bojeval se je v severni Afriki kot italijanski vojak. Leta 1942 so ga Francozi zajeli in odpeljali v ujetništvo v Alžirijo in Maroko. Ko so se v Afriki začele ustanovljati partizanske enote, se je med prvimi priključil prvi letalski enoti v Egiptu; nato je bil v Barju in na Visu. Po demobilizaciji iz JLA se je v rojstnem kraju vključil v OF in po priključitvi Primorske k Jugoslaviji je bil izvoljen za predsednika narodnoosvobodilnega odbora v Kozani.

Rafael Potočnik

V 77. letu se je iztekla življenjska pot Rafaela Potočnika iz Podlanišča. Kot mnogi primorski fantje je tudi on moral v italijansko vojsko v Afriko, kjer se je vključil med svoje slovenske Primorce in istrske Hrvate ter tako organizirano prišel kot partizan v Jugoslavijo. Po vojni se je vrnil domov. Aktivno se je vključil v družbenopolitične organizacije Podlanišče.

Marija Bavčar

Marija Bavčar je bila članica ZB NOV Lucija. Od nje smo se poslovili junija na izolskem pokopališču. Rodila se je pred 61 leti v Selu pri Čerčah. Že avgusta 1942. leta je začela organizirano delati za NOB. Bila je kurirka in obveščevalka za Zgornjo Vipavsko in za goriško področje. Februarja 1943 so jo fašisti aretirali in zaprli v Trstu, nato pa internirali v Alatri. Po kapitulaciji Italije je nadaljevala z delom za NOB na terenu vse do konca vojne. Za delo med NOB je bila odlikovana z medaljo zaslug za narod.

Viktor Kolander

Rodil se je 1921. leta v Trbovljah. Maja 1944 je odšel v NOV in bil borec Bračičeve brigade. Prejel je več odlikovanj. Od njega smo se poslovili v Gaberskem.

Tone Vihar

Junija smo se na pokopališču v Senti-lju pri Velenju poslovili od Antona Vihara, rojenega 1911. leta, borca Tomšičeve brigade in vojaškega invalida. V NOV je vstopil avgusta 1944 in bil v bojih ranjen. Zdravil se je v partizanski bolnišnici Celje, ki je bila nad Ljubnim. Februarja 1944 je bila bolnišnica izdana. Ranjenci so se rešili. Napotil se je v domači kraj, da bi okrevljal. Po vojni je aktivno sodeloval v organizaciji ZVVI Velenje.

Jože Tomažič

Na dobavskem pokopališču v Mariboru smo se junija poslovili od borca Jožeta Tomažiča, rojenega 1925. leta na Madžarskem. Od oktobra 1944. leta do osvoboditve je bil borec 3. in 5. prekomorske brigade in borec udarne brigade Matijada Gubec. Za zasluge v NOB je bil dvakrat odlikovan.

Maks Sinkovič

Na Senovem smo se junija poslovili od Maksa Sinkoviča, rojenega 1898. leta. Bil je posestnik kmetije na Dovšnem. Med NOB je bil terenski obveščevalec. Pri njem so se oglašali funkcionarji kozjanskega področja.

Ela Jeletič

Maja je v 82. letu umrla Ela Jeletič, rojena Mlakar. Pred vojno je bila notarska uradnica v Ložu in načelnica Sokola v Starem trgu. Zgodaj se je aktivno vključila v delo OF. Po italijanski ofenzivi poleti 1942 je postala sekretarka mestnega odbora OF. Po kapitulaciji Italije je sodelovala pri volitvah delegatov za zbor odposlancev slovenskega naroda in spomladi 1944 pri volitvah v krajevne narodnoosvobodilne odbore. Obiskovala je upravno-politični tečaj v Oča vasi. Nato so ji zaupali odgovorno delo v rajonskem odboru OF. Za tem je bila administratorka na okrožnem odboru OF Notranjska in Notranjsko-Ribnica. Od 1945. leta je delala na okrajnem NOB Cerknica vse do reorganizacije okrajev po vojni. Za svoje predano in prizadevno delo je bila odlikovana.

Marija Šturm

Aprila smo se na hrpeljskem pokopališču poslovili od Marije Šturme. Rodila se je 1902. leta v Kozini. Že spomladi 1942 je organizirano sodelovala za OF. Zaradi izdajstva v Trstu je bila decembra aretirana in zaprta, od koder je septembra 1943. leta pobegnila. Na terenu rajona Križišče 5 in na brkinskem območju je aktivno sodelovala. Bila je članica vseh družbenopolitičnih organizacij. V ZK je bila sprejeta leta 1943. Odlikovana je bila z redom zaslug za narod.

Ema Bratun

Maja je umrla članica ZB NOV iz Jevnice, Ema Bratun, rojena Bokai, doma iz Kresniških Poljan. Med NOB je leta 1943 postala članica AFŽ. Zaupane so ji bile naloge pri zbiranju hrane, obleke in drugega materiala.

KRAJEVNA ORGANIZACIJA ZB NOV KNEŽA je od začetka 1985. leta pa do konca maja letos izgubila svoje člane, borce in aktiviste:

PETRA DOBRAVCA, rojenega 1903. leta iz Kneže, JOŽEFO ŠORLI, rojeno 1905. leta iz Kneških Ravni, ANGELO GOLJA, rojeno 1923. leta iz Podmelca, ANGELO HUMAR rojeno 1904. leta iz Podmelca, VENCESLAVA KUŠTRINA, rojenega 1894. leta iz Podmelca, JOŽEFO KENDA, rojeno 1917. leta iz Podmelca in ANTONA PIRHA, rojenega 1905. leta iz Sel nad Podmelcem.

PRAVNI SVETOVALEC

Pravice vojaških invalidov

K. P. V. Radi bi vedeli, katere pravice so zagotovljene vojaškim invalidom.

Odgovor: Po 22. členu zveznega zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev (prečiščeno besedilo – Urad. list SFRJ, št. 31/1986) so temeljne pravice vojaškega invalida: osebna invalidnina, dodatek za postrežbo in tujo pomoč, ortopedski dodatek, stalni invalidski dodatek, zdravstveno varstvo in denarna nadomestila v zvezi z uveljavljanjem zdravstvenega varstva, zdraviliško in klimatsko zdravljenje, brezplačna in znižana vožnja, povračilo za hrano in nastanitev med potjo in prebivanjem v drugem kraju ter pravica do osebnega motornega vozila. Po republiškem zakonu o vojaških invalidih (prečiščeno besedilo – Urad. list SRS, št. 24/1985) pa so pravice invalidov: invalidski dodatek, dodatek za samohranilce in dodatek za postrežbo in tujo pomoč, rehabilitacija z odpravnino in povračilo potnih stroškov. – Te pravice gre do vojaškemu invalidu od pogojih, navedenih v zakonu in v predpisih, izdanih na njegovi podlagi.

Davčna olajšava kmetov-borcev NOV

Z. R. S. Ste kmet in vam je bil čas udeležbe v NOV od maja 1942 do jan. 1943 priznan v posebno dobo v dvojnem trajanju. Dokončno pa je bil za vrnjen vaš zahtevek, da se vam kot kmetu-borcu prizna olajšava pri plačilu davka od kmetijstva, in sicer iz razloga, ker vam ni bila priznana posebna doba v dvojnem trajanju do 15. 5. 1945. Ali je to pravilno?

Odgovor: Po 70. členu zakona o davkih občanov se kmetom-borcem NOV prizna davčna olajšava pri odmeri davka od kmetijstva ter se tem borcem glede na čas udeležbe v NOV odmerjeni davek odstotno zniža (od 50 do 10%), vendar samo tistim borcem, ki jim je čas udeležbe v NOV oziroma čas aktivnega in organiziranega dela v NOB priznan do 15. 5. 1945 v posebnem dobo v dvojnem trajanju.

Izvržba na invalidski dodatek

S. K. R. Po pravnomočni sodni odločbi ste dolžni svoji bivši ženi plačevati mesečno preživnino. Ker živite v zelo slabih premoženjskih razmerah, ji preživnine ne plačujete redno. Ali je iz izvržbe mogoče poseči na invalidski dodatek, ki ga prejimate poleg osebne invalidnine?

Odgovor: Na invalidski dodatek je mogoče poseči z izvržbo in zavarovanjem po izrečni odločbi republiškega zakona o vojaških invalidih, in sicer do ene polovice za zakonito preživnino in do ene tretjine za vse druge prejeme.

Nadomestilo za invalidnost

S. P. K. Prejemate nadomestilo za invalidnost po zakonu o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb in bi radi vedeli, zakaj in za koliko se je to nadomestilo povečalo.

Odgovor: Po sklepu o uskladitvi materialnih pravic po zakonu o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb znaša nadomestilo za invalidnost od 1. 4. 1986 dalje – 19.240 din.

